

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ

Основателъ: Антонъ Борлаковъ († 10. I. 1937 г.)

ГОД. XVI.

КНИГА VIII

Урежда
РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ

С О Ф И Я
Булевардъ „Фритъофъ Нансенъ“ № 23
1937—1938

СЪДЪРЖАНИЕ:

I.

ОТЪ ТЕОРИЯТА ЗА ПРАКТИКАТА.

1. <i>Ст. Иванова</i> — Педагогическа свобода на учителя	417	6. <i>Ап. Димевъ</i> — Физическо възпитание и спортъ	437
2. <i>Въра Начева Петкова</i> — Повече внимание къмъ детската градина . .	420	7. <i>Иодоръ К. Шейретовъ</i> — Нѣколко думи за новата учебна програма на прогимназиитъ	439
3. <i>П. Заимовъ</i> — Повече яснота! . .	423	8. <i>Ив. Георгиевъ</i> — Религиозна етика при въручението	444
4. <i>Борисъ Марковъ</i> — Народностна педагогия	427	9. <i>Василь Стоицевъ</i> — Логическото ударение въ фразата	446
5. <i>Д. Правдолюбовъ</i> — Опитното училище „Кралъ Александър I“ въ Бѣлградъ	431	10. <i>Божинъ Кировъ</i> — Рисуване отъ обработена представа	449

II.

БЕЛЕТРИСТИКА.

1. <i>Александъръ Земний</i> — Учителътъ (стих.)	453	2. <i>Николай Вълевъ</i> — Отказъ (разказъ)	454

III.

ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА.

1. <i>Петъръ Пр. Партеновъ</i> — Нашата крава	461	5. <i>Д-ръ Зоя Ставрева</i> — Лекция изъ чуждата практика	470
2. <i>Христо К. Мичевъ</i> — Нашето читалище	463	6. <i>Йор. Г. Пенчевъ</i> — Сбогомъ . . .	472
3. <i>Иванъ С. Никитовъ</i> — Лекция за слѣти отдѣления	464	7. <i>Александъръ Земний</i> — Излетъ, маршъ	473
4. <i>Борисъ Илиевъ</i> — Планъ за крайгодишни беседи	466	8. <i>Иванъ Н. Ивановъ</i> — Свидень кжтъ, Родень кжтъ	473

IV.

ИЗЪ ЖИВОТА И УЧИЛИЩЕТО.

1. <i>Цвятко Петковъ</i> — Изъ живота на професията	475	3. <i>Методий Н. Мариновъ</i> — Принципътъ на икономията при обучението	480
2. <i>Ив. Георгиевъ</i> — Дѣлото на светитѣ брата	479		

V.

КНИЖОВЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ

1. <i>Практиката въ училищата по Йенския планъ</i> , разглежда <i>Д. Правдолюбовъ</i>	481	4. <i>Нашата Родина</i> отъ <i>Гено Дочевъ</i> , разглежда <i>Асп. Крайчевъ</i>	485
2. <i>Сп. Учителъ</i> , органъ на Югославянския учителски съюзъ, разглежда <i>Д. Правдолюбовъ</i>	482	5. <i>Безъ зестра</i> отъ <i>Островски</i> , разглежда <i>Анка Д. Правдолюбова</i> . .	485
3. <i>Какъ Мечо стана голъма мечка</i> , разглежда <i>Райна Кр. Шарова</i> . .	483	6. <i>Училищната дисциплина</i> отъ <i>Симеонъ Патевъ</i> , разглежда <i>Ст. Димитровъ</i>	486

Сп. „Педагогическа практика“ е изразъ на прогресивната педагогическа мисль и здраво отстоява училищнитъ интереси. Всѣки учителъ, който може да бжде полезенъ съ своето перо на колегитъ си и на родното ни школо може да стане нашъ сътрудникъ.

Презъ идущата година ще ни бждатъ сътрудници и много видни югославянски, чехословашки и руски педагози и методици.

Списанито ще се списва въ сжщия духъ.

Учители, агитирайте за сп. „Педагогическа практика“!

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ
СПИСАНИЕТО СЕ УРЕЖДА ОТЪ РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ

Ст. Иванова,
учителка въ София.

Педагогическата свобода на учителя.

По-миналата есен, въ началото на учебната 1936/937 година, една неочаквана училищна наредба немалко смути духа на нашето учителство. По силата на тая наредба одобренитъ чрезъ конкурсъ учебници се наложиха на учителството, безъ да се взематъ подъ внимание психологичнитъ и методичнитъ познания на последното. Учителътъ трѣбваше да се прости съ педагогическитъ си възгледи, плодъ на дългогодишната му практика и дълбоко познаване на детската душа. Съ огледъ на даденитъ въ рѣцетъ му учебници, нему предстоеше да си изработва нови методи на работа, за да ги промѣни следъ 4 години, когато ще му се наложатъ може-би учебници съ нова наредба и свършено други методи. По тоя начинъ, учителътъ психически се поставя въ зависимостъ отъ наложения му учебникъ и отъ творецъ-художникъ при учебно-възпитателската си работа той се свежда до положението на работникъ-надничаръ. Ако физическиятъ работникъ има свободата самъ да подбира сѣчивата, съ които да осигури бърза и резултатна работа, то колко повече тая свобода трѣбва да я има учителътъ, който култивира и гради детския духъ, и чиято творческа работа зависи само отъ неговото настроение и въодушевление!

При тая наредба, която ни натрапва учебникъ, противенъ на разбиранията ни, ние работимъ неохотно и успѣха ни въ продължение на две години отъ тогава почти не ни задоволява. Въмѣсто помощно сръдство, учебниците станаха прѣчка при ежедневната ни работа. Колкото е добъръ и щастливъ животътъ на младежи, встъпили въ бракъ не по любовъ и духовно разбирателно, а по смѣтка и заповѣдь на други, толкова добра и резултатна е и работата на учителя при учебници, наложени насила, мимо волята и разбиранията му. Нима не стигаше материалниятъ и мораленъ гнетъ надъ учителя, нима сж малко ограниченията, при които е поставенъ да работи тоя народенъ тру-

женикът, та трѣбваше и съ учебниците да бжде той ограниченъ и поставенъ въ психически гнетъ, само защото интереситѣ на нѣкои книгоиздатели и автори налагали това! Като едничкъкъ мотивъ въ тая мѣрка ни се посочва, че при въвеждане на учебниците нѣкои отъ учителитѣ били подкупвани. *Тая лъжа, ние учителитѣ, съ огорчение на душата си я отблъскваме, защото е мерзка, долна и измислена.* Никои никжде не ни е посочвалъ конкретенъ примѣръ на такъвъ случай. Напротивъ, до скоро се разглеждаше въ областния сждъ едно дѣло, какъ единъ книгоиздателъ, въ присѣйствието на прокурора, бѣ подкупвалъ единъ висшъ министерски чиновникъ, за да му бжде полезенъ при одобрение на учебници...

Защо учителътъ се лишава отъ едно естествено и присщо свое право самъ да може да си избира сѣчивата, съ които той работи и които споредъ неговитѣ методични възгледи сж най-добри и подходящи, за да пори и разработва съ тѣхъ детската духовна нива и си осигури по тоя начинъ задоволителни резултати при обучението? При това, не е ли учителътъ, който най-правилно и обективно може да се произнесе върху качествата и достойнството на всѣки единъ учебникъ, поради това, че е въ постояненъ допиръ съ детето и по-добре отъ всѣки другъ познава струнитѣ на детската душа, нейнитѣ радости, възторзи и въодушевления? Най-после, кои причини наложиха да се пренебрегне компетентното мнение на учителя по редъ педагогически въпроси, което е толкова много важно за правилния вървежъ на учебното дѣло? И при това учителътъ какъ ще възпитава у детето духъ на активностъ, инициатива и самодейностъ, когато чрезъ тая наредба нему като възпитателъ се отрѣзватъ крилетѣ — отнема му се едничката педагогическа свобода, на която той се радваше отъ редъ години и творѣше, издигаше българското училище и култура. Съ тая мѣрка не само учителътъ се обезличава и унижава като личностъ, но и детето, и училището страдатъ. Какъ учителътъ ще създаде навици у своитѣ питомци да не възприематъ нищо наготово, а къмъ всичко да се отнасятъ критически, когато самиятъ той е лишенъ отъ правото самостоятелно да се изказва по педагогически, обществени и разни злободневни жинени въпроси, какъвто е въпросътъ съ избора на учебниците? На една учителска конференция позната учителка искаше да изтъкне резултата отъ работата си съ одобрени учебници, преизпълнени съ грѣшки, отъ различенъ характеръ, ала колегитѣ я дръпнаха предъ страха да не би лично покрай нея и тѣ да пострадатъ поради смѣлостта ѣ открито да говори противъ официално одобрени учебници. „Ще те обвинятъ, че обявявашъ фронтъ на държавата“, се обади единъ и тя млѣкна. Кое е по-важно, детето или учебника, та той да се смѣта за свещенъ и неприкосновенъ и да не може да се посочватъ грѣшкитѣ му? Другъ учителъ въ едно учителско събрание почна да се изказва по-свободно и самостоятелно по кандидатурата на единъ отъ делегатитѣ за учителския конгресъ, ала му се направи бележка, че ималъ дързкъ и смѣлъ езикъ, поради което „самъ си подписвалъ смъртната присж-

да“. И тоя човѣкъ днесъ очаква уволнение, само защото бѣ доблестенъ и каза една известна на всички истина! Кога ще се тури край на тази действителностъ!

Може ли учителятъ съ потисната душа да възпитава свободни граждани съ свои собствени мнения и възгледи? Има маса учители, които поради свободолюбивия си и независимъ духъ сж били наказвани, мѣстени отъ едно село въ друго посрѣдъ зима, дори и лишавани отъ правото на учителствуване. При многото неправди, унижения и мизерия, на които е подхвърленъ днесъ учителятъ, неговиятъ духъ е извънредно много убитъ. *Той върви съ наведена глава, умисленъ, прегърбенъ, сякашъ небето се е до-толкова снишило, че му прѣчи да бжде той гордъ и съ изправена глава.* Оществото знае ли, че ножъ е забитъ въ сърдцето и душата на учителя?

Въ интереса на учебното дѣло и страната ни наложително е да се премахне материалния и моралния гнетъ надъ учителя, който създава отъ него една робска психология, личностъ безъ характеръ, раболепна, огъваща се предъ силнитѣ на деня. Отъ него като възпитателъ се изисква да подготви за утрешна България доблестни, предприемчиви граждани, съ воля, характеръ и народностенъ духъ. Учителятъ-робъ може да възпита само граждани-роби. Свикналъ да се поддава и капитулира предъ всѣкакви влияния, той може да се поддаде и капитулира и предъ отрицателни такива, поради което той не може да бжде нито общественикъ, нито истински възпитателенъ факторъ на малки и голѣми. Такава рабска психика на учителя, като ръководителъ на народа, въ днешнитѣ тревожни времена, е крайно опасна за устоитѣ на държавата.

Въ лошъ или добъръ часъ къмъ учителя насочватъ погледи и родителтъ, и общественикътъ, и държавникътъ. Отъ него се изисква резултатна училищна работа, добре възпитана младежъ и обществена дейностъ, а неговитѣ права и свободи сж ограничени до минимумъ!

Залогътъ за напредъка на учебното дѣло и поставянето му на подобающа висота е въ гарантиране правата и свободитѣ на учителя като възпитателъ и гражданинъ. Свободата е ведро слънчево небе, подъ чиито покривъ всичко вирѣе, цвѣти, съ изключение само на отровата.

Вѣра Начева Петкова
учителка при Американската
градина — София.

Повече внимание къмъ детската градина.

На всички е известно, че детската градина е най-ранната грижа на държавата и обществото за възпитание на малките деца до шестгодишната имъ възраст. Докато първоначалното училище и прогимназията сж достатъчно популяризирани всрѣдъ нашето общество, общинските и училищни власти иматъ достатъченъ респектъ къмъ тѣхъ и се стремятъ все по-богато да ги субсидиратъ и уреждатъ, то въ туй отношение, какво бихме могли да кажемъ за детската градина? Дори и при най-повърхностенъ погледъ би могло да се констатира едно пълно безгрижие къмъ тая първа дѣтска школа, гдето у крехките и възприемчиви детски души се насаждатъ ония чувства, настроение и навици, които оставятъ дълбоки следи въ тѣхната впечатлителна душа и опредѣлятъ въобще характера на цѣлия духовенъ миръ на човѣка. *„Възрастниятъ става такъвъ, какъвто условията на живота го оформяватъ до шестата му година“,* говори нѣмскиятъ педагогъ Шварцъ. Проникнати отъ възпитателното значение на детските градини, ржководните просвѣтни фактори у насъ излѣзоха съ законна наредба отъ 1937 год. съ много хубави и задоволителни за нашитъ условия идеи, които, за жалость оставатъ само да вдѣхновяватъ заинтересованитъ, безъ действителността да се е съ нѣщо промѣнила. Издржката на детските градини пада изцѣло на общинитъ, а последнитъ по нѣмане срѣдства, прехвърлятъ издржката на нѣкое женско благотворително дружество, изнемогваше финансово. Липсата на срѣдства за издржка на детски градини се чувствува не само въ селата, но и въ градоветъ, дори и въ голѣмитъ културни центрове тѣ сж въ тежестъ на частната инициатива. Детската градина не е луксъ, нито привилегия, а първата врата на образованието, презъ която просвѣтното българско общество трѣбва да се стреми да прекара всѣко малко дете. Така, при всѣко първоначално училище трѣбва да се уреди и дѣтска градина. За жалость, тоя толкова важенъ възпитателенъ въпросъ е оставенъ да се урежда отъ случайности. Сумата за издржката имъ често пжти зависи отъ лични хрумвания и неразбирания. Детската учителка понѣкога трѣбва да води пазарлъци съ факторитъ, за да получи известна сума и сносно да си нареди стаята. Не я разбиратъ, защото иска по-особенъ инвентаръ отъ другитъ учители. Детските учители, не разполагайки съ никакви срѣдства за материали и пособия на децата, просто се измжчватъ въ работата си, безъ да иматъ нѣкакви резултати.

Въ основното у-ще инвентарътъ, обстановката е неоспорима и всѣки у-ль я получава като необходимостъ. Служебното положение на детските учители има най-различни тълкувания и разбирания. Зачитатъ ги като редовни основни у-ли, макаръ, че иматъ две години надъ гимназиалното образование. Често пжти ги третиратъ като нередовни и всѣка година ги преназначаватъ. Заплатитъ имъ нѣкжде се плащатъ, като на редовни основни учители, другаде като на волнонаемни, а въ повечето случаи, поддържани отъ благотворителни д-ства, получаватъ много малко, а нѣкои за цѣла година нищо почти не получаватъ. Има много такива случаи. И при назначението на тия учители има много спорове и лични разбирания.

Въпреки, че законът предписва ясно, кои у-ки да се назначават въ детските градини, назначиха се за такива неспециалистки, завършили само гимназиално образование и социална ткола. За всички тия беззакония просъщнителни власти мълчатъ.

Поради всички тия затруднения и недоразумения, детските учителки не намиратъ прѣко заинтересовани хора, къмъ които да се обърнатъ за облекчение и удовлетворение. Първоначалнитъ училища си иматъ своето началство, къмъ което да се обърнатъ за съдействие, а детските градини сж оставени на произвола. Частни лица, съвсемъ неподготвени, некомпетентни по въпроса за детските градини, си позволяватъ правото да се изказватъ по педагогическата работа на детската учителка. Ако потърсимъ прѣкия началникъ на детските градини и въ най-висшия просвѣтенъ институтъ — М-вото, и тукъ не ще го намѣримъ. Неуреденъ административно въпросътъ за детските градини допринася извънредно много затруднения и мъжнотии въ работата на всѣка детска учителка. Работейки при тия сравнително най-лоши условия посетителътъ, ако надникне въ детската градина, все ще види нѣщо ценно и много интересно. Ще бжде обладанъ отъ чувства на умиление и нѣжностъ, поради любовта, искреността, взаимопомощта, които царятъ въ отношенията на членоветъ въ тая малка другарска среда. Децата сж свободни да се занимаватъ, да играятъ, каквото поискатъ, безъ да си прѣчатъ помежду си. Тѣ свободно творятъ и най-щастливо си живѣятъ. Учителката е нѣжна и учтива къмъ тѣхъ. Отношенията ѝ сж искрени и майчински. Децата се чувствуватъ тукъ като у дома си. Вмѣсто тежкитъ чинове, иматъ си за удобно седене и работене подвижни масички и столчета. Иматъ и омивалникъ и самички се измиватъ; покрай стенитъ на стаята сж наредени низки и удобни долапи, за да могатъ децата сами да си взематъ и редятъ нѣщата и материалитъ за работа. Всичко е на тѣхно разположение и все пакъ нищо не се съсипва отъ палавитъ имъ ржце. Картинитъ по стенитъ се мѣнятъ споредъ сезона и игритъ имъ. Чистотата и редътъ въ стаята се подържатъ отъ децата. Това се счита не като задължение, а като привилегия. При тая действителностъ нима не може смѣло да се каже, че детската градина е направила крачка напредъ въ сравнение съ другитъ образователни институти? По отношение и на детскитъ занимания има направена още една крачка напредъ. Децата за учителката не сж маса, а отдѣлни индивиди съ най-различни особености и прови. Тя не само ржководи и напжтствува децата, а ги поставя въ положение сами да питатъ, мислятъ и работятъ. Заниманията имъ сж по изборъ и по тѣхно собствено желание и поради това всички сж задоволени и щастливи. Детскитъ учителки сж далечъ отъ мисълта да поставятъ всички деца подъ еднакъвъ знаменателъ, като ги заставятъ да работятъ едно и сжщо нѣщо. Въ това свободно детско проявление учителкитъ въ детските градини откриватъ дарбитъ на децата, за да се възпитаватъ отъ малки тѣ въ това направление, гдето склонноститъ ги зоватъ. Всѣко дете споредъ дарбитъ си заема и мѣстото си въ училищната градина.

Възпитавайки се малкитъ въ една задушевна атмосфера, отъ нѣжна и любвеобилна учителка, която никога съ грубостъ и прѣка не си служи, тѣ си живѣятъ естествено, свободно, безъ да изпитватъ страхъ въ душата си къмъ учителя. Играятъ, пѣятъ и работятъ, защото самитъ деца това желаятъ, а не защото нѣкой имъ изисква. Каквито сж въ стаята,

такива сж и навънъ, безъ учителката. *Не потиснати въ стаята, а държани тамъ най-свободно споредъ желанията и интереситъ имъ, тѣ когато излизатъ не се блъскатъ и викатъ изъ коридоритъ, както това става при оругитъ училища. При такива занимания детската учителка е на правъ пътъ да разреши проблемитъ за социалностъ и индивидуалностъ между децата.*

Като нагласява работата само съ огледъ на детскитъ интереси, тя си осигурява и напълно дисциплината. Децата сж мирни, кротки, защото заниманията имъ сж споредъ силитъ и желанията. *Занимателно обучение е дисциплина.*

Съвсемъ за малко искамъ да обърна вниманието на читателитъ върху другъ много по-важенъ въпросъ, засягащъ изключително малкото селско дете. Всѣко лѣто детски учителки, като практикуващи стажанти, отиватъ по селата да се отдадатъ на работа въ детскитъ градини. Въ помощъ на тѣхъ трѣбва да се притече основния учителъ. Още въ края на годината презъ време на изпититъ, когато родителитъ масово се събиратъ въ училището, първоначалниятъ учителъ съ подходяща сказка трѣбва да имъ обясни идеята за лѣтнитъ детски градини. Нима може да има учители и учителки да мислятъ, че при усиления полски трудъ на родителитъ малкиятъ трѣбва да се оставятъ подъ отровното влияние на уличния примѣръ, безъ всѣкакъвъ надзоръ, за да се ровятъ само въ селскитъ прахове и мръсотии, гнѣзда на микроби и болести? Основнитъ учители биха могли да бждатъ много полезни при уреждане и обзавеждане на лѣтнитъ детски градини, тъй като детскитъ учителки сж чужди на селската срѣда и това имъ прѣчи за лесното справяне. Имало е много случаи, кждето при взаимнитъ усилия между основнитъ и детски учителки сж се постигали блѣстящи резултати. Грижитъ за малкото селско дете трѣбва да занимаватъ еднакво всички учители, а обществото и общинитъ трѣбва да подпомогнатъ материално тая благородна и полезна за децата инициатива, още повече чл. 8 отъ Наредбата-законъ за предучилищно образование задължава всѣка община до 5,000 жители да предвижда ежегодни субсидии за издръжка на детски градини.

Подпомогнато нашето основно образование отъ детскитъ градини, ще дойде до много по-ценни възпитателни резултати.

Даване правилна и здрава насока на детското духовно развитие въ раннитъ детски години, когато впечатлителнитъ деца се поддаватъ лесно на порока и изкушението; развиването у тѣхъ на творческитъ сили, духъ на самодейностъ, създаване още въ най-ранното детство добри навики за здраве, весело настроение, самодисциплина и социални чувства — това е идеалътъ на училищнитъ детски градини.

Поставени на подобаваща висота въ напредналитъ страни, у насъ тѣ не бива да се оставятъ на заденъ планъ.

Прочее по-вече грижи и внимание за физическия и духовенъ растежъ на младитъ фиданчета — крехкитъ детски души, утрешни граждани на нашата сжпа родина.

Ученици отъ детска градина.

П. Заимовъ,

учителъ по педагогика въ учителски институтъ.

Повече яснота!

Когато се замислятъ и провеждатъ просвѣтни реформи, не се вижда ясно онзи народенъ битъ, за който се гради образователна система. Студентитѣ цифри казватъ, че 81·33% отъ нашия народъ има за главенъ поминѣкъ земедѣлие, а 94·91% отъ износа ни е отъ продуктитѣ на земедѣлското ни стопанство. Само този основенъ фактъ показва, че е погрѣшна всѣка образователна система, която не насочва творческата мощъ на народа *преди всичко* върху тази обща основа на нашето стопанско битие. Защото жителни струи на самобитна *българска* духовна култура ще протечатъ изобилно тогазъ, когато разцвѣти и висока и рентабилна стопанска култура. Последната пъкъ не капи отъ небето: *тя се създава...* създава се и *чрезъ образование* — образованието на *всѣко* време *трябва да разгрѣща творческата мощъ на народа преди всичко въ онази насока*, въ която предстои да се *развива* даденъ народъ, за да запази своето настояще и осигури своето бъдеще.

Следъ освобождението ние пренесохме *чужди образователни системи* и насадихме у насъ *чужди училища*, които ужъ да развиватъ младежта „пълно, всестранно, хармонично“ и пр... Щомъ, обаче, тѣзи „всестранно и хармонично“ развити човѣци запълниха чиновническитѣ мѣста, веднага стана ясно, че излишнитѣ като чиновници сж „негодни за живота“... „Всестранно и хармонично“ развититѣ човѣци се указаха негодни за *български* човѣци, но пъкъ... годни за университета! Наистина, чудно: негодни за *българския* животъ — годни за университета... и обратно!...

А нашитѣ гимназисти сж действително негодни за *българския* животъ по две причини:

1) Възпитани въ подчинение и изпълнение, лишени отъ всѣка творческа смѣлостъ, инициатива и изследователски духъ — поради метода, организацията и пасивността на самото образование — нашитѣ гимназисти не могатъ да намѣрятъ поле за дейностъ всрѣдъ жадната за творчески инициативи българска действителностъ. Лишени отъ възможностъ да развиятъ творческа предприемчивостъ и да укрепятъ силна вѣра въ своята собствена творческа мощъ, както и въ творческата мощъ на народа, нашитѣ гимназисти изпадатъ въ слѣпо подражание и механическо пренасяне на чуждото. По този пътъ ние създадохме интелигенция, която не може да се вгради въ *българския* животъ. Тази безинициативна, обезвѣрена въ своята творческа мощъ и лишена отъ просторъ за творчество (чрезъ самото образование!) интелигенция днесъ стои на изолиранъ островъ всрѣдъ народа ни, безъ да може да му помогне. Тази първа причина води къмъ искания за такава реформа, чрезъ която да се дойде до *основно методическо престрояване* на нашето образование.

2) Днешните ни гимназии не сж *български* училища и поради това, че знанията, които дават, не сж съобразени съ нуждите на българския живот: грамадната част от тѣзи знания сж безъ всѣка *българска* жизнена стойност, а доколкото малка част иматъ жизнено значение, учебното време за тѣхъ е нищожно, пъкъ и „разучването“ имъ става въ такъвъ систематиченъ редъ и по такъвъ начинъ, че не се създава необходимото творческо увлѣчение и жизнерадостно устремяване къмъ разцвѣтяване на *българска* материална и духовна култура. Единъ погледъ върху нашитѣ учебни програми разкрива веднага, колко нашитѣ училища сж чужди на *българския* стопански живот: въ програмитѣ обикновено липсва нашата земеделско-стопанска култура. Ето, напр., и въ новата програма на прогимназиитѣ е предвидено нѣщо за земеделіе и скотовѣдство *само* въ I класъ и то доколкото естествено-научното изучаване има нѣкакъвъ досегъ до нашето стопанство. Старата програма за I кл. бѣше въ значителенъ пленъ на чуждоземни растения и животни, — новата е по-добра, но сега пъкъ се е попаднало въ теоритична разпокъсаностъ: Кравата е първия урокъ, а нейната храна — крѣмни и житни растения — едни отъ последнитѣ. Само въ I класъ и само съ 3 часа седмично се учи за българско земеделіе и скотовѣдство!.. И нищо повече — даже и въ гимназията! Новата програма пъкъ намали часоветѣ по естествознание въ II кл. — отъ 4 на 3.

И защо всичко това?... Защото прогимназията вече подготвяла за гимназията?... А защо и въ гимназията не се учи почти нищо за земеделіе и скотовѣдство?... Защото тя пъкъ подготвяла за университета!.. А кой ще подготвя за *българския* животъ? Никой!.. А все пакъ 81% отъ българския народъ се занимава главно съ земеделіе и скотовѣдство, а 95% отъ износа ни е отъ земеделско-стопански произходъ!.. Нищо чудно следъ това, че министерството на земеделіето почна да открива разни видове училища за наследващитѣ гимназия!.. Разбра се, може-би, че съ непросвѣтена маса не ще се повдигне стопанското ниво на страната. А въ сжщото време нашитѣ гимназии, като събиратъ всички деца, които иматъ възможностъ да се учатъ, развиватъ ги „всеостранно и хармонично“ по такъвъ начинъ, че съвсемъ ги отчуждаватъ отъ всѣкакви стремежи къмъ разгрѣщане на *българска* стопанска култура. Този процесъ на отчуждаване, — и съ програми, и съ характеръ на образователна работа, — започва отъ прогимназията и само се завършва напълно отъ гимназията. Нашиятъ гимназистъ по подготовка не е вече годенъ за земеделско-стопанска дейностъ: гимназията не му дава нито знания, нито творчески перспективи за такава дейностъ, пъкъ и времето, прекарано въ гимназията, е изхабило мускулитѣ и попрѣчило за оформяне на елементарни навики къмъ стопански трудъ. Нашиятъ гимназистъ и по духъ е отчужденъ отъ земеделско-стопански трудъ: недостойно и унижително е за него да се отдаде на този трудъ! Нали и гимназията го учи, че достойното за човѣка е поезията, музиката, „чистата“ наука, „висшата“ култура... Цицеронъ, Демостенъ и Сенека... Шекспиръ, Волтеръ и Гьоте?.. Та нали затова нашата интелиген-

ция се устреми към творчество на „свърхчовѣшко“ и *международна* духовна култура... отчужди се отъ стопанския и духовенъ битъ на народа и... и увисна въ въздуха като Сократъ въ кошницата на Аристофана?!...

Всѣка сполучлива просвѣтна реформа трѣбва да изостави мъглявинитѣ за „всестранно и хармонично“ развитата личностъ и да се обърне решително къмъ лицето на живота: къмъ *българския* стопански животъ и къмъ типично *българската* духовна култура. *Всѣко образование ще бжде толкозъ повече българско, колкото повече устремява къмъ цѣлостно обхващане на българския животъ и къмъ творческо пресѣздаване и разгрѣждане на българска материална и духовна култура.*

Отъ това основно гледище за новата реформа на гимназията може да се каже само това, че тя продължава и задълбочава процеса на отчуждаване на нашето образование отъ нуждитѣ на българския животъ. Отъ тритѣ вида гимназии, които имаме сега, реалнитѣ гимназии сж *относително* най-близки до нуждитѣ на 81% земеделско-стопанска България. За да станатъ съвсемъ български, тѣзи гимназии трѣбва да включатъ въ своитѣ образователни съдържания между другото и проблемитѣ на нашето стопанско строителство и да посочатъ срѣдствата за тѣхното разрешение, като подготвятъ и практически за това. За тази целъ ще е необходимъ не латински ез., а народно стопанство, технически познания, кооперативно дѣло, стопанска трудова дейностъ и пр., и не учители по латински ез., а учители-ветеринари, агрономи, механици и техници и т. н. Гимназиститѣ отъ такива училища ще могатъ да се вградятъ много лесно въ стопанско-творческа дейностъ. Особено пъкъ, ако и самата образователна работа се престрои на *нови методически основи*, за да се развива предприемчивъ духъ и творческа смѣлостъ, — вграждането на интелигентни кадри въ нашето стопанско строителство ще се ускори извънредно много.

За такова реформиране първата преграда се постави отъ нашия университетъ. Предпочитането на класици и полукласици погребва реалнитѣ гимназии. И сега, въ новитѣ „реални“ гимназии, ще трѣбва сигурно да се намаляватъ часоветѣ по реалнитѣ предмети, за да се търси мѣсто за латински езикъ. На този процесъ на нагаждане образованието къмъ нуждитѣ на университета трѣбва вече да се тури край! Ако нуждитѣ на българския животъ сж противни на необходимото за университета, — ако въ последния не може да се диша, мисли и работи безъ латински и грѣцки езици, нека тѣзи езици се учатъ въ самия университетъ, напр., презъ първитѣ две години, а *българската държава трѣбва да създаде българско образование*. Върху това образование нека университетътъ гради своето, а не обратното — българската държава да се нагажда къмъ университета, за да даде въ края на краищата разрешение на Цицеронъ и Сенека, Сократъ и Платонъ най-свободно да разхождатъ своитѣ речи и мѣдрости изъ 81% земеделско-стопанска България, та така да я направятъ негодна да строи своята самобитна национална духовна и материална култура.

До криво разбирана автономия на университета се стигна, щомъ отъ едно само измѣняне на приемнитѣ условия може да се опредѣля и характерътъ на нашето сръдно образование. За да създаде *българско* образование, *българската* държава трѣбва да действува вече съвсемъ решително — производството на излишни хора е гибелно, а полукласицитѣ и класицитѣ сж безспорно такива. Поради това скоро ще се наложи, може би, и закриване на сегашнитѣ полукласически и класически гимназии. Стане ли това, автономниятъ университетъ ще се принуди да търси държавата за споразумение, а не обратното. Защото за насъ фактически сж необходими само 1—2 класически паралелки, които да подготвятъ бждещи археолози и филолози — и само тѣхъ! Не е ли наистина чудно, че основно подготвенитѣ по естествознание днешни реалисти не могатъ да следватъ медицина заради нѣколко латински термина, за които пъкъ се приематъ съвсемъ неподготвени по естествентѣ науки класици?!

За да се тръгне по пътя на *българска* просвѣтна реформа, трѣбва да се разбие и една легенда, която, за съжаление, поддържатъ понѣкога и хора, които изглеждатъ сериозни: това е легендата, че главно чрезъ езицитѣ (пъкъ и старитѣ?!) се давало хуманитарно образование! Облагородявалъ се духа чрезъ общуването съ древната класическа култура!... Ако наистина древността изобилствува съ такива неземни морални съкровища, преведете ги, направете отъ тѣхъ единъ нравственъ катехизисъ и бждете сигурни, че съ единъ часъ седмично, въ единъ само класъ, ще могатъ да се усвоятъ тѣзи съкровища, въ името на които 81% земеделско-стопанска България трѣбва да има за центъръ на образованието си *мъртви чужди езици. Български човѣкъ никога не ще създаде съ грѣцка и римска култура. Български човѣкъ ще създаде чрезъ пресъздаване и творчество на самобитна българска духовна и материална култура.* Трѣбва решително да се прозре, че нѣма *българско* образование тамъ, гдето учебни програми и образователна система сж въ безнадеждно робство на *чужди* стари езици, *чужди* истории и географии, *чужди* растения и животни, *чужда* поезия и музика и пр. *Българското* образование трѣбва да има за центъръ необходимото за разгръщане на *българска* материална и духовна култура. Само тъй ще се създаде *български* човѣкъ, т. е., *българско хуманитарно образование.* По този пътъ ще започне и процесътъ на *освобождението ни отъ чуждо духовно робство* и ще се създаде яснота за основнитѣ линии на всѣка *българска* просвѣтна реформа!

„Реформаторитѣ“ на нашето образование отъ нѣколко години се блѣскаатъ между Сцила и Харидба: едни съкрѣщаватъ — други разширяватъ! И двата вида „реформатори“ сж прави: тѣзи, които съкращаватъ, прѣчатъ за създаването излишни на българския животъ хора, а тѣзи, които разширяватъ, — разбиратъ, — че е грѣшно да се съкращава творческата мощъ на народа! Тази пакостна игра на съкращения и разширения ще престане, ако се извърши *действителна реформа* и се създаде *българска образователна система.* При такова образование и цѣлиятъ ни народъ

може да бжде съ срѣдно образование!... Днешнитѣ гимназии изживѣха вече своето време, но липсва още смѣлият реформаторъ!..

Дано не бждемъ погрѣшно разбрани: ние се опитахме да уяснимъ само онова, което трѣбва да бжде *главенъ центъръ* на всѣко *българско* образование!.. Около този центъръ трѣбва да се изгради *диференцирана* българска гимназия. По-високо *техническо образование* сигурно ще бжде единъ отъ важнитѣ подцентрове. Възможното технизиране на нашето земедѣлие е основна причина за това. Общото технизиране на живота задължава: днесъ даже и армията се превръща въ грамада отъ машини...

Нашата целъ тукъ е само да се посочи основната ось на всѣко *българско образование*.

Бор. Марковъ,
училищенъ инспекторъ.

Народностна педагогия.

Съкровище на интуитивното прозрение въ проблемитѣ на образованието, народното творчество винаги е раздипляло социално-педагогическитѣ идеали на примитивната народна душа и е разкривало устоитѣ на по-нататъшния образователенъ градежъ, който отговаря на културно-икономическитѣ нужди на даденъ народъ.

Въ философскитѣ и лирически изповѣди, лелѣяни срѣдъ вѣковетѣ, и нашиятъ народъ е далъ указания за неговитѣ педагогически идеали, които, несъзнателно, до известна степенъ, догонватъ всѣко ново време. А новитѣ образователни идеали задължително трѣбва да отговарятъ на битовата физиономия на нашия народъ, или образователната система да подхожда на цѣлостния обликъ на народа ни.

Тия идеи сж нови, следъ космополитическия периодъ въ педагогията до преди европейската война, който имаше за идеалъ — личностъ хармонично развита и общо дадена за всички материци и меридиани. Създаването на една универсалност бѣше тогава целъ на образованието.

Новото време се мжи да постави педагогическитѣ прозрения върху по-реална почва. Оная почва, обаче, върху която ще се сѣе семето на образователното въздействие, трѣбва да е проучена психологически, етически и економическо-политически, за да се сѣе. Иначе вѣтроветѣ на идеологическитѣ вѣяния могатъ лесно да унищожатъ сѣитбата, а почвата ще унищожи неподходящитѣ за почвенитѣ условия семена. Но кой най-добре познава и се е вгълбилъ въ жизненитѣ условия на народностния ни животъ и кой най-откровенно го е отразилъ въ своитѣ разбирания? Несъмнено, народниятъ ни гений въ народното творчество. Тамъ плътно и съ гениално проникновение сж дадени, както чертитѣ и мировъзрението на нашия народъ, така сжщо и традицитѣ му, изобщо историческия му пжтъ.

Нашият народъ носи въ духа си скъпи културни ценности, проникнати отъ богатата му творческа интуиция. „Всѣки народъ — казва Gurliite — има единъ естествено растящъ духовенъ животъ, едно примитивно образователно богатство, състоящо се отъ народни пѣсни, приказки, предания, легенди и пр., които по пѣтя на непредназначеното образование чрезъ духовното растене се насаждатъ и пренасятъ отъ поколѣние на поколѣние, като *осигуряватъ непрекъснатостта на духовния животъ въ отдалените нации*“. И приобщаването къмъ тоя народенъ непрекъснатъ творчески потокъ на народния духъ осмисля истинското реално образование, защото образованието не е нищо друго освенъ формиране чрезъ духовно въздействие. И педагогиката не може да има другъ обектъ, освенъ самото образование като фактъ, образованието като едно постоянно, жизнено, социално и историческо явление (Проф. Кацаровъ: „Педагогията като самостоятелна наука“ — стр. 17).

Културното съдържание, внизано въ народното творчество, за нашия народъ е най-големиятъ „образователенъ фактъ“, който е открилъ поривитъ му за народното съществуване, за да оцѣлѣе презъ вѣковетъ. Духовниятъ животъ (отразенъ изцѣло въ народното творчество, въ което се кже душата на подрастващитъ), представлява жизнената срѣда. „Нейното въздействие, въздействието на непредназначеното образование (на срѣдата) трѣбва да бжде изходенъ пунктъ на педагогията, защото само то може да ни разкрие онова, което *трѣбва да бжде*“.

Народността педагогика разкрива вѣрния пѣтъ на миналото и непрекъснато сочи бждещитъ образователни задачи, които всѣка съвременностъ трѣбва да разреши съ огледъ на народния битъ и на народнитъ идеали. „Общества, които иматъ собствена самобитна култура, иматъ и собствено самобитно образование, своя особена училищна организация“, казва Otto Willman.

Тая самобитностъ на нашата култура, дадена въ народното творчество, бележи, че българското училище трѣбва да има самобитно образование. И наистина, у насъ първитъ прояви на училищната ни история почватъ и се развиватъ по посока на народния идеалъ за духовно самостоятелно съществуване. Това движение въ България започна много по-рано — още въ XI вѣкъ, когато другитъ европейски страни, като и Германия, въ своето самоопредѣление на училищния имъ животъ се движатъ съ едно закъснение отъ 5 вѣка (Проф. Нойковъ „Погледъ върху развитието на българското образование до Паисия“).

И тая самобитностъ, тоя народностенъ пѣтъ, който следва нашето образование презъ всички времена на неговото съществуване, трѣбва да имаме предвидъ, особено днесъ, когато предстои да реформираме духа и формата на нашето училище. На българския педагогъ предстои да отрони отъ огромното дѣло на народностното вдъхновение и мъдростъ силата на интуитивното педагогическо прозрение. Така ние ще разширимъ проблемата за народното творчество, обсъждана до сега отъ фолклористи, историци, юристи и пр., за да изградимъ самобитната теория на на-

ционалното възпитание, толкова необходима за една утрешна крепка българска култура.

Интересът към народното творчество, както се знае, мина от схващането на Хердера и научния анализ на Яковъ Гримъ, за да стигне до съвременното схващане, че народната творба е изразъ на емоционалното и идеологическото съдържание на даденъ народъ. Миладиновъ пише въ своя сборникъ: „Народнитъ пѣсни сж показалка за степенъта на умственото развитие на народа и огледало на неговия животъ“.

Въ настоящата статия — опитъ да се постави въпросъ за съзиждане една народостна педагогика, която да отговаря на нашитъ разбирания и нужди, намъ е невъзможно да обхванемъ народното творчество изцѣло и да го подложимъ на научно-педагогически анализъ. Ще се задоволимъ само съ едно бѣгло посочване педагогическитъ идеали на нашия народъ, дадени въ народната ни пѣсенъ. Единъ по-обстоенъ прегледъ на народното творчество за нашата целъ, ще бжде предметъ на разглеждане, може-би, въ други статии. Така стѣсненъ обсега на нашата задача, ни кара да отбележимъ, че и народната пѣсенъ, погледната отъ широтаа на педагогическитъ погледи, едва ли може да се обхване. Затова въ тази статия ние ще се помжчимъ да дадемъ само отношението на народа ни къмъ труда, изразено въ народната пѣсенъ.

Народната ни пѣсенъ — неизчерпаемъ източникъ на духовно откровение, се цени въ нейната самобитност, не само отъ насъ, но и отъ чуждия културенъ свѣтъ. Така, ние имаме преводи на френски отъ Огюстъ Дозонъ (*Chansons populaires Bulgares*). На английски „Подъ сѣнката на Балкана“ — 1911 год. отъ Henry Berlen, на италиански „*Canti popolari Bulgari*, 1913 г. — Доменико Гамболи, на руски отъ голѣмия руски лирикъ Бальмонтъ — Золотой снопъ болгарской поэзии (1921 г.) и пр.

Тоя интересъ на чужденцитъ не е случаенъ. Той е подбуденъ отъ оригиналния елементъ и силата на поетическото вдъхновение и замисълъ въ народната ни пѣсенъ.

Народностенъ и културенъ дългъ се налага, следователно, и на насъ да обърнемъ сериозно внимание върху това съкровище, и вдъхновени отъ обаянието на народната пѣсенъ и чудната народна мъдростъ, скжтани въ нея, да изградимъ дѣлото на нашата култура.

Какво отношение има нашиятъ народъ къмъ основния принципъ на съвременната педагогия — трудътъ? У насъ сжществува култъ къмъ труда и земята. Трудътъ за българина не е занимание, не случаенъ потикъ на убититъ отъ скука и бездействие нерви. Трудътъ е призвание и дългъ за народа ни:

„Кой направи вита чешма,
вита чешма съ деветъ шопа,
или изгради вита кула,
той че земе вита Яна“.

или „Прочуль ми се е старъ Стария,
че си има деветъ сина.

Оранъ оратъ до пладнина,
отъ пладнина лозе копятъ“.

(Сборн. народни умотв., кн. III, стр. 35).

Не е ли трудътъ, неуморимиятъ трудъ, който възроди българското племе?

И у насъ не бива да става дума за трудовъ процесъ при обучението така, както се схваща при европейското дете, детето на индустриалнитѣ страни, непознаващо позива на земята за трудъ, а стои въ скута на близкитѣ си, слуша за приказнитѣ царства и фабричната свирка.

Българското поколѣние се ражда въ трудъ. Свири съ меденъ кавалъ въ модритѣ утрини на трудовитѣ дни. Огласява полето съ пѣсень и закани къмъ сивитѣ волове. Въ този трудъ трѣбва да зрѣе нашата младежъ, а колко много я отдалечаваме отъ земята и труда съ книжното обучение въ основното училище! Така ние ще върнемъ блуднитѣ синове на нашето село. Нека приближимъ училищната работа до вродения инстинктъ къмъ труда на нашия народъ, оня трудъ, който е издигнатъ до романтичностъ и мистика въ пѣснитѣ ни.

За бездѣлнициитѣ въ нашитѣ повѣрия има зли духове, които наказватъ: чрезъ „богинитѣ“ дни ходятъ „буюници“ (кн. 29 сбор. народни умотв.), които пѣятъ:

„Керушки, керушки,
кога сж водици?

Работнитѣ трѣбва да отговорятъ:

„Чукаме бѣлъ лукъ,
не можемъ да ви кажемъ“.

Народътъ ни има много силни пѣсни, пропити съ лютъ сарказъмъ и дълбока ирония къмъ мързела и мързеливитѣ. Мързелътъ се смѣта за порокъ и Боже наказание:

„Хубава си, кадънъ Пенке, за гледане,
ала не си, кадънъ Пенке, за зимане.

Запрела си, кадънъ Пенке ле, тънко платно
прела си ли го, кадънъ Пенке, три години.“

(Сборн. народни умотворения, кн. 14)

Въ друга пѣсень се пѣе:

„Мори, Пенко, пълна,
що си толко фалена.
Со вретено дрѣново,
една жица внитувашъ,
а на браньютъ две клавишъ.
Кога легнешъ да спишъ,
дрѣмка зобашъ, емъ предешъ.
Кога станешъ да орешъ,
крушки зобашъ, емъ орешъ!“

(Кн. XXI на Сборн. народни умотвор.)

Условията, при които трѣбва да се разгърне труда, особено продуктивният трудъ, сж дадени съ ведро проникновение въ психологическия анализъ върху стимулитъ за творчески трудъ. Така, напимѣрь, необходимо е зрѣлостъ при работата, за да бже тя резултатна:

„Кое дърво рано цѣвти,
рано цѣвти, плодъ не врѣзва“ и пр.

Въ друга пѣсенъ се пѣе какъ бодрото чувство влияе върху разкриване на човѣшкото творчество и го тика къмъ по-усилена дейность:

„Като си виде Момчилъ — по-нашироко зажъна“ и пр.

Единъ по-дълбокъ анализъ въ тая насока ще посочи, че цѣлото ни народно творчество е пропито съ несдържанъ поривъ къмъ трудъ и обществено благополучие.

Въ характера на българина лежи като основа едно свѣтло и осмислено трудово начало, обогатено отъ чувството на доволство отъ труда при общитѣ усилия и то преди всичко отъ колективния трудъ, трудъ на „аргати“, на махали, съседи и близки за изграждане на общо благосъстояние. Това взаимно подпомагане показва, че индивидуализацията, усамотението на нашата младежъ и прѣкомѣрната домашна или училищна работа, времето за зубрене, убива общественото чувство, вродено въ българина и прави нашето потомство и общественицитѣ ни егоисти, безъ стремежи къмъ жертви предъ общото.

Прочее, нека върнемъ училището ни къмъ труда и земята на нашия народъ, вслушвайки се въ дълбоката мъдрость и прозренията на народното ни творчество.

Изграждайки сигурнитѣ основи на истинското народностно образование, ние ще можемъ да устоимъ предъ всички хрумвания и недомислени напори за училищно преустройство. Само така ние ще се сдобиемъ съ училищна система, наситена съ духъ, който отговаря на народнитѣ въжделения и върния инстинктъ за народностно самосъхранение.

Д. Правдолюбовъ — София.

Опитното училище „Кралъ Александъръ I“ въ Бѣлградъ.

Югославянитѣ сж крайно любезни люде. Щомъ разбраха, че искаме да видимъ тѣхнитѣ опитни училища, още на другия день ни се изпраща министерския автомобилъ предъ хотела. Понеже разполагахме съ ограничено време, ние, съ г. Ст. попъ Василиевъ, редакторътъ на сп. „Училищенъ прегледъ“, разпредѣлихме работата си така: азъ да разгледамъ опитното основно училище, а той — опитната гимназия.

На пжтъ за опитното училище, азъ се отбивамъ при началника на основното образование и възпитание г. Драголюбъ Бранковичъ, който ме прие най-радушно. Неговата главна задача е качественото подобрене ра-

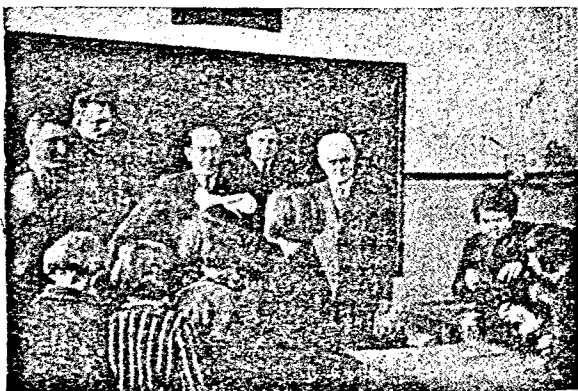
ботата на югославянския учител. Подборът като че ли е отличен. Той е единъ отъ най-добритъ югославянски педагози. Авторъ е на нѣколко оригинални педагогически труда, твърде много ценени отъ югославянскитъ учители. Нѣкои отъ съчиненията му сж на бюрото му. Пригответъ ги е за насъ. Едва го виждаме задъ тѣхъ.

г. Драголюбъ Бранковичъ е човѣкъ съ срѣденъ ръстъ, русъ, сериозенъ, тихъ и милъ погледъ. Всѣка негова дума е отсѣчена — знакъ на твърдъ характеръ и желѣзна воля. И такъвъ е, споредъ признанията на всички, които го познаватъ.

Още съ влизането ни той става, доближава се до насъ усмихнатъ и, силно стискайки ръката ни, най-любезно ни поздравява.

— Твърде много съмъ слушалъ за опитното училище „Кралъ Александър I“, което е подъ Ваше ръководство, — започвамъ азъ. — Мога ли да зная принципитъ, легнали въ основитъ му?

Министрът на народната просвѣта г-нъ Стошиновичъ въ опитното училище. Първиятъ отъ лѣво е г-нъ Лиличъ, а тоя отъ дѣсно — г. Бранковичъ.

— Детето опознава предметитъ и явленията, добива знания и сръчности, главно чрезъ действието, — разпалено той започва. — Неговото мислене е резултатъ отъ неговата дейность. Това, което децата добре знаятъ, е възприето само чрезъ движение. Ограничимъ ли детскитъ движения, ние отиваме противъ детската природа и затова тѣ трѣбва да бждатъ основа на обучението. Бъдещето училище трѣбва да бжде училище на действието. То е, което създава ума и калява волята на детето. Принципътъ на детската активностъ и самодейность у нашето опитно поле е добилъ пълненъ изразъ. Всички видове дейности ние използваме: мануелна (ръчна), интелектуална и социална. Използуваме и единичниятъ трудъ, и груповиятъ. Ние избѣгваме пасивното знание.

И така, нашето опитно училище е поставено върху моторни основи. Активността на старото училище се състоеше въ следнитъ две заповѣди: „Скрасите руки!“, „Руки на чинел!“ При възприемане на знанията ученикътъ използваше само дветѣ сѣтива: око и ухо. Старото училище развиваше само мозъка и нехасе за другитъ човѣшки способности, които всички заедно само могатъ да ни дадатъ хармонично развита личность. Такова образование води къмъ душевно осакатяване. При възприемане на знанията въ нашата „огледна“ школа не взема участие само главата, но

и цѣлото тѣло: и ржцетѣ, и краката. „Речи и дело нашли су задружно мѣсто и идутъ едновременно“.

Още единъ принципъ лежи въ основитѣ на нашето опитно училище — концентрацията. Представа, която е възприета въ нашето съзнание, заедно съ други, по не се забравя. Сжщо така по-лесно се репродуктира и всѣка представа, която сме я възприели заедно съ други. Така ние идваме до обединителното, комплексното, или както ние го наричаме „за-единичко“ (задружно) обучение.

Старото училище, простирайки се въ много и различни направления, и стремейки се да даде отъ всѣка наука по-малко, не бѣ въ състояние да даде най-необходимото — нѣщо цѣлостно, свързано, обединено. Обединението на учебния материалъ за ученици до 14 годишна възраст е психологическа необходимостъ. Всѣко явление въ природата и живота се възприема отъ децата цѣлостно. При всѣко разпокъсване околната действителностъ на отдѣлни кжсове, наречени „учебни предмети“, обучението безъ никаква полза дроби детското внимание. При раздробеното внимание силата на впечатленията отслабва и интересътъ се понижава. Изкуственото раздѣляне учебната материя на учебни предмети намира своето оправдание само при научнитѣ специализации, когато човѣкъ, поради недостигъ на сили и време, нѣма възможностъ да обхване едно грамадно количество наученъ материалъ и е принуденъ да се ограничи съ изучаването само на една областъ отъ знанието.

Принципътъ на концентрацията дойде у насъ отъ нѣмцитѣ. Пръвъ е Хербартъ, който поиска концентрация на учебния материалъ около историята и въроучението. Тоя принципъ е разширенъ по-късно отъ Бертолдъ Ото. Днесъ концентрацията е преминала въ обединително обучение. За центъръ не се взема вече учебенъ предметъ, а известна жизнена тема, изъ която и да е научна областъ.

Въ Хамбургскитѣ и Бременскитѣ училища обединителното обучение е възприето само въ I отдѣление, а за другитѣ отдѣления е дадено свобода на учителя. Въ Дрезденъ обединителното училище е задължително за I и II отдѣления, но се допуска и въ III и IV отдѣления. Въ Виенскитѣ училища принципътъ на обединителното обучение е повсемѣстенъ за първитѣ 4 отдѣления. Въ нашето „огледно“ училище I и II отдѣления сж задължени да се обучаватъ по цѣлостното обучение, а въ III и IV отдѣления отвреме-навреме и то въ зависимостъ отъ методическата единица.

И така „базу или основу наше огледной школы чине принципи *рада, живота, заеднице* (трудъ, околна действителностъ и цѣлостностъ).“

г. Бранковичъ посегна на бюрото си и ни подаде едно отъ съчиненията си „Огледна народна школа. Кралъ Александъръ I у Београду“, въ което подробно сж описани теорията и практиката на опитното училище. *Нѣкои страници отъ тая крайно интересна книга по-нататѣкъ ще дадемъ, въ преводъ на нашитѣ читатели.*

Презъ това време вратата се отваря и влиза г. Тодоръ Лиличъ, инструкторъ на опитното училище. г. Бранковичъ прекъсна беседата си. Азъ му поблагодарихъ отъ все сърдце и следъ сърдечно сбогуване, двамата, азъ и г. Лиличъ, напускаме Министерството на просвѣтата на пѣтъ къмъ опитното училище.

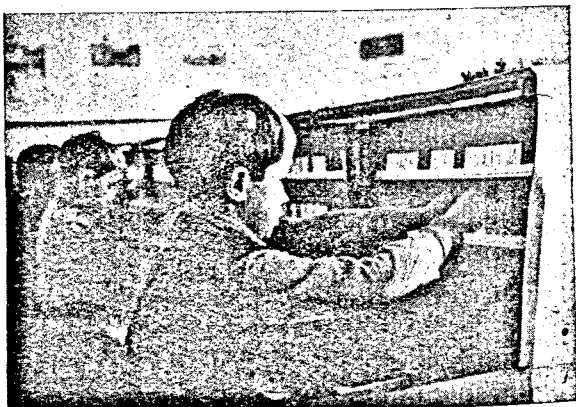
г. Тодоръ Лиличъ е младъ симпатиченъ момѣкъ, съ винаги засмѣно

лице, благъ характеръ, крайно внимателенъ и твърде интелигентенъ. Вървимъ по Българските асфалтирани улици и се разговаряме:

— Новото училище, — започна той, — залъ почти всички културни земи. Нашата страна не можеше да остане назадъ въ това отношение. Ние открихме опитното училище, за да докажемъ, че и у насъ може да се работи въ духа на новото възпитание и образование, безъ да се направятъ коренни промѣни въ предвидения отъ училищната програма учебенъ материалъ. Едновременно съ това ние искаме да създадемъ ново югославянско училище, което да бжде изразъ на нашитѣ условия, наша прилика и което може съ успѣхъ да възпита хармонично развита личностъ. Отъ насъ се очаква да преобразимъ цѣлото югославянско училище и затова ние сме крайно внимателни въ работата си. Не бързае. Отъ нашия успѣхъ ще зависи и новата физиономия на югославянското училище.

— Никѣде едно училище не може да бжде съвършено, — забелязвамъ азъ. — То трѣбва непрестанно да се развива, мѣни и усъвършенствува.

— Така е. Ние ще доведемъ опитното училище до единъ край и други следъ насъ ще продължатъ дѣлото ни по-нататкъ. Коренното ре-

Ученици отъ I отделение нареждатъ думи на читалата си.

формиране на училището, измѣнението на програмата и училищната организация оставаме на тяхъ.

— Кой даде идеята за организиране опитни училища у васъ?

— Азъ. Въ момента, когато Министерството на просвѣтата търсеше начини, какъ да се подобри нашето основно училище, къмъ края на м. юлий 1934 год., излѣзохъ съ едно писмено изложение до г. Министра на народната просвѣта, въ което азъ конкретно посочихъ какъ може да се реформира нашето училище, безъ да се промѣни училищната програма и безъ да струва повече материални сръдства, защото и у насъ, както и у васъ, за просвѣтата оставатъ само трохитѣ. Въ изложението си писахъ, че нашето училище не дава онова, което всички очакватъ отъ него. И родители, и общественици, и учители сж недоволни отъ неговитѣ резултати. Най-първо то ограничава личната инициатива, сломява критичния духъ, умъртвява чувствата за взаимопомощъ. Неговото най-главно възпитателно сръдство сж думитѣ, а не поукитѣ отъ фактитѣ и действията.

Справедливо мнозина го наричат словесно училище. Неговата главна цел е паметта и затова ученикът от това училище се е обърнал на попивателна хартия, която трябва да попива само знания. А резултатът от такава гимнастика на паметта сж известни: създаване папагали, мащенки, живи мъртъвци, безволеви и крайно нервни личности.

Днешното училище държи децата по цъли часове, дни и месеци, неподвижни — заковани за чиноветъ. А детската природа е спонтанно дейна. Безъ вътрешен потикъ къмъ движения, детето не би могло да изследва и опознае околния свѣтъ, и да се приспособи около него. Безъ вътрешенъ потикъ къмъ движение никога то, нито физически, нито духовно, би се развило. Бездейното, неподвижното дете е болно, анормално същество. Здравото дете, лешено отъ възможностъ да се движи, действува, работи, страда. И въпрѣки това, днешното училище не подтиква детето чрезъ действие да опознава свѣта, т. е. да съзерцава, да изследва и наблюдава.

Жизнерадостнитъ и палави дечица прескачатъ училищния прагъ умислени, като че ли се водятъ на закление. Детето съ мжка влиза въ училището и съ радостъ го напуща. То не обича училището, защото и училището не обича детето — изнасилва природата му. „Наша данашна школа оваква, каква е сега, не може дуго (дълго) остати, данасъ или сутра, подъ натискомъ напредничавихъ идеи, она мора (трябва) да се измени. Она мора да се реформише и пригоди захтевима (исканията) нового време. Ново време захтева (иска) нова школа. Самородностъ и активностъ налазе свою пуну примену (приложение). Децата се възпитаваю да самостоятелно решаваю све могуче проблеме, да сами стичу знание, върше опити и др., разуме се все у границама нивовихъ снага (сили). Нова школа тражи да ученици буду активни. Она принципъ рада цени върло много. Ова школа хоче ученицама да омили радъ и да навикне на радъ, йеръ безъ рада нѣма живота“.

Писахъ още, че не трябва повече да се стои съ скръстени ръце и само да гледаме онова, което става въ другитъ страни. Не трябва да чакаме да дойде нѣкое ново европейско или американско училище, което не познаваме, и което е израсло на чужди условия. Реформата трябва да се извърши при наши условия, тука да порасте, ние да го отгледаме. Тя трябва да бжде изразъ на наши усилия и да се развие при наши условия.

Увлечени въ разговоръ, двамата неусѣтно сме доближили училището.

— Еве, ова е наша школа!

Училището е обикновена нѣколкоетажна сграда, кацнала въ срѣдата на двора. Улицата е шумна и затова по срѣдата ѝ е поставенъ надписъ: „Терай бавно, шафоре!“ Предъ входа по бордюритъ до известно разстояние сж поставени парапети, които не позволяватъ на децата да излизатъ вънъ отъ тротоара. Влизаме въ училището. Стенитъ на коридора сж украсени съ цвѣтя и художествени картини. Чистота изрядна. За всѣки етажъ има учителска стая. Кабинетътъ на директора е на срѣдния етажъ. Дебелъ и разкошенъ персийски килимъ е прострѣнъ по цѣлия подъ на кабинета. Наоколо сжпи кожени канапета. Съдаме. Поднася ми се адресната книга. Слагамъ подписа си подъ тоя на единъ японски професоръ. Хиляди посетители отъ най-различни страни сж посетили училището.

На една отъ стенитъ е закаченъ правилника „О раду Огледне школе

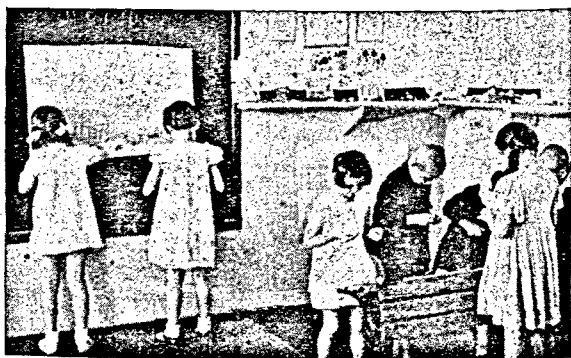
кралъ Александър I у Београду". Чета правилника и си вземамъ бележка. Всички учители сж подчинени на педагога-ръководител (проф. Лиличъ). Той е длъженъ да упътва учителитъ по прилагане принципитъ на активност и концентрация. Въ началото на учебната година учителитъ сж длъжни да представятъ на ръководителя подробенъ планъ за работата си въ отдѣлението. Професоръ-педагогътъ има право най-малко по три часа ежедневно да прави ревизия въ различнитъ отдѣления. Сжщо той е задълженъ и по два пжти седмично да преподава образцови лекции въ различнитъ отдѣления предъ всички учители.

— Какъ комплектувате учителския персоналъ? — задавамъ въпросъ.

— Чрезъ конкурсъ. Ако назначениятъ учителъ се укаже неподготвенъ азъ имамъ право да поискамъ неговото измѣстване. Учителитъ разполагатъ съ пълна педагогическа свобода. Мнозина отъ тѣхъ допринесоха твърде много за практическото приложение на нѣкои отъ новитъ принципи.

Презъ изтеклата година училището е било посетено отъ голѣмъ брой училищни инспектори, учители, падагози, ученици отъ педагогически училища и други лица, заинтересовани отъ новитъ реформи.

Групови занятия съ ученици отъ II отд.

Училището е започнало да функционира при най-голѣми неудобства. Едно отъ тия е, че зданието е въ центъра на града и на шумна улица. Не е имало и най-елементарнитъ пособия. Държавата не отпускала никакви сръдства. Пък и Бѣлградската община не давала нищо повече отъ това, което обикновено се давало и на другитъ училища. Презъ учебната 1935/1936 год. общината била отпуснала само 500 динара (около 1,200 лв.), а на следующата — 1,000 за набавяне материалъ по ръчна работа и то само за беднитъ ученици. И тая сума трѣбвало да бжде подѣлена на 14 отдѣления.

Една голѣма частъ отъ училищната покщнина и пособия се дължатъ на родителско-учителския съветъ при училището.

— Све лако (леко) се постига, када се има воля и любовъ према раду, — подчертава ръководителътъ г. Лиличъ.

— Никой учителъ, — продължи той, — не трѣбва да чака всичко да му се набави, та тогава да почне прилагането на новитъ принципи. Трѣбва да се работи съ сръдствата, които сж на лице. Ако се чака да се на-

бави всичко, никогa новитѣ принципи нѣма да бждатъ приложени. Ще се занимаваме само съ теорията и ще тѣпчемъ на едно мѣсто.

Ученицитѣ бѣха разпущнати поради голѣмия националенъ празникъ „Обединение на народитѣ въ Югославия“. Тоя день не можахме да видимъ, какъ практически се прилагатъ новитѣ принципи. Задоволехме се само да разгледаме нѣкои отъ класнитѣ стаи. Въ нѣкои отъ тѣхъ чиноветѣ сж изхвърлени и замѣнени съ масички. Въ много отъ тѣхъ сж изложени изработенитѣ отъ ученицитѣ нѣща.

Работилницитѣ, трапезарията, банитѣ и музеитѣ за всѣки учебенъ предметъ поотдѣлно, съ изработени отъ ученицитѣ предмети, сж въ сутерена. За тѣхъ ще говоримъ въ друга статия. Сжщо и за начина на преподаването.

Едно само сега ще подчертая: *въ училището се дава не само знание, но още и изкуство и действие. Чрезъ придобититѣ по активенъ начинъ знания се цели развитието на интелекта, чрезъ разнитѣ изкуства — чувствата, чрезъ действието — волята. Знание, изкуство и действия, ето основитѣ на опитното училище въ Бѣлградъ.* Но това сж и срѣдствата за развитие хармонична личностъ. Ето защо смѣло можемъ да нажемъ, че Огледната народна школа „Кралъ Александъръ I“ е на правъ пжтъ.

Атанасъ Димевъ,
учителъ по гимнастика въ София.

Физическо възпитание и спортъ.

Още преди Христа Платонъ бѣше казалъ: „Не трѣбва да се упражнява душата, безъ да се упражнява и тѣлото.“ Онзи, който се занимава съ умственъ трудъ, трѣбва да се занимава и съ тѣлесни упражнения — гимнастика.

Физическото възпитание е клонъ отъ едно цѣло, на което другитѣ клонове сж интелектуалното и морално възпитание и тритѣ клона образуватъ единъ триножникъ, върху който се изгражда цѣлото.

Никога не бива да се дава предпочитание на никой отъ тия клонове за смѣтка на другитѣ — сърдцето, духа и тѣлото. Тия три представители на човѣшкото недѣлимо цѣло трѣбва винаги да вървятъ ржка за ржка.

Както при обучението е абсурдъ да се мисли изведнажъ за висше образование, безъ да се премине първоначалното и срѣдно такова, тъй и при физическото възпитание трѣбва да имаме различни степени, приложени въ разнитѣ му отдѣли. Никога не трѣбва да се стремимъ да създаваме шампиони или атлети само въ едно направление — стремейтъ трѣбва да бжде, да се създаде младежъ съ всестранна физическа култура, чрезъ развиване на всички органи, а не само нѣкои отъ тѣхъ, като по този начинъ се даде на дихателната, кръвоносната и храносмилателни системи правилно да функциониратъ и нормално да се развиватъ.

Спортътъ не е и не може да бжде методъ на физическо възпитание. Той е само единъ клонъ, той е вѣнецътъ на физическото възпитание. Той е приложение на всичко придобито въ цѣ-

лия курсъ по физическото възпитание. Спортътъ не е срѣдство за физическо развитие, той е физическо усъвършенствуване чрезъ използване на придобитата чрезъ други срѣдства физическа мощъ. Необходимо е при физическото възпитание да се премине първо стадия на развитието и после този на приложението—спорта. Спортътъ не трѣбва да бѣде достъпенъ за всички, тукъ правимъ грѣшка, за която винаги ще се каемъ и създаване на шампиони, безъ да удостовериимъ физическото развитие и здраве е грѣшка, която трѣбва да се стремимъ да не повтаряме.

Специализацията въ спорта винаги е била вредна за спортиста, понеже спортътъ предполага трениране на известни мускулни групи за смѣтка на други, а това влѣче следъ себе си неестествено развитие и има атлети и гимнастици съ силно развити гърди и рамене, а съ слаби крака, и обратно—слаби рамене и гърди, а силно развити крака. И въ двата случая имаме крайностъ, достигната благодарение на неразумно спортуване и пренебрегване първия стадий на физическото възпитание—всестранно, равномѣрно развитие на всички части, органи на човѣшкото тѣло.

Българскиятъ младежи трѣбва да се развиватъ физически, не за да биятъ рекорди, а да засилятъ мускулитъ и коститъ си, като чрезъ това подпомогнатъ своята морална сила, както е казалъ Платонъ: „Чрезъ упражнението на тѣлото младежитъ да се стремятъ главно да засилятъ по-скоро своитъ морални сили, отколкото да увеличатъ физическата си мощъ.“

Ние българитъ по расови свойства сме всички почти спортисти. Ние изобщо не работимъ и не действуваме съ мѣрка. Започваме съ настрояние на спортисти, напѣваме всички сили и лесно се уморяваме.

У насъ спортътъ трѣбва да бѣде резултатъ на нѣколко годишно школуване, за да се развие организъмътъ нормално, да се засили и да стане годенъ за по-голяма физическа издържливостъ—каквато е спортътъ, но никога не трѣбва да се довежда работата до специализация, а само ориентация къмъ спорта. Ние имаме младежи, които, влагайки амбиция и честолубие, за да добиятъ похвала въ спортнитъ състезания, отиватъ до крайностъ и похвалното първоначално стремление се превръща въ праздно щестлавие. За да не се пропусне нито една игра, пренебрегва се умората и разстроеното здраве, предава се на играта страстно и въ противовесъ на своето хармонично развитие, подготовка, издържливостъ и сила, въ стремежа си за рекордъ, често става жертва.

Сега повече отъ всякога се налага да ценимъ и пазимъ всѣки здравъ организъмъ, защото той е една голѣма и мѣжко постижима за сегашното време ценностъ на нацията.

Не трѣбва да забравяме, че увлѣченията въ спорта сж вредни и трѣбва да ги отбѣгваме.

Българската младежъ трѣбва да мине своето единично обучение чрезъ една обща програма и система и следъ това да бѣде опредѣленъ съобразно физическиятъ и физиологически особености на неговия организъмъ, следъ медицински прегледъ, къмъ нѣкои отъ видоветъ спортъ.

Много сж младежитѣ звани въ първоначалнитѣ училища, колкото отиваме по-нагоре, тѣ все повече и повече намаляватъ и въ края отъ многото звани, оставатъ малко призвани и завършватъ висше училище, като ставатъ шампиони на науката въ нѣкои нейни клонове само отдѣлни единици. Ако по отношение на образованието държавата има ясно прокарано гледище и съ законъ е задължила всѣки младежъ да мине презъ първоначалното училище и после да отива нагоре въ образованието, толкова повече се налага тая постепенность и по отношение физическото възпитание на българската младежъ.

Държавата трѣбва да състави една обща програма, която ще трѣбва да премине всѣки български младежъ, за да добие основното физическо възпитание. Тя трѣбва да бжде наредена съобразно съ нашия битъ, племенни особености, социални условия, климатъ и други. Чакъ следъ преминаване на това основно физическо образование, българскитѣ младежи ще трѣбва да бждатъ отдѣлени следъ прегледа отъ лѣкарь и прашани за специализация при приложната частъ на физическото възпитание — спорта, и то къмъ нѣкои отъ неговитѣ клонове, съобразно физическитѣ и анатомически особености на младежа.

Юначността на българина и българката сж добити отъ народното — битовото. То е крепило народния ни духъ: хубавитѣ и кръшни народни хора съ припѣви и народни пѣсни, красивата народна ржченица, народнитѣ игри, народнитѣ обичаи, свързани съ физическо възпитание (сватба, лазаруване, гроздоберъ, коситба, розоберъ и пр.), борбитѣ по събори и седѣнки, приятелско измѣрване на силитѣ и пр. *Всичко това, подсладено съ дивната народна пѣсень, ето това е, което е крепило мощния духъ на племето ни презъ време на робството и това е, което изнесе предъ свѣта славнитѣ народни подвизи, както презъ време на робството, така и презъ освобождението и последнитѣ войни.*

Това юначество не е придобито съ надпреварване въ атлетиката и спорта.

Това добре да се запомни.

Тодоръ К. Шейретовъ,

срѣд. директоръ въ с. Недѣлско, Ямболско.

Нѣколко думи за новата учебна програма на прогимназиитѣ.

Бѣше време, когато въпроситѣ, засѣгащи нашето учебно дѣло, се третираха съ единъ ентузиазъмъ, съ едно завидно съревнование въ учителски конференции, вестници и списания, а отъ тамъ и въ педагогическата литература.

Изнасяха се мнения съ най-противоречиви становища, зовѣха се най-различни теории, съпоставяха се идеи, съ една дума жи-

вотът въ училище кипѣше отъ жежки теоритични и практични състезания. Обаче, новото време каточели наложи едно затишие, да не кажемъ една апатия, въ това отношение. Ето случаятъ съ новата учебна програма. Единъ въпросъ съ такова огромно значение за ученици, учители, дори за народъ и държава не извика и най-обикновена полемика, а се завърши само съ нѣколко статии, писани повечето отъ учители, защото сж най-живо заинтересовани. Обаждаатъ се още тукъ тамъ нѣкои, като последно отекване на ехото въ пущинакъ, въпрѣки, че вече сме предъ свършения фактъ.

За да напиша тия редове, поводъ ми даде статията на г-нъ Цонковъ, печатана въ кн. III на сп. „Педагогическа практика“, съ която се поканва прогимназиалното учителство да се изкаже по новата програма, при все че е вече късно.

Ако хвърлимъ единъ бѣгълъ погледъ върху програмата отъ 1922 год. и новата, ще видимъ, че особна разлика между тѣхъ нѣма. Промѣната засегна само геометрия, природознание, тѣл. възпитание и рисуване, като първиятъ предметъ изгуби единъ часъ въ III кл., природознанието — 1 часъ въ II кл., тѣл. възпитание се увеличи съ 1 часъ въ III кл., а рисуването изгуби 1 часъ въ I кл. Видно е, че при новото разпредѣление на часоветъ, особно мѣсто за критика на новата програма нѣма, защото отъ формална страна, както се каза по-горе, старото положение въ своята общностъ се запазва. Но ако се разгледа въпроса отъ вътрешна страна, дали даденитѣ часове на нѣкои дисциплини отговарятъ на предвидената за тѣхъ учебна материя, необходими ли сж нововъведенията въ нѣкои отъ тѣхъ, и, трето, правилно ли е направено разпредѣлението на учебния материалъ по тия предмети, върваме, ще има различни мнения. Тѣй като този въпросъ предполага едно основно и обширно разискване, за което е нужно много време и мѣсто, ние ще се спремъ само върху нѣколко точки, които, споредъ насъ, сж по-очибийни, а заедно съ това по-належащи за разглеждане.

Преди всичко, ако разгледаме отъ теоритична страна материала, предвиденъ да се мине по всички дисциплини, ще видимъ, че това е една огромна работа, за която сж необходими много повече часове, отколкото сж опредѣлени. Щастливо изключение прави въ това отношение български езикъ, за който сж опредѣлени достатъчно часове. Но нека вземемъ въроучението, което разполага едва съ единъ часъ седмично, ще се убедимъ, че тукъ имаме пълно несъответствие между учебенъ материалъ и даденото му време. Къде е грѣшката? Явно е, че много се иска да се заучи. Освенъ това, този предметъ е застѣпенъ повече откъмъ философската му страна, което обстоятелство му дава трудно достѣпенъ характеръ. Примѣръ: Беседи за Бога, Богъ е любовъ, Що е богослужение, Живота на Христа като истинско богослужение, Символично значение на различнитѣ форми на православния храмъ и пр. Бихъ процетиралъ много и много примѣри, които ще ни покажатъ, че тукъ имаме едва ли не едно академично подреждане на учебния материалъ, безъ да се държи смѣтка за способноститѣ на прогимназиалния ученикъ, особно тоя отъ село,

който разполага съ оскждни понятия и речникъ. Ако се смѣта, че чрезъ заучване на учебния материалъ по въроучение ще направимъ ученицитѣ религиозни, това е фатална грѣшка. Но не е само въроучението съ този недостатъкъ. Други дисциплини страдатъ не само отъ претрупаностъ, но и отъ липса на системностъ и цѣлостностъ въ изложението на материала. Историята е яркъ примѣръ въ това отношение. Учебниятъ материалъ е така странно преплетенъ, че мъчно може да се систематизира въ национална цѣлостъ. Това особно проличава въ учебницитѣ на II и III класъ.

Но най-очибийно въ това отношение е естествознанието. Така, напримѣръ, въ отдѣла Б за I класъ имаме: въздухъ, вода, почва, който материалъ е най-подходящъ за III кл. Освенъ това имаме толкова много материя, щото немислимо е преминаването му за толкова часа. Ето: коза — коза мѣстна и саанска, отглеждане на последната. Млѣко — съставъ и свойства; краве, овче, козе и биволско. Млѣчни произведения — сирене — бѣло, саламурено, кашкавалъ, отвара, Фалшифициране на млѣкото и пр. Лоза — американска, нашенска; отглеждане на материала за насаждане на нови лозя и пр. Приготвяне на бѣли и червени вина... И още много такива въпроси, които могатъ да иматъ мѣсто въ едно професионално училище отъ този родъ. Но я надникнете малко и върху материята по анатомия и физиология на растенията: „Какъ е направено и какъ живѣе растението“. Човѣкъ просто се учудва, какъ е възможно тоя отдѣлъ, който има мѣсто въ гимназията, да се дава на ученикъ отъ I класъ? Сжщото положение на претрупаностъ имаме въ II класъ. Но най-щедъръ е билъ програмосъставителтъ по сжщия предметъ въ III класъ, кждето имаме само 3 часа седмично и то да се изучи: физика, химия и противовъздушна и химична отбрана.

Зная още отъ миналото, че преди да се постави този новъ отдѣлъ — противовъздъ и хим. отбрана, 3-тъ часа бѣха недостатъчни за материала само по физика и химия, а сега? Каточели задачата на училището е само да дава знания, безъ да се държи смѣтка за душевното развитие на децата. Та това е било презъ други времена. Днесъ схоластиката и догматиката сж вече въ историята. Та нали днесъ общиятъ повикъ е противъ претрупаностъта на децата?

Явно е, следователно, че при тия предмети или трѣбва да се намали учебниятъ материалъ, или да се увеличатъ часоветѣ. Но едно увеличение на часоветѣ значи да се прибави още къмъ това на ученицитѣ, което е невъзможно. Остава да се прибѣгне до ножицата, която, поставена въ вещи ржце, ще направи сполучлива операцията. Но ако тия ржце сж само на нѣколцина избраници, нѣма да имаме по-добри резултати отъ сегашнитѣ. При изработване на учебната програма нѣма ли мнението на непосредствени приложникъ-учителя, изразено чрезъ учит. съвети, конференции и пр., нѣма ли мнението на множеството компетентни труженици въ нашето учебно дѣло, нѣма да имаме и нѣщо солидно, което да обезоржава всѣки опитъ за критика. Нека кажемъ нѣщо и за тѣл. възпитание. Последното, въ новата про-

грама, е най-облагодетелствувано и то по часове. Казвамъ най-облагодетелствувано, понеже наредъ съ двата редовни часа, които се даватъ на всѣки класъ, предвиждатъ се още и единъ следобѣдъ презъ седмицата — 3 часа на открито и 1½ часа при лошо време на закрито. А разшироченъ и разнообразенъ по обемъ, по голѣмини комбинирани игри и състезания, включително полски упражнения и сръчности, полски строй, упражнения на сѣтивата, учение за мѣстността (елементарна топография), сигнализация и пр. и тукъ много се иска. Значи, фактически на тѣл. възпит. за всѣки класъ се предвижда по 5 часа седмично. А защо е всичко това? Наистина, напоследѣкъ се засили стремежътъ къмъ физическото възпитание и спорта. И то защото интелигентнитѣ сръди на днешното цивилизовано общество живѣятъ изключително умственъ животъ. Характерътъ на тѣхната работа не имъ позволява да се занимаватъ съ физич. упражнения.

Освенъ това, голѣма частъ отъ градското население и то предимно чиновничеството, прекарва застоялъ животъ, а заедно съ това и младежта, произходяща отъ тия сръди, е подложена на такъвъ режимъ. Отъ тукъ и невѣрната констатация, че съвременното общество заживѣва застоялъ животъ, който създава физическо отслабване, следствие на което се създаде повикътъ — повече физическа култура, гимнастика, спортъ и пр. Обаче, ако това на теория е вѣрно, то, погледнато презъ очилата на нашата действителностъ, не е така. Преди всичко, по своето мнозинство, ние сме една доста здрава нация, която живѣе въ по-голѣмата си частъ въ физически трудъ. Само малка частъ отъ населението ни и то тази, която живѣе въ голѣмитѣ градски центрове — интелигенцията, богатото съсловие, сж хората, които иматъ нужда отъ засилване на тѣлото си. Даже бихъ казалъ, че тѣлесната немощъ, която напоследѣкъ е забелязана сръдъ учащата се младежъ, се дължи не толкова на липсата на системно физическо възпитание, отколкото на недояждане или на лоша храна. А причината за това недояждане се крие преди всичко въ обедняване на народа ни и въ неговата ниска култура, което обстоятелство не му позволява да подобри своя домашенъ животъ. Явно е, следователно, че ние не се нуждаемъ толкова отъ засилване физическото възпитание, отколкото да поощримъ стремежа си къмъ духовно издигане, защото, знайно е, че детето-ученикъ, следъ свършване осн. или прогимназиално образование, едва ли отдѣля следъ това време за своето самообразование. Въ своето мнозинство, то остава съ това, което е придобило въ училище, не и то съ течение на времето се забравя или намалява. И отъ тукъ прочутата неграмотностъ у тѣзи, които сж минали курса на прогимн. или първ. у-ще. Тогава имаме ли нужда отъ 5 часа седмично по тѣл. възпитание, когато 3-тѣ часа на задължителнитѣ следобѣдни упражнения сж достатъчни, а другитѣ два могатъ да се дадатъ на други дисциплини, които иматъ нужда отъ тѣхъ и които биха дали на ученика много по-ценни нѣща за въ живота, отколкото гимнастиката, като се има предвидъ низкото културно ниво на

мнозинството отъ народа ни — селянитѣ? Но нека обърнемъ другата страна на медала, т. е. да видимъ, какъ се взематъ тия часове по тѣл. възпит. на практика. Всѣки учителъ (първоначаленъ или прогимназиаленъ), който е работилъ малко или много въ село, знае какъ е вземалъ часоветѣ си по тая дисциплина, особно презъ зимния сезонъ. Мисля, че всѣки ще признае, поне въ себе си, че по-голѣмата частъ отъ тѣхъ е използувалъ за четене, пѣние или беседи съ ученицитѣ. Защо се върши всичко това? Дали отъ нежелание или отъ неразположение къмъ самия предметъ? Отговорътъ е единъ — *отъ липса на помѣщение и уреди*. Знае се, че тѣл. упражнения, за да постигнатъ отчасти своята цель, трѣбва да ставатъ въ голѣми, хигиенични и отоплени помѣщения (говоримъ за зимния сезонъ и при лошо време) Иначе, ще получимъ обратни резултати. А колко селища въ страната ни иматъ тия условия? Нѣщо повече — колко села иматъ преди всичко хигиенични училища не, ами такива, които да иматъ поне най-елементарнитѣ условия, за да бждатъ учебни заведения?

А колко у-ща иматъ най-обикновенитѣ уреди и пособия за тѣл. възпитание?

И така отъ съпоставянето на програмата по тѣл. възпит. съ нашитѣ условия, се идва до категоричното заключение, че тя може да се приложи само въ София и по-голѣмитѣ градски центрове, а въ по-малкитѣ паланки и села ще се прилага само като изключение. Щомъ е така, трѣбва да имаме две програми — една за градоветѣ и друга за селата, или да се предостави на учит. съвети да опредѣлятъ не само часоветѣ по този предметъ, но и материала, който трѣбва и може да се вземе въ съответното селище. А щомъ като опредѣленитѣ часове за тѣл. възпит. не се използватъ за своята цель, защо не се поставятъ и формално тамъ, кждето и безъ това се взематъ фактически? Най-после защо сж дадени толкова часове на единъ предметъ, който нито има условията да ги приложи, нито за нашата действителностъ сж отъ първостепенно значение?

Отъ изложеното до тукъ се вижда, че повечето дисциплини въ сегашната програма страдатъ предимно отъ следнитѣ недостатъци:¹⁾

1. Обширенъ учебенъ материалъ.
2. Отъ н много добро систематизиране на сжщия по класове.
3. Опредѣленитѣ часове за нѣкои предмети сж повече, а за други, споредъ предвидения материалъ, крайно недостатъчни.

Безъ да се спирамъ върху другитѣ предмети, си позволявамъ да предложа следното разпредѣление на часоветѣ по предмети:

¹⁾ Въ редакцията сж постъпили и други мнения по реорганизиране прогимназията. Последователно ще дадемъ мѣсто и на тѣхъ.

№	УЧЕБНИ ПРЕДМЕТИ	Класове			Брой на часо- ветъ по пред- мети
		I	II	III	
1	Въроучение	1	1	1	3
2	Български езикъ	7	6	5	18
3	Обща и българска история	2	2	3	7
4	Обща и българска география	2	2	3	7
5	Аритметика	3	3	3	9
6	Геометрия	2	2	2	6
7	Естествена история	3	4	—	7
8	Физика и Химия	—	—	4	4
9	Рисуване	2	2	2	6
10	Ръчна работа	2	2	1	5
11	Краснописание	1	1	—	2
12	Пѣние	2	2	1	5
13	Тѣлесно възпитание	1	1	1	3
14	Чуждъ езикъ	—	—	2	2
	Всичко	28	28	28	84

Забележка. Задължителнитѣ следобѣдни часове по тѣлесно възпитание да се изхвърлятъ, като се замѣнятъ съ такива по естествена история, история, география, физика и химия, които съответниятъ учителъ да използва за опити и наблюдения.

Ив. Георгиевъ —
училищенъ инспекторъ

Религиозната етика при върообучението.

Обширна и тежка е образователната роля на учителя и училището. Обширна е, защото обхваща цѣлокупния човѣкъ, защото трѣбва да формира ума, характера и физиката му, защото не сж само знанията, които трѣбва да се всадятъ въ детскитѣ и юношескитѣ души. На ученика трѣбва да се предаде единъ свършенъ нравственъ ликъ и, като добие ловкостъ и сръчностъ, да се отличава съ своя здравъ, якъ и строенъ организъмъ. А това може да се постигне чрезъ планомѣрно и системно възпитание. Тукъ въпросътъ се отнася не само до поведението, но и до ония приеми, които гарантиратъ развой на детската физика.

За да се изгради една свършена въ умствено, нравствено и физическо отношение личностъ, трѣбва учителътъ да се позове на дадена етическа система. А тѣ сж много. Но между всички етически системи една е господстваща и най-ценна, най-важна. Това е религиозната етика на християнитѣ. Нейниятъ основателъ я е направилъ тѣй лека, тѣй достъпна и тѣй точна, че всѣки човѣкъ — билъ той ученъ или простъ — може да я схване и приложи въ живота си. Благодарение на това обстоятелство, се дължи и нейното тѣй широко разпространение. Тя е подходяща и за

детското разбиране, стига да се предаде въ такава форма, че да затрогне сърдцето.

Индивидуалната и социална етики иматъ за предпоставка вътрешното убеждение. Тѣ искатъ да се постъпва така, както съвѣстѣта диктува. Но това може да ни доведе на въпроса: Ученицитѣ отъ основното училище формирали ли сж свое убеждение? Прояснена ли е съвѣстѣта имъ, та да могатъ лесно да разбератъ, кое е добро и кое зло, или да изпитватъ съболезнавание и съжаление при чужди страдания? Наблюденията надъ детския животъ и здравата мисль доказватъ тъкмо обратното. Тѣзи етически предпоставки сж далечъ отъ детскитѣ разбирания и интереси, защото детскиятъ разумъ постепенно се развива и шлифова. Децата живѣятъ съ настоящето, при все че сж доста чувствителни. И тази тѣхна чувствителность трѣбва да бже мѣрилото за нравственото имъ повдигане. Чувството, което говори у децата по-силно отъ разума, трѣбва да направлява тѣхното поведение. То трѣбва да раздвижва ума и да съдействува за изработване на убеждение. А това — за тази възраст — може да се постигне чрезъ религиозната етика. Тя представя идеалъ, съвършенъ образецъ, който затрогва, увлича, превѣплѣтява. Този идеалъ обхваща всички човѣшки добродетели. Тукъ тѣ сж събрани заедно, за да дадатъ чистото, съвършеното, възвишеното, къмъ което всѣки трѣбва да се стреми. Нито е педагогично, нито е практично да се подбиратъ примѣри отъ ежедневиия животъ, и върху тѣхъ да се изгражда нравственостъта. Тѣзи примѣри могатъ да се взематъ като приложение на даденъ религиозенъ откъслекъ; тѣ могатъ да потвърдятъ изтъкнатата въ текста идея, но не могатъ да послужатъ за начало, каквото етиката поставя.

Религиозната етика поставя въ основата си чувствата, а отъ тукъ и силната вѣра. Никога не бива да се пренебрѣгва вѣрата въ човѣшкитѣ усилия за постижения. Щомъ не си увѣренъ, че твоитѣ усилия ще се увѣнчаютъ съ успѣхъ, не можешъ ни да продължавашъ да работишъ, ни да създавашъ, ни да поправашъ. Вѣрата е сила въ живота и не бива да се игнорира при обучението. На вѣрата трѣбва да се погледне по-сериозно въ училището. Тя трѣбва да залѣе цѣлокупното обучение, защото ученицитѣ не могатъ още да разсждаватъ твърдо, сериозно и безгрѣшно. Много знания тѣ приематъ наготово и съ вѣра. Вѣрата ни кара да съгласуваме дѣлата съ мислитѣ си. Ако не си представяме, че жестокостъта ни причинява страдания на другитѣ и не вѣрваме, че страдащиятъ изпитва болки, не можемъ да разкриемъ милость въ сърдцето си. Ако не вѣрваме, че нашата милость ще причини удоволствие и симпатии у другитѣ, не можемъ да имъ правимъ добрини.

Ако детскиятъ разумъ не може да отсжди, кое е добро и кое лошо, то не е грѣшно, ни пѣкъ престѣпно, да имъ внушимъ мисльта, че това се иска отъ невидимата сила, която господствува надъ цѣлия свѣтъ. Чрезъ това внушение ще се регулира поведението на децата и юношитѣ. Християнството е сила. То е мощно благодарение на своето морално благодееание. Какво носи то?

Предъ васъ стои единъ отчаянъ човѣкъ. Всѣки мигъ той може да извърши голѣмо престѣпление. Чрезъ Христовитѣ поуки той може да получи успокоение. Успокоенъ, той подема обмислена и благодатна работа, която ще му донесе щастие. Какво по-добро има отъ това?

Виждале нещастникъ, налегнатъ отъ голѣма скѣрбъ. Християнството му носи надежда. Надеждата го окриля. силитѣ му се възобновяватъ и той става единъ добъръ и приветливъ гражданинъ.

На болнитѣ то носи успокоение, на трудолюбивитѣ — благоденствие, на смиренитѣ и послушнитѣ — щастливъ животъ, на търпеливитѣ и постоянстващитѣ — слава и успѣхъ. Но когато горделивецътъ почне да не зачита другитѣ, когато своеволията му нарушатъ приличието и реда, тогава самъ той вижда безизходното си положение и се смирява. Когато ленивецътъ съзрѣ своята немощъ и съзнае вредата, която причинява на себе си и на другитѣ, когато гладътъ и опарцалениятъ му видъ го изложатъ предъ другитѣ, самъ се стресва и почва да дири работа. Приемаме, че е наказанъ свише и че е вразуменъ отъ Бога. Християнството схваща пороцитѣ като пороци и добродетелитѣ като добродетели. То забранява първитѣ, а насажда вторитѣ. За него нѣма значение, дали тѣ прозтичатъ отъ човѣшката психика или отъ влиянието на срѣдата. Порокътъ трѣбва да се изкорени, порочната душа трѣбва да се изправи. Тукъ трѣбва да заговоримъ съзнанието.

Религиозната етика си служи съ евангелскитѣ и библейски текстове. Сами по себе тѣ сж морални разкази. Ако ги предадемъ въ тѣхния даденъ видъ тѣй, както сж сложени въ библията, ще имаме просто предметно учение. Религиозното обучение има своя отенкъ, иска своеобразна обработка. Чрезъ него трѣбва да се затормне сърдцето. Затова трѣбва да се предаде въ съответна форма. Разказътъ трѣбва да се разбере. Затова трѣбва обяснение и вдълбочаване. Трѣбва да се изведе нравствено-религиозното правило. То ще послужи за изработване правиленъ мораленъ възгледъ. Най-после трѣбва да се осъзнаятъ дѣлата и постѣпкитѣ отъ всѣкиго. Затова трѣбва да се изтъкнатъ тѣ и разгледатъ въ зависимостъ отъ изведенитѣ правила. Така всѣки се приучва да разгледва дѣлата и постѣпкитѣ си и да търси грѣшкитѣ. Отъ тукъ се извлича най-голѣмата поука.

Василь Стоицевъ,
учитель въ с. Телишъ

Логическото ударение въ фразата.

Авторъ на творбата и авторъ на изпълнението. Ударената дума определя смисъла на фразата. Ударението въ обикновения говоръ, четенето и художественото изпълнение. Стихотворението „Татковина“ отъ П. Р. Славейковъ.

I.

Авторътъ на литературната творба и авторътъ на изпълнението понѣкога носятъ еднакво голѣма отговорностъ предъ публиката. Първиятъ — че не е достатъчно силенъ и изященъ съ

изразнитѣ си срѣдства, вториятъ — че не е могълъ да разбере, а следъ това и да изрази онова, което авторътъ е постигналъ въ творбата си. Учителътъ носи отговорността и на първия и на втория. Той е авторъ, като пресъздава учебния материалъ и го прави достояние на ученицитѣ си, а и изисква отъ тѣхъ правилень говоръ, съставяне разкази за устни и писмени упражнения и пр. Но той е и изпълнител на готови литературни творби при четенето, понѣкога при устнитѣ упражнения, декламацията, пѣние и др. Той поема двойна отговорностъ и задачата му като учителъ е много по-тежка.

Едно златно правило за образуване и упражнение на родната речъ е забравено и изоставено отъ учителството. Върху ударението на думитѣ въ фразата най-малко се работи. А то е, което издава смисъла на говоренето, прави речта ни по-звучна за говорене и по-приятна за слушане. Баналенъ е станалъ упректъ, че по всички предмети не се работи за правилна българска речъ, но ние ще кажемъ, че и въ часа по български езикъ, щомъ не се работи върху ударението на фразата, при четене и устнитѣ упражнения, много малко се работи за постигане целитѣ на обучението на езика. Тѣзи наши констатации се потвърждаватъ при всѣки случай, въ всѣки моментъ отъ нашата образователна практика.

Примѣри: Ще ми се отговаря отъ ученицитѣ съ еднаква фраза, но тя ще има различень смисълъ, който ще се опредѣли съ ударението.

1. **Азъ бѣхъ** вчера на лозе. 3. **Азъ бѣхъ** вчера на лозе.

2. **Азъ бѣхъ** вчера на лозе. 4. **Азъ бѣхъ** вчера на лозе.

Ако фразата е съставена отъ повече думи, ударението може да падне и на тѣхъ и тогава тя ще има съвършено другъ смисълъ. Съ ударението ние даваме опредѣленъ смисълъ, споредъ нуждата, който се налага отъ въпроситѣ въ кжсата фраза и мотивитѣ въ езиковитѣ цѣлости.

Въ нашия случай ударението ще падне:

1. Върху **Азъ**: **Кой** бѣше вчера на лозе? — **Азъ бѣхъ** вчера на лозе.

2. Върху **бѣхъ**: **Бѣше** ли вчера на лозе? — **Азъ бѣхъ** вчера на лозе.

3. Върху **вчера**: **Кога** ходи на лозе? — **Азъ ходихъ** **вчера** на лозе.

4. Върху **на лозе**: **Кжде** бѣше вчера? — **Азъ бѣхъ** **вчера** на лозе.

И въпроситѣ трѣбва да бждатъ правилно задавани, за да се очакватъ отъ ученицитѣ правилни отговори — и въ тѣхъ трѣбва да има ударена дума. Въ нашия случай: **Кой**, **бѣше** ли, **кога**, **кжде** и пр.

Може да не става дума за художествена, изящна фраза, и пакъ, само за да се разбираме, ударението въ фразата трѣбва да се спазва.

Това условие, на което въ случая спираме вниманието си — неспазване ударението въ фразата, носи тежки последици: монотонно говорене и лошо, невъзможно четене. Единъ колега ми

обясняваше, че на тая грѣшка въ нашата образователна практика се дължи закъснѣлостта въ развитието на ученицитѣ, защото, казваше той, само единъ ясенъ, правиленъ — логиченъ въпросъ буди сжщо такъвъ отговоръ. И може би колегата имаше право.

Нашитѣ ученици, при една демонстрация, ни отговориха и на четиритѣ въпроси съ еднакъвъ отговоръ — въ който или само една дума биваше ударена, или пъкъ въ изречението липсваше ударение, който отговоръ биваше неопредѣленъ и двусмисленъ.

Отъ казаното до тукъ, както и отъ примѣритѣ, които наведохме, се вижда колко много усилия сж необходими отъ страна на учителя за създаване на правилния говоръ. Необходима му е и специална подготовка по дикция и художествена речъ, но за това — други пжтъ.

II.

При четенето, сжщо както при говоренето, всѣка фраза носи ударени думи, които опредѣлятъ смисъла и, въ зависимостъ съ другитѣ фрази и въ зависимостъ съ смисъла на цѣлия разказъ или съчинението въобще. При това, съ ударението при изпълнението на литературната творба, било поетична или прозаична, ние можемъ така да изопачимъ смисъла, който има творбата, та авторътъ да не може да я познае. Затова тука най е необходима вещина и чувство, съ които да пристѣпваме къмъ работа по четене.

Ето какъ ще ударимъ думитѣ въ стихотворението „Татковина“, за да дадемъ опредѣления смисълъ на стихотворението:

Татковина

Хубава си, **татковино**,
име сладко, **земя рай**,
сърдце младо и невинно
за тебъ **трепка** и **играй**.

На уста ми сладка дума
ще да бжде **този кжтъ**,
дето **Дунавъ**, **Вардаръ**,
Струма
и **Марица** си текать.

Мили ми сж **планинитѣ**
и на северъ и на югъ,
валозитѣ, **равнинитѣ**,
набраздени съ **наший плугъ**.

Доръ на **небо ясно слънце**
и на **очи свѣтъ**, **животъ**,
ще **обичамъ азъ** отъ **сърдце**
тазъ земя и **тозъ народъ**.

Ударенитѣ думи издаватъ съдържанието на творбата. Ако нѣкой ни покаже подчертанитѣ по-горе думи, ние веднага ще разберемъ, че се говори за Татковината ни, за България. Едно отъ срѣдствата за овладѣване техниката на художественото четене е да знаемъ кога, кжде и какъ да сложимъ логическото ударение. Добре спазеното ударение е гвоздеа на фразата, на нейния смисълъ преди всичко. Разбира се, за изпълнението на една художествена творба се изискватъ още редица други условия, но едно отъ тѣхъ е и спазването на логическото ударение. При декламацията, както и при художественото четене, можемъ да не искаме изпълнението да става съ дълбоко художествено чувство, съ което обикновено трѣбва да се пресъздава, защото за това сж необходими налични дарования, но ние логическото ударение трѣбва да търсимъ, за да наложимъ простия смисълъ на творбата. И това като извършимъ ние ще постигнемъ задачитѣ на обучението по езика.

Божинъ Кировъ,
директоръ на гимназия.

Рисуване отъ обработена представа.

Обработена представа при рисуването въ първоначалното училище ще наречемъ онази, която е добила отъ впечатление, получено при наблюдение, съ цель да се рисува предмета. А необработена представа ще бжде онази, която е добила, когато е наблюдаванъ предмета не отъ рисувателна, а отъ нѣкоя друга гледна точка. И по двата вида представи могатъ да рисуватъ децата, но рисункитѣ имъ ще иматъ различна цена. Така, отъ обработена представа рисункитѣ ще се отличаватъ винаги съ своята пълнота, правдоподобностъ, конкретностъ, индивидуалностъ и т. н., а на онѣзи — отъ необработена представа, ще липсватъ тѣзи качества. Тѣ по-скоро ще символизирайтъ предметитѣ, отколкото да ги наподобяватъ. Това показва, че децата първоначално рисуватъ това, що знаятъ за предмета, а не това що виждатъ по него. Тази е причината, гдето децата отъ начало ни даватъ рисунки на главоноги хора. Въ тѣхъ главата на човѣка е нарисувана съ едно колелце и отъ нея направо сж изведени краката съ по една тънка права черта. Трупътъ, ржцетѣ, шията и пр. липсватъ.

Съ помощта на тѣзи опростени и символични рисунки, децата изразяватъ всѣка своя идея, всѣка своя мисль, а сжщо така и всѣка своя комбинация отъ мисли. Това имъ дава право да се чувствуватъ като истински творци. А понеже си служатъ съ най-прости изразителни сръдства, като колелца, чертици и точки, то, подобно пакъ на сжщински художници, съ единъ замахъ на молива или кредата предаватъ ги. Това ги радва въ висша степенъ и прави да се пристрастяватъ къмъ рисуването, като избиратъ сюжети главно изъ живота на хората и животнитѣ.

При тѣхното символистично рисуване сложността не съставлява никаква спънка. Тѣ обичатъ да спазватъ само златното правило: *„Рисувай само най-любимото и най-милото и то, когато си въ най-добро настроение“*.

Но детската психика се развива непрестанно, а паралелно съ нея и детскиятъ вкусъ къмъ хубаво, точно, правдоподобно и т. н.

По тази причина забелязваме, че скоро (още въ II и III отдѣление) се появява едно насищане и пресищане у децата къмъ тѣхнитѣ символистични рисунки. Тѣ виждатъ, напимѣръ, че каквито и различни животни и пр. да пожелаятъ да нарисуватъ, то на дѣло получаватъ рисунки, които по нищо не се различаватъ една отъ друга.

Това ги отчайва. Тѣ търсятъ помощъ, да излѣзятъ отъ това положение, но не я намиратъ. Често и учителътъ имъ се вижда безсиленъ да имъ помогне, като се извинява съ мотива, че нѣмалъ дарба къмъ този предметъ.

А въпросътъ не се касае до дарба на учителъ или ученици, защото рисуването е въведено въ нашата програма за първоначалнитѣ училища съ общообразователна, а не съ художествена

цель. — Нужно е да не се заобикаля злото, а да се погледне право въ очитѣ. Тогава ще се види, че то иде не отъ липса на дарби, а отъ липса на методически и психологически знания — какъ да се преподава този предметъ на децата. Успѣхътъ, който получаватъ децата по рисуване, е крайно незадоволителенъ. Професоръ Зенковски, въ съчинението си „Психология детства“ помѣства таблица на педагога Д-ръ Кершенщайнеръ, отъ която се вижда, че едва до 7% отъ децата въ III отдѣление и до 14% отъ тѣзи въ IV-то стигатъ до третата рисувателна степенъ — контурното рисуване. Останалиятъ голѣмъ брой деца — отъ 86 до 93% даватъ рисунки примитивни, символични и разбираеми само отъ детето, което ги е рисувало.

Ние, у насъ, добихме още по-печални резултати¹⁾, споредъ които само около 8% отъ децата въ III и IV отдѣления стигатъ до контурното рисуване. Кой ще каже, че е доволенъ отъ тѣзи резултати?

А, както знаемъ, рисуването като общообразователенъ предметъ има голѣмо значение за развитието на детската наблюдателностъ, техника на ржката, творчески замахъ и радостни минути въ време на самата работа. Чрезъ сюжетитѣ, които ще се рисуватъ, може да се насочи детето така, че да добие единъ или други погледъ въ живота. А какво голѣмо значение има то за техниката, занаятитѣ, индустрията, естетическия вкусъ, търговията и пр.

Въ Русия, напримѣръ, го използватъ и за политически цели.

И у насъ то трѣбва да се постави на своята подобаеща висота. Това ще стане, като се подобри методическото му преподаване.

Както знаемъ, въ I и II отдѣления се рисува отъ паметъ, а въ III и IV — отъ натура. *Скокътъ между тѣзи два вида рисуване е много голѣмъ*, и децата сами не сж въ състояние да го преодолѣятъ. Нужно е да се създаде единъ *преходъ*, единъ *мостъ*, който да ги съединява и служи като *уводъ* на децата къмъ натурното рисуване.

Този переходъ ще се постигне посрѣдствомъ рисуването отъ *обработена представа*, за което и правимъ дума тукъ.

За да се получи обработена представа за нѣкой предметъ, животно и пр., отъ която да може да се рисува по-сполучливо, необходимо е наблюдението да се води по особенъ начинъ. Наблюденията, които се правятъ по предметно обучение и природознание, нѣматъ нищо общо съ наблюденията по рисуване. При последното се цели да се разбератъ и заучатъ формитѣ, съотношенията и т. н., а при първитѣ два предмета — да се разгледа предметътъ отъ нѣкоя практична или биологична гледна точка.

При наблюденията по рисуване винаги се срѣща една трудностъ, която произлиза отъ сложността на предметитѣ. Съ тази сложностъ децата сами не сж въ състояние да се справятъ. Нужно е да имъ се помогне посрѣдствомъ така нареченото „*аналитично*

¹⁾ Б. Кировъ, „Какъ да рисуватъ малкиятъ“, 1936 г. ръководство за учители. Намира се въ книжарница „Чипевъ“ и др. София, ц. 15 лв.

гледане". При него сложността се разпада на части, и наблюдението се спира последователно на всяка отделна част. *Да видимъ, какъ се получава разработена представа.*

За да узнае учителят, какви сж недостатъцитѣ у децата на старата, необработената имъ представа, дава имъ възможностъ първо да нарисуватъ предмета, както могатъ, безъ всякакви упътвания отъ негова страна. Следъ това имъ се събиратъ рисункитѣ и подреждатъ така, че да почватъ отъ най-лошата и свършатъ съ най-добрата. Отъ подробното имъ проучване учителятъ узнава, къде, какви грѣшки, опущения, невѣрности, несъразмѣрности и пр. сж допустнали децата, за да съобрази, въ какво направление да насочи тѣхното внимание презъ време на наблюдението, което ще извърши съ тѣхъ, върху сжщия предметъ, за който по-рано сж дали рисунка отъ необработена представа.

Наблюдението, не ще съмнение, ще става отъ натура и, само въ краенъ случай, отъ препаратъ или картина.

Планътъ на наблюдението ще се изработи съ помощта на децата.

Първо ще се започне отъ най-голѣмата или начинаещата форма — трупа и постепенно ще се преминава къмъ формата на главата и крайницитѣ. Когато се говори за главата или краката, ще се спира детското внимание и върху по-малкитѣ форми по тѣхъ, каквито сж, напримѣръ, по главата: носъ, очи, уста, уши; по краката: стави, копито, прѣсти и т. н.

Второ, наподобява се въ въздуха съ една или съ дветѣ ржце формата, първо при отворени, а после при затворени очи. Описва се устно сжщата форма и се преминава къмъ наблюдението на друга частъ, която по сжщия начинъ се изучава. Това продължава, до като се свърши наблюдението по установения планъ на всички части.

Следъ туй следва рисуването.

Отъ впечатленията за предмета, добити при наблюдение по гореописания начинъ, се получава обработена представа. Обаче, вследствие на кжсото или по-дългото време, което се е изминало отъ наблюдението до рисуването, въпросната представа е потъмнѣла до известна степенъ, затова е нужно да се опрѣсни, преди да се започне самото рисуване. Това става, като се даде възможностъ на децата да хвърлятъ погледъ отново върху предмета, който сж наблюдавали, или най-малко като разгледатъ картината на сжщия предметъ.

Следъ това се започва рисуването и то по сжщия начинъ, по който е станало наблюдението, а именно:

1. Ще се започне отъ най-голѣмата или начинаещата форма на трупа.
2. Ще се оприличи тя, отъ тѣхна страна, на нѣкоя тѣмъ позната форма, която сж учили по-рано.
3. Ще се наподоби рисувайки я съ ржце въ въздуха.
4. Ще се опише съ уста, като ще се упомене и какво е отношението между нейната дължина и широчина. А когато ще дойде редъ да се рисуватъ по-малкитѣ части, то ще се опрѣдли съотношението имъ къмъ начинаещата форма.
5. Ще се опрѣдли на блокчето мѣстото,

кждето ще се нарисува формата и ще се обозначи съ пръстът, или съ тжпата част на молива самата форма и то въ онова положение и голѣмина, въ което ще се нарисува. 6. Ще се нарисува сжщата частъ.

Изискванията на тѣзи шестъ точки ще се спазватъ при рисуването на всѣка отдѣлна частъ, която последователно ще се рисува.

Когато се забележи, че нѣкое дете не е схванало вѣрно формата на нѣкоя частъ, то му се показва картината и се кара да фиксира съ погледа си сжщата частъ, за да опрѣсни представата си за нея. Следъ това се махва картината и се оставя детето само да си коригира погрѣшно нарисуваната форма.

По този начинъ се довършва цѣлата рисунка отъ всички деца и то за едно и сжщо време.

Следъ като научатъ децата да рисуватъ предметъ въ едно положение, преминава се къмъ рисуването му въ различни положения. Това изисква ново и специално наблюдение. За тази цель може още успѣшно да се използва и моделирането, като на изработения отъ пластелинъ предметъ се даватъ различни положения съ главата, краката и пр., и всѣко положение се рисува.

Когато ученицитѣ добиятъ и тази възможностъ, преминаватъ къмъ *творба отъ обработена представа*.

Голѣма е разликата между детската творба отъ необработена и обработена представа. По време между едната и другата работа може да има само единъ-два дена, а по съвършенство — изглежда, като че тѣ сж създадени въ различни отдѣления. Особенно сж интересни илюстрациитѣ, въ които влизатъ само обработени представи. Тѣ вдъхватъ вѣра въ децата, че могатъ да дадатъ добри и смислени рисунки, които да се харесватъ не само на тѣхъ, но и на хората, които ги гледатъ.

За да се постигне всичко това, необходимо е учителятъ предварително да си е подготвилъ лекцията методически и технически. Той трѣбва да е извършилъ самъ за себе си *аналитичното гледане*, като разпадне предмета на неговитѣ съставни части (органи); като заучи формата на всѣка частъ; като опредѣли последователния редъ на частитѣ при рисуването имъ, а сжщо и съразмѣрността помежду имъ. Това е една важна и сериозна работа, на която въобще нашитѣ учители не отдаватъ голѣмо значение. Това произлиза отъ обстоятелството, че не сж упжтвани до сега, какъ да си развиватъ лекциитѣ.

Трѣбва да забележимъ, че обработена представа могатъ да получатъ и деца отъ II отдѣление. Това демонстрирахме ние на педагогическата конференция въ Плѣвень на 29. XII. 36 г. и добихме доста възторжени резултати.

Ала, нека пакъ да повторимъ и дебело да подчертаемъ, че добритѣ резултати на децата зависятъ отъ добрата и сериозна психологическа, методическа и техническа подготовка на самия учителъ. Той ще трѣбва да престане да се извинява, че не билъ рисуващъ по природа. Отъ него не се иска да бжде художникъ.

а добър методикъ и сносенъ рисувачъ за отдѣленията, а това е постижимо отъ всѣки учитель.

Понѣкога нему се налага да рисува предъ децата по цѣлъ часъ, за да ги запознае въобще съ този родъ дейность. Това е отъ голѣмо значение. Много сръжности (пране, кжпане, копане, жънене, шиене и пр. и пр.) децата усвояватъ безъ всѣка теория, а просто отъ дълго и многократно наблюдение, когато тѣ се извършватъ отъ възрастнитѣ. Сжщото ще стане и съ рисуването, ако учительтъ отъ време на време рисува предъ децата методично любими тѣмъ сюжети, по които той предварително се е подготвилъ. Въ заключение нека свършимъ съ думитѣ: посрѣдствомъ аналитичното гледане и рисуването отъ обработена представа, по единъ установенъ, последователенъ редъ ние ще можемъ да създадемъ единъ естественъ преходъ отъ символистичното къмъ натурното рисуване. Ще помогнемъ да се усвършенствува повече детската наблюдателность, техника, естетическия вкусъ, творческата фантазия и реална представа за околния миръ, и съ това ще създадемъ хора такива, отъ каквито най-много има нужда днешна културна и стопанска България.

II. БЕЛЕТРИСТИКА

Учительтъ.

Незнаенъ, тихъ и скромнъ,
изъ градове, села,
понесълъ духъ огроменъ,
катъ факелъ срѣдъ мъгла,
о, вижете: съ погледъ благи
той детскитѣ сърдца
отваря ги и влага
съкровища, слънца!

И детскитѣ усмивки
въ душата си събралъ,
безъ одихъ, безъ почивка,
далече погледъ взрѣлъ,
той съ вѣра и надежда
младежитѣ безчетъ
съсь устремъ ги повежда
напредъ, напредъ, напредъ!

И слиза съ саможертва
въ народнитѣ недра:
тамъ бий, руши, разкъртва
вѣковната тъма
и, несломимъ, о, вижете,
облѣханъ въ свѣтина,
той свѣтълъ храмъ съзижда
въ народната душа!

И после съ дивна слава,
въ сияне окръженъ,
съ духъ мощенъ се възправя,
великъ и вдъхновенъ,
и съ обичъ пакъ народа
той буди и зове
по пѣтя на възхода
на бждни вѣкове!

Александъръ Земний

Николай Вълевъ,
прог. учителъ въ гр. София.

Отказъ.

Само тя и той бѣха учители въ малкото село.

Той, Симеонъ Тоневъ, бѣше родомъ отъ сѣщото село и живѣше при своитѣ родители. Имаше си отдѣлна стаичка, съ маса покрита съ тъкано платно, дето стоеха на купъ различни книги, а стениѣ бѣха украсени съ портретитѣ на Толстой, Песталоци, Вазовъ, Йовковъ и др. Това бѣше една приветна стаичка, която предразполага човѣка много да мечтае въ нея, за много нѣща да си мисли, много планове да крои. Не само това, но Тоневъ обичаше да помага въ полската работа, а презъ свободното време ходѣше на гости на свои приятели, учители, въ сѣседнитѣ села.

А тя, Магда Енчева, бѣше отъ единъ далеченъ градъ и дойде тука тази есенъ. Тя изглеждаше по-възрастна за годинитѣ си. Бледа и съсухрена, влажнитѣ ѝ черни очи понѣкога горѣха въ нѣкакъвъ загадъченъ огнь, а лицето ѝ добиваше особена руменина, която ѝ придаваше особенъ чаръ. И тя живѣше съвсемъ самотна, чужда за свѣта. Каточели нищо не я занимаваше, а въ село отбѣгваше каквито и да било запознанства, даже съ родителитѣ на своитѣ ученици. Отъ училище си отиваше право въ квартирата си при баба Гуна, отъ квартирата право въ училището.

Често Тоневъ я виждаше въ учителската стая, че седи край прозореца и следи, какъ капятъ листата отъ ябълкитѣ и падатъ безшумно по обраслия съ бурени дворъ. Понѣкога въздишаше, сепваше се, после бавно ставаше и отиваше въ отдѣлението си. Той я поздравяваше, а тя съвсемъ и незабелязваше, че той е влѣзълъ.

Нейното странно държане отначало не му правѣше впечатление, защото имаше достатъчно много грижи вжъщи, за да не се занимава съ нея, но когато паднаха есеннитѣ дъждове и времето се влоши, а полската работа се привърши, той почна да идва по-рано въ училище и сѣдаше около масата. Тогава тя идваше, поздравяваше го, сваляше синята баретка и сѣдаше, безъ да продума, като се зачиташе въ нѣкое ръководство или преглеждаше съвсемъ безцелно дневника си. Само понѣкога, безъ да искатъ, погледитѣ имъ се срѣщаха, въ очитѣ имъ се прочитае нѣкакъвъ въпросъ, сякашъ се питаха две сърдца. Всичко това ставаше само за мигъ, после се обръщаха засрамени настрана.

Една сутринъ, презъ второто междучасие, тѣ сѣдѣха въ учителската стая. Вънъ валѣше тихъ есененъ дъждъ. Въ печката прѣщѣха и съскаха сурови върбови клони.

Тѣ пакъ се погледнаха. Тогава Енчева се помъчи да се усмихне и го запита:

— Защо ме гледате така? — като наблегна на думата „така“.

Това забеляза и той. Съвсемъ не очакваше такъвъ въпросъ и затова се смути. Що иска отъ него? Защо я гледаѣ? Има ли сили да ѝ отговори? И що да ѝ отговори?

Мжчително мълчание. За мигъ тя видѣ, какъ той не очакваше подобенъ въпросъ и искрено съжали, че го постави въ толкова неудобно положение.

Той ѝ отговори:

— Не знамъ.

Тя се зачуди:

— Тѣй ли? ... Интересно!

Пакъ се умълчаха.

— И азъ самиятъ не знамъ защо, — продължи той, — но всѣкога съмъ мислилъ, че не бива, не само да срѣщамъ погледитѣ Ви, но и да не стоя съ Васъ продължително време. Не виждате ли, че много пжти съмъ Ви отбѣгвалъ ... Не мога да разбера, що става съ мене...

Гласътъ му затрепера. Той стана бавно и излѣзе съ наведена глава. Енчева го изпрати съ погледъ, пълненъ съ любопитство и учудване, докато той затвори вратата.

Училищниятъ звънецъ заби силно и тревожно, каточели нѣкоя нервна и треперяща ржка известяваше, че е време вече да се започне третиятъ часъ. Този день Тоневъ бѣше дежуренъ и до вечерята не влиза никакъ въ учителската стая.

Нѣколко дни по редъ той идваше въ училището, но влизаше право въ отдѣлението си.

Бѣше срѣда по обѣдъ. Учиха само три часа. Енчева пустна децата и излѣзе въ учителската стая, да си впише материала. Отдѣлението на Тоневъ пѣеше още съ увлѣчение пѣсенята: „Край Босфора шумъ се вдига“. Цѣлото училище ехтѣше. Чувахе се и далечъ изъ селото. Но, подиръ малко, шумно занаяизлизаха и и тѣзи ученици. Тоневъ ги изпрати до външната врата и се върна, за да си остави дневника.

Той отвори вратата. Енчева пишеше наведена надъ масата. Тя вдигна очи. Той се спрѣ нерешително на прага и му дойде наумъ да се върне. Изненадата му бѣше толкова голѣма, че не можа да измисли друго, освенъ да рече плахо:

— Ахъ, моля, извинете, не очаквахъ...

Тя вдигна глава и живо запита:

— Защо не влѣзете?

Той едва пристжпи, подчиненъ на нейната воля, а съвсемъ сериозно мислѣше да се върне, та каквото ще да си помисли тя.

Той притвори вратата, а тя продължи:

— Плашите ли се отъ мене? Защо бѣгате? Азъ не съмъ нито страшна, нито пъкъ опасна за нѣкого...

Енчева поиска да се пошегува, но усмивката ѝ излѣзе мжчителна и горчива.

— А, не, — замѣнка той, — но не очаквахъ да Ви намѣря по това време тука. Мислѣхъ, че сте си отишли...

— По всичко изглежда, че бихте желали да не съмъ тука и нито да ме виждате, нито да ме срѣщате... — рече тя сломена.

Тоневъ се зачуди. Съ какво ѝ е далъ поводъ да си мисли тя така! Той не очакваше отъ нея такива думи. Никога не е обиждалъ, никога не се е отнесълъ зле съ нея. Ехъ, отбѣгва я само.

Що отъ това! Знае ли тя, защо той прави така? Нѣщо го задуши и нѣкаква мжка стегна сърдцето му.

Взе столъ и седна, все още държейки дневника на отдѣлението си. Що да ѝ каже! На нея, святата, ефирната, първата му и едничка мечта въ живота!

— Защо ми говорите така, г-це Енчева? — започна той съвсемъ тихо, като гледаше надолу отъ смущение. — Вие ме принаждавате да Ви кажа това, което иначе никога не бихъ посмѣлъ да го кажа на никого... Впрочемъ, има ли всичко това нѣкакъвъ смисълъ?...

Той спрѣ. Гласътъ му треперѣше. Енчева слушаше унесено, като следѣше всѣки звукъ на неговитѣ думи.

Мълчание.

Тя се закашля пресилено въ кърпичката си.

Тоневъ въздѣхна и бледенъ, глухо и тихо продължи:

— Защо да крия повече! Колко нощи легна и си мисля: утре ще ѝ кажа непременно, та каквото ще, нека става. Видимъ се на сутринята, а азъ несмѣя... Виждате ли, какъвъ съмъ? Но, мислете си за мене, тъй както желаете. Кажете, че съмъ последниятъ падналъ типъ, непоправимъ нахалникъ, всичко ще приема и ще го понеса. Защо така? — Искяхъ да Ви считамъ само добра колежка и нищо друго, но, ето, виждате, азъ паднахъ. Моята мжка гордостъ се сломи. А тѣзи нѣколко дни азъ се много борихъ съ себе си. И пакъ, все ми се струва, че не би трѣбвало да кажа всичко.

Енчева бѣше преплела прѣсти на колѣнетѣ ѝ, притаила дѣхъ, слушаше. Тя имаше нѣкакъвъ съкрушенъ видъ, сякашъ предчувствуваше идваща буря. Лицето ѝ бѣше съвсемъ бледо и безкрѣвно. Вълнението потреперваше странитѣ ѝ.

Тоневъ едва намѣри сили, за да издума съвсемъ тихо, като на сънъ:

— Азъ Ви обичамъ, г-це Енчева!...

Мълчание.

Тя въздѣхна, и той въздѣхна. Две сърдца щѣха да се прѣснатъ. После две глави се вдигнаха бавно. Очи се погледнаха.

Енчева рече тихо и развълнувано:

— Азъ Ви много благодаря, г-нъ Тоневъ, за чувствата, които изпитвате. Азъ съмъ дълбоко трогната, но, като ценя всичко това, моля Ви бждете достатъчно твърдъ, за да понесете всичко това, което ще Ви кажа. Не се занимавайте съ мене! Азъ не съмъ за този свѣтъ. Не мога да обичамъ никого. Сждбата ми е забранила това, което позволява на всички други. Понѣкога се чудя. Много ми е тежко да гледамъ, какъ годинитѣ си отиватъ една по една. Младостта отлетява, а азъ съмъ само единъ нѣмъ и безчувственъ зрителъ на живота. Не се обиждайте, че не мога да сподѣля вашитѣ хубави чувства, които, иначе, много ценя, нито пъкъ ме намразявайте! Оставете ме! Азъ съмъ толкова нещастна!... Ще се радвамъ искрено, ако и за вбждеще ме считате такава, каквато сте искали да ме считате до днесъ... Нека си останемъ само добри приятели!...

Тоневъ се изчерви. Смушение скова езика му. За мигъ се почувствува толкова униженъ, толкова оскърбенъ, толкова зле засегнатъ, че нѣкаква омраза кипна въ душата му къмъ тая, предъ която направи своята първа и най-искрена изповѣдь. Омразата на истински влюбения мжжъ, който е билъ готовъ на всички жертви, който е вѣрвалъ толкова много, за да се осмѣли и разкаже първата си любовъ предъ жената, явила се за първи пътъ въ неговия животъ и която го кара да се отрече отъ всичко заради нея.

Той се овладѣ и почна да се извинява:

— Добре, добре! Извинете, че бѣхъ толкова дързъкъ, за да Ви занимавамъ съ себе си!... Азъ чувствавамъ своята вина, но още единъ пътъ Ви моля да ме извините...

Тя не мръдна.

Изведнажъ той стана и рече неловко:

— Трѣбва да си отиваме вече за обѣдь и... Ви обещавамъ, никога да не Ви занимавамъ съ този въпросъ. Все едно, че не е било. Бждете напълно спокойна! До виждане!

Тя прошепна съ мжка: „до виждане!“ и го изпрати съ погледъ. Той си отиде, безъ да подаде ржката си, а тя остана сама.

На другата сутринъ Тоневъ бѣше закѣснѣлъ. Отдавна е ударилъ звънецътъ, а децата се гонѣха и крещѣха изъ учебнитѣ стаи. Предъ външната врата на училището стоеше Енчева, умислена и облегла се на стената. Щомъ го видѣ, тя се усмихна и го поздрави ласкаво:

— Добро утро, г-нъ Тоневъ!

Той отвърна сухо, безъ да я погледне:

— Добро утро!

Енчева се изпрѣчи предъ него и му подаде ржката си. Той се подвоуми, но прие. Нейната ржка горѣше като въ треска. Все така усмихната, тя поиска да се пошегува.

— Нѣщо закѣснѣхте тая сутринъ.

А и нейнитѣ очи и неговитѣ бѣха червени отъ безсънната и пълна съ тревожни съмнения нощъ.

— Е, да, — смутолеви той.

Каква нахална и коварна жена! Освенъ че се подигра съ него, ами му прави и бележка, че билъ закѣснѣлъ! Той е главенъ учителъ, а не тя. Ще ѝ даде той на нея да разбере за нейната игра, но полека. Още не можеше да разбере, дали е билъ съ ума си, когато направи своята изповѣдь предъ една жена, която съвсемъ не е заслужавала за никакво внимание.

Следъ молитвата, даде на децата да четатъ тихичко въ читанкитѣ стария си урокъ, а той отиде до прозореца, облегна се и загледа навънъ въ двора. Безсънната нощъ, която прекара, и горчивото разочарование не му позволяваха да работи, както трѣбва. Все не можеше да си обясни, какъ така падна въ очитѣ на Енчева, за да му се подиграва тя сега. Вѣрно е, че тя не му е давала никакви поводи, но що е виновенъ и той, че я е обикналъ.

На вратата нѣкой чукна. Всички деца вдигнаха глави. Тоневъ не чу нищо.

— Господинъ учителю, нѣкой чука, — извикаха тѣ въ единъ гласъ.

Влѣзе Енчева. Децата станаха. Никога не е идвала тя въ тѣхната стая. Тя се приближи до Тоневъ и му се усмихна.

— Знаете, г-нъ Тоневъ, имате ли нѣкое ръководство по моделиране! Сега и азъ имамъ четене, но другия часъ — моделиране, та ще ми трѣбва ръководството...

Той отвърна съвсемъ студено:

— Не, нѣмамъ.

После се обърна къмъ прозореца.

Тя се уплаши отъ тона му и си тръгна смутена.

Тоневъ я отбѣгваше. Не искаше да се срѣща съ нея по никакъвъ начинъ. Даже и да е сглупилъ, трѣбва ли тя да се радва, че го е унизила! Трѣбва ли да се смѣе, когато той е съ разбита душа! Не, нѣма да я поглежда вече.

Минаха се дни, минаха се седмици, цѣлъ месецъ. Наближаваше коледната ваканция. Последниятъ день за разпусчане децата.

Енчева го спрѣ въ междучасието и го запита, где ще прекара.

— Въ село, разбира се, — отвърна троснато той.

— И азъ ще прекарамъ тука. Можемъ да направимъ при хубаво време екскурзия до нѣкжде...

— Не се знае, дали може...

— Ама Вие сериозно ли ми се сърдите, г-нъ Тоневъ! Какво съмъ виновна азъ! Азъ немога да се омъжа, азъ нѣма да се омъжа, какво ще правя цѣлъ животъ на село съ единъ селски учител, — тя поиска да се пошегува, но последнитѣ ѝ думи прозвучаха нѣкакъ пресилено и тя се уплаши отъ това, що каза.

Той я погледна право въ очитѣ и запита:

— Тѣй ли?...

После се опита да се усмихне, заклати глава и си тръгна, а тя остана да го гледа въ гърба.

Презъ коледната ваканция тя остана въ село поради голѣмитѣ студове, които настѣпиха. Страхуваше се да не настине.

Една привечеръ бѣше ходила да си купи малко свинско месо, за да прекара и тя коледнитѣ празници, както всички. Мина покрай Тоневѣ и скрито погледна на двора. Само майка му се суетѣше нѣщо по двора. Спрѣха се и дветѣ, здрависаха се и отъ дума на дума старата каза, че Тоневъ е заминалъ за София. Стана ѝ мжно за него и се прибра, въ стаичката си, съвсемъ разбита.

Ваканцията се мина, скучна и безцвѣтна. Енчева очакваше съ голѣма радостъ и нетѣрпение започването на занятията.

Първи учебенъ день. Тя отиде въ училището. Децата бѣха весели. Не се бѣха виждали отдавна и не можеха да се нарадватъ едни на други, затова скачаха, викаха и лудуваха изъ коридори и стаи. Стана време за влизане въ класъ. Мина се вече половина часъ. Тоневъ още не идваше. Тревожно съмнение се вмъкна въ душата ѝ, но тя стана, отиде въ неговото отдѣление и даде тиха работа, после отиде въ своето.

И подиръ обѣдъ Тоневъ не дойде.

Презъ втория часъ, предъ училището спрѣ каруца. Слѣзе една възрастна жена, съ побѣлѣли коси. Тя свали кожуха, а каруцарѣтъ го пое и го метна на седалището.

Непознатата жена влѣзе въ училището. Тя се заприказва съ прислужника бай Сандо. Говорѣше толкова силно, че Енчева я чу и излѣзе да види, кой е дошелъ.

— Новата учителка, — рече бай Сандо.

Енчева си подаде ржката изумена. Тя не можеше да разбере, що става, но каза тихо името си. За мигъ млъкна и после забъркано попита:

— Ама какъ, защо?...

Непознатата отговори:

— Подальъ си е оставката досегашниятъ учителъ и отъ инспекцията ме пращатъ на негово мѣсто. Ще отида да си намѣря квартира най-напредъ, пъкъ утре ще направимъ акта за встъпване въ длъжностъ. Хайде довиждане, госпожице!

Новата учителка се сбогува и весела излѣзе.

Енчева стоеше като замаяна. Тя затърка очитѣ си. Не сънува ли! Що става около нея! Защо Тоневъ е напустналъ! Нали си е отъ сжщото село! Кжде, ще отива! Идѣше ѝ да заплаче.

Нѣколко палавци отъ нейното отдѣление подадоха глави презъ полуотворената врата и любопитно гледаха въ тъмния коридоръ.

Минаха се много дни.

Дветѣ учителки се сближиха доста.

Новата била вдовица и имала една дъщеря — студентка, та трѣбвало да я издържа. Не било лесно въ тия времена да се следва. Тежки години сж настанали и животътъ е вече страшенъ.

Единъ день получи писмо отъ Тоневъ само отъ нѣколко думи. Той пише: „Заради Васъ следвамъ медицина“. Никакво обръщение, никакъвъ поздравъ, нито подписъ, но тя познаваше неговия почеркъ.

Колко пжтя тя цѣлува писмото скришомъ отъ другата учителка, като се плашеше отъ нея, да не би да я види. Колко пжтя трепваше нейното сърдце, шомъ чуеше нѣкои стѣпки по коридора. Колко дълги ѝ се сториха часоветѣ, когато тя, разсѣяна, сама не знаеше що приказва на ученицитѣ!

Да, писмо отъ „него“ — този, който не ѝ се обади, когато замина за София. Но, що за глупостъ! — Заради нея следвалъ медицина! Тя не е искала това отъ него. Тя се е шегувала. О, ако би зналъ той всичко!...

А вечеръта не се храни — забрави. Легна си съ писмото въ ржце. Нима може да заспи! Каква магическа сила има единъ кжсъ хартийка съ нѣколко вълшебни думи!

Но пролѣтъта вече идѣше и размахваше ангелскитѣ си криле надъ нейната душа. Сливитѣ по бахчитѣ се раззеленяваха. Изъ дърветата по селскитѣ дворове радостно подсвирваха косове. Пригласяха имъ и славейчета. Децата всѣки день ходѣха по планината и всѣка сутринъ носѣха на учителкитѣ здравецъ, кукурякъ, игличета и теменужки.

Колко е хубава пролѣтѣта, колко е хубаво да се живѣе, колко е хубаво да знаешъ, че нѣкой мисли за тебе! . . .

Но единъ день, рано сутринѣта, бай Петко спрѣ каруцата предъ квартирата на Енчева и извика силно:

— Даскалице! . . .

Подиръ малко слѣзе Енчева, пребледнѣла и подкрепяна отъ своята хазайка, подиръ която единъ старикъ мъкнѣше голѣмъ вързопъ, обвитъ съ черги. Прати бележка до колежката си, че ще отсъствува за неопредѣлено време.

Изъ селото се заприказва, че била нѣщо болна — така разправяла нейната хазайка. А други нѣкои измислиха, какви ли не истории по нейнъ адресъ. Имаше зловни хора, които не можеха да си обяснятъ нейното внезапно заминаване.

Когато по Великденъ си дойде Тоневъ въ село, той потърси Енчева въ училището, но на връщане, насрѣдъ площада го спрѣ Василь Дѣдото, пощенскиятъ раздавачъ, който слѣзе отъ коня и почна да бърка въ кожената чанта. Подаде му едно писмо. На плика пишеше въ единия жгълъ „лично“.

— Отъ кога те търся, даскале, да ти дамъ това писмо! — рече той, кимна глава и върза коня за акацията предъ кръчмата на Кънвовото Мите.

Тоневъ ракжса плика. На сгънатото листче бѣше написано съ нервень почеркъ: „Вие не знаете, колко много страдахъ. Азъ бѣхъ нещастна още отъ деня, въ който Ви видѣхъ. Отказахъ Ви, можехъ ли да постъпя другояче? Вие не се запитвате, защо направихъ така. Туберкулозата ми отрича правото на радостъ въ свѣта. Простете ми, както и азъ съмъ Ви простила отдавна, защото Вие нищо не знаехте. Простете ме навѣки! Колко ми е страшно, като си помисля, че нѣма да излѣзя жива отъ болницата. Енчева.“

Съ затаенъ дѣхъ Тоневъ прочете писмото. Едва има сили да го довърши. Гледаше написанитѣ букви и невѣрваше. После очитѣ му се овлажниха, той наведе глава и тръгна по прашната селска улица.

Слънцето вече залѣзваше. Далече въ полето се чуваше звънъ на стада и кучешки лай. Бѣше хубава пролѣтна привечерь.

III. ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА

Петъръ Пр. Партеповъ,
с. Полски — Сѣновець, В. Търновско.

Предметно учение.

II отдѣление.

Отдѣлъ: Помощници на земеделѣца.

Нашата крава { помощница на земеделѣца, хранителка
и развѣдница на теленца.

I часъ. — Наблюдение.

Изпращамъ ученика Косю отъ моето отдѣление да иде и вземе разрешение отъ родителитѣ си — да идемъ у тѣхъ и разгледаме тѣхната крава. — Сторено! Косю се връща, запъхтянъ, съ разрешението.

Радостно потеглихме. Наближаваме кжщата. На пжтната врата ни чакатъ Косювата майка и баба. Поздравяваме се. Отварятъ ни голѣмата порта. Гоститѣ радостно навлизатъ.

— Госпожо, Вие знаете, защо идемъ. Кжде е кравата?

— Да, знаемъ, ето я въ обора! — Децата се надпреварватъ, кой по-напредъ да влѣзе. Кравата и Бѣлчо лежатъ. До кравата малко червено теленце. Съ влизането кравата става.

— Не можемъ се събра, г-нъ учителю! Да излѣземъ на двора! — обажда се Лазаръ. Изведоха ни кравата и теленцето на двора. Наобикаляме я. Поставямъ предварително обмисленитѣ си въпроси относно това, което ни интересува за кравата въ дадения случай:

1) Защо сте купили тази крава, госпожо? — питамъ Косювата майка. — Съ нея и Бѣлчо ние се прехранваме: оремъ, сѣемъ, ходимъ на воденица, возимъ дърва отъ гората. Лѣтно време превозваме снопи, сѣно и др.

Въобще, се изтъква, че тя замѣстя единъ волъ. Става ясно на децата, че кравата на Косюви имъ помага въ земеделѣието.

2) Още каква полза имате отъ кравата? — питамъ Косю.

— Тя ни дава млѣко и азъ сутринъ закусвамъ съ него.

— Тя ни блажи кжщата — добавя баба му.

— Бабо, какво правишъ отъ млѣкото, — разкажи да чуютъ тия деца? — Попара, кисело и сирене. На пролѣтъ, когато Минка (кравата) отиде да пасе, ще пуца повече млѣко, и тогава ще избия и масло.

— Ами сега, колко кгр. млѣко издоявате? — Различно, споредъ храната, ако я назобимъ съ ярма, ще пустне 2—3 кгр., като оставяме и за Сжбка (теленцето). Когато е пълненъ шиника съ ярма, ще е пълно и котлето съ млѣко, — добавя усмихната бабата, — храната, храната дава млѣко! Я вижте, Косю какво е натрупалъ подъ сайванта (показва ни фуража)! — Ей сега ще ѝ забъркамъ ярма, то дойде време, — каза Косювата майка. — Ще ѝ дамъ, та да мога да издоя малко мѣко.

3) Даде зобъ на кравата. Пустна теленцето да подсукне. Почна доенето. Децата опулиха очички и съ интересъ следятъ всичко, каквото се вършеше. Не пусна много, защото оставиха за теленцето. Дадоха ѝ сѣно. Кравата лакомо почва да яде, и теленцето постѣга да яде — смѣхъ и закачки около него. Единъ го почесва, другъ го милва и пр. Нѣкой му бара рогцата по челото. Косю поведе теленцето изъ двора. Кравата не смѣква погледъ отъ него. Най-после изрѣмжа.

— Тя помисли, че ще го вземемъ, г-нѣ учителю! — обажда се Стефанка.

— Докарайте го насамъ, защото майка му почва да се тревожи! — добави Димитъръ.

— Хайде, ще си отиваме! Сбогувахме се и си тръгваме.

II Часъ. — Преподаване.

Беседа: — Съ какво се занимаватъ вашитѣ бащи? — Съ земедѣлие. — Кой имъ помага въ тая работа: воловетѣ, конетѣ, биволитѣ и кравитѣ. — Какъ ги нарекохте? — помощници на земедѣлца.

— Кой помощникъ наблюдавахме вчера!

— Косювата крава.

— Сега ще си поговоримъ повече за Косювата крава.

— Да разкаже единъ — каква работа вършатъ Косюви съ тѣхната крава? Разкажи ни, Косю!

— Съ Бѣлча ние я впрѣгаме и оремъ нашитѣ ниви, сѣемъ ги, ходимъ за дърва въ гората, превозваме си снопитѣ, фия и сѣното. Оня день ходихме на пазаръ. — Г-нѣ учителю, лѣтосъ азъ видѣхъ Косювия баща, като караше пълна кола съ дини на гарата. — разказва Петко.

— Нашата ливада е до тѣхната. Ние ходихме за сѣно. Тамъ бѣха и Косюви. Татко помага на Косювия баща. Когато си тръгнахме, Косювата крава безъ малко щѣше да запре въ едно високо мѣсто, — разказва Живко, — Така, деца, кравата е по-слаба отъ вола и не трѣбва да я товаримъ много.

— Другъ да разкаже, какво дава Косювата крава на тѣхното семейство! Стефанка разказва: — Дава имъ млѣко. Сутринъ Косю закусвалъ съ него. Понѣкога правятъ кисело млѣко и сирене. Баба му каза, че напролѣтъ, когато има трева, ще издоява повече млѣко и ще вади краве масло. Азъ лѣтосъ, като бѣхъ съ майка си въ колонията, закусвахме съ краве масло, завърши Стефанка.

Марийка дига упорито ржка: — Ние имаме крава. Дѣдо я купи за чича. Миналата година татко и чичо копаха кладенецъ у дома, чичо настина и се разболѣ. Докторътъ каза да яде млѣко, за да оздравѣе. Чичо оздравѣ и сега съ дѣда работятъ трудова на шосето. Азъ и Савка закусваме съ млѣко. Имаме пълно коше сирене отъ кравата. — Деца, млѣкото е добра храна за здрави и болни хора. Който яде млѣко — напълнява и е здравъ.

— Иване, какво ще кажешъ! — И ние имаме крава, тя е на 3 год. и има 3 теленца. Когато бѣше на 2 год., отели едно теленце. Лѣтосъ пъкъ отели две (близначета). Нашата крава не я впрѣгаме, защото си имаме волове. Само я доимъ и ни дава теленца.

— Деца, защо Косюви, Иванови и др. много си обичат теленцата? Кажй ти, Златке!

— Когато Сжбка порастне, ще стане голѣма крава и ще отмѣни майка си. Ивановитѣ теленца ще станатъ волове, ще ги продадатъ и ще взематъ пари.

Звънецътъ удари и не остана време за „важното“ общо схващане.

Въ часа по писане децата направиха свободно съчинение за виденото и чутото при наблюдение на Косювата крава; въ часъ по четене научи се четивото „Сивушка и Бѣлчо“ отъ Елинъ—Пелинъ; въ часъ по пѣние—децата заучиха текста и мелодията на стих. „Нашата крава млѣко дава“ отъ Чичо Стоянъ.

Христо К. Мичевъ,

у-ль въ климат. у-ще въ гр. Берковица.

Цѣлостно обучение

(Скица отъ учебния материалъ за III и IV слѣти отдѣления, който се включва въ центъра на интересъ).

I. Нашето читалище.

1 урокъ : Нашето читалище,—обществено значение.—Уредба и управление, приходи и разходи; идея за строежъ на читалищенъ домъ. Набавяне материали по стопански и трудовъ начинъ. Бждещи цели. 2 „ : Умствено събиране и изваждане — задачи изъ смѣтките на читалището — съответенъ материалъ за отдѣленията. Решаване практически задачи. 3 „ : Съчинение: „Нашето читалище“ — поправка, — изходъ — „число на глаголитѣ“ — IV отдѣлъ. 4 „ : Пренасяне думи на части (изхожда се отъ съчиненяето „Нашето читалище“). 5 „ : Тухлитѣ на читалището — Паралелопипедна форма — предмети съ такава форма. 6 „ : Изработване кибритена кутия, кутия за моливи и други предмети съ паралел. форма. 7 „ : Статийката „Еленка“ — преписване, цель — правописна — думи съ „ѣ“. 8 „ : Строеви упражнениа . . . разходка . . . многократници на метъра : декаметъръ, хектометъръ и километъръ (изходъ, километрически знаци на шосето).	Отъ кжде е взета варъта за читалището—варовикъ, какъ се добива варъта,—гасена варъ — употребление. Измѣрване избата на строящия се читалищенъ домъ—лице на правоъгълника, квадрата и триъгълника. Машабно чертане. Решаване практически задачи. Отъ статийката „На оранъ“ — извличане глаголитѣ и обръщане отъ един. ч. въ множ. и обр.

II. Нашата мандра.

- 1 **урокъ** : Организация и дейность на нашата мандра. — Значение за хората въ селото ни. Обработка на млѣкото : кисело млѣко, сирене, масло и кашкавалъ.
- 2 „ : Умствено събиране и изваждане — покупко-продажба на млѣкото, млѣчните продукти въ мандрата.
- 3 „ : Изработване отъ дърво, мукава и глина предмети за млѣкопреработването въ мандрата.

- 4 „ : Овцата въ диво състояние — опитомяване — отглеждане, условия на живота и др.
- 5 „ : Млѣкото, млѣчните продукти, плодоветъ и зеленчука като храна — (чете се отъ книги, списания и вестници — за тѣхната хранителность).
- 6 „ : Статийката „Стадо“ — диктовка съ цель — правописна, думи съ „ѣ“ — други думи съ „ѣ“ написване въ стълбецъ.
- 7 „ : Статийката „Овчаръ“ — преписване — думи, който окончатъ на „ѣ“ — други думи инаписване въ стълбецъ.
- 8 „ : Символично пѣние — „Отъ планина слиза младо овчарче“ — (ржков. П. Андреевъ) — пѣсента — „Кавалче“.
- 9 „ : Игра — „Вълкъ и агне“ — (ржков. Друмевъ).

Хранене — храносмилателна система¹⁾ — жжи, езикъ, хранопроводъ, стомахъ. Болести на стомаха — други заразителни болести. — Лѣкарь и лѣкуване — топлотъръ.

Иванъ С. Никитовъ,
с. Лопушна, Годечко.

Слѣти отдѣления III и IV.

III отдѣл. Учебенъ предметъ формознание — *кржгла форма*.

IV отдѣл. Учебенъ предметъ геометрия — *кржгъ и окржж-ность*.

IV отдѣление — 14 ученика.

— Извадете си тетрадките за провѣрка на домашнитѣ задачи (отъ измѣрване лицето на правоъгълника и квадрата). Размѣнете си тетрадките съ съседния ученикъ. Всѣки ще провѣри задачитѣ на другаря си, като си отбележи на отдѣленъ листъ грѣшкитѣ, ако има такива. Готови! Почни работѣ тиха и внимателна!

III отдѣление — 18 ученика.

I. *Повторение*: — Каква форма има топката за игра? Кажы, Христо! — Топката за игра има кълбовидна форма. — Даринка да посочи предмети, които иматъ кълбовидна форма.

Цель: — Този часъ ще видимъ, каква форма можемъ да получимъ отъ топката за игра.

Да повтори единъ, какво ще видимъ този часъ по формознание! Другъ да повтори! Трети! Така.

II. Внимавайте, деца! Извадете пластелинитѣ и ми направете топка, но гледайте да бжде хубава. Хайде, почнете!

IV отдѣление.

— Провѣрихте ли задачитѣ? — Провѣрихме ги, г-нъ, учителю. (Преглеждамъ ги и азъ набързо, като изслушвамъ и намѣренитѣ грѣшки отъ ученицитѣ). — Затворете тетрадките!

¹⁾ Разработката става по „метода на докладитѣ“. Ученицитѣ на групи се ползватъ отъ книги, списания и вестници — сп. „Човѣкътъ“, в. „Добро здраве“, „Народно здраве“, „Здраве и животъ“ и др. Проучватъ въпроситѣ и докладватъ проучванията си.

Уводъ: Почваме разговоръ за прибиране хранитѣ и овършването имъ. Така разговорътъ ни стига и се свежда до харманъ.

Цель: — Този часъ ще видимъ, какъ земеделците си правятъ харманъ.

1. Подготовка: — Кой е вършалъ отъ васъ на харманъ? Кой е виждалъ, какъ се прави харманъ? (Две деца разказватъ).

III и IV отдѣления заедно.

— Оставете топките на чина и заедно съ IV отдѣл. да излѣземъ сега на двора и си направимъ харманъ.

II. Преподаване: 1) На двора съмъ побилъ колъ съ вжже и описвамъ окръжностъ съ опнато вжже, на който край има вързано колче. Движа вжжето около кола. На земята се описва една крива затворена линия. Хайде сега въ стаята.

2) Задавамъ въпросъ на ученицитѣ отъ IV отдѣл. — Какъ можемъ да си начертаемъ такъвъ харманъ на черната дъска? Нека всѣки помисли, докато свърша съ III отдѣление.

III отдѣление.

Вземамъ най-хубавата топка и я разрѣзвамъ съ конецъ точно на две половини. Накарвамъ същото да направятъ и ученицитѣ.

— Сега всѣки единъ отъ васъ ще сложи на листъ бѣла хартия едната половина отъ топката и съ молива ще обиколи покрай ржба.

IV отдѣление.

— Кажете, Иване, какъ ще начертаемъ харманъ на черната дъска?

— Побиваме малко пиронче и на него връзваме връвчица така, че да може свободно да се движи около пирончето. На другия край на връвчицата поставяме тебеширъ, който свободно да се движи. — Да излѣзе Анка на черната дъска и направи това, което каза Иванъ.

III отдѣление.

— Кажете Надке, какво се отбелязва на хартията? — На хартията се отбелязва черта, като обръчъ. — Всички хванете ножичкитѣ си и по кривата черта да изрѣжете хартията!

IV отдѣление.

3) — Да, така, деца! Но още по-хубавъ харманъ можемъ да си очертаемъ съ помощта на пергеля. (Вземамъ пергеля и начертавамъ окръжностъ, колкото очертаната съ връвчицата). Излизатъ нѣколко деца и начертаватъ съ пергеля на черната дъска по една окръжностъ. — Сега, деца, всѣки съ своя пергелъ на тетрадката си да ми начертае по четири хармана.

III отдѣление.

— Като изрѣза кривата черта, какво получи, Цветане? — Азъ получихъ едно търкало. — Но знаете ли, какъ ще наречемъ това

търкало? — Също мѣтатъ майкитѣ ви хлѣбъ въ фурната? — Съ лопата. Съ друго? — Съ кржга! — Да, съ кржгъ. Тогава, каква форма ще има това търкало? Да каже Любенъ. — Това търкало ще има форма на *кржгъ*. — Посочете предмети, които иматъ форма на кржгъ. (Ученицитѣ изброяватъ).

— Тогава, какъ да наречемъ формата на тия предмети, които приличатъ на кржгъ? Да каже Евлоги! — Тая форма ще я наречемъ *кржгла*. — Да, деца! Запишете въ тетрадкитѣ си думитѣ *кржгла* форма. Сега извадете си пластелинитѣ и направете по три кржгли форми.

IV отдѣление.

Схващане: — Като влачихме колчето на двора по земята, какво се отбелязва? Кажете, Струмке! — Отбелязва се една крива затворена бразда, която заобикаля хармана. — Ами на черната дъска какво се отбелязва? Да каже Методий! — На черната дъска се отбелязва крива линия. — Кой ще ми покаже хармана? (Ученикъ показва мѣстото, заградено отъ кривата линия). А кой ще ми покаже кривата линия. А кой ще ми покаже кривата линия, която загражда хармана? (Ученикъ показва). Показвамъ часовника си и питамъ, на що прилича той? — Гдѣ е мѣстото на забитото пиронче? — А тая стрелка какво показва? — Да каже Левенка! — Тя показва връвчицата, която обикаля съ единия си край по кривата линия.

III и IV отдѣления заедно.

Общо схващане: — Внимавайте всички! Христо, можешъ ли ми каза, какъ да наречемъ кривата линия, която загражда хармана? Слушайте, азъ ще ви кажа: кривата линия се нарича *окржжностъ*. Ами мѣстото, заградено отъ окржжността, какъ да наречемъ? Ученикъ отговаря: — Ще го наречемъ *кржгъ*. — Покажете кржга? Покажете окржжността! Запишете въ тетрадкитѣ си думитѣ: кржгъ и окржжностъ.

Приложение: 1) Предмети, които представятъ кржгъ: монети, чинии, колела, барабанъ и др. 2) предмети, които представятъ окржжностъ: пръстенъ, обржчъ, шини на колела и пр.

Борисъ Илиевъ,
учитель въ гр. Плѣверъ.

Планъ за крайгодишни беседи.

(Скици)

отдѣление.

1 часъ

1. Химна „Шуми Марица“.

2. Пѣсень: „Ученическа молитва“ — Защо и Кому се молимъ? Кжде се молимъ? Защо Богъ е нашъ небесенъ татко? Защо трѣбва да бждемъ милосърдни? Приказката за Марийка и Пе-

търчо. Марийка е съ милостиво сърдце и тя настояла да се помогне на Петърчо.

— Кога се срещнали Марийка и Петърчо? — През есента.

3. Весела есен, на училище, пѣсень „На училище“. Отлитане на птицитѣ, гроздоберъ. Стих. „Гроздоберъ“, пѣсень „Сбогомъ птички“. Тѣжна есен: мъгли, валежи, студъ. Приготвяне за зимата: туршии, облѣкло, топливо. Стихове: „Имаме си зимнина“, „Премѣна“, „Приказка за честния дърваръ“ и др. Пѣсень „Вѣтрѣ“. Смѣтки съ зеленчуци, грозде.

4. Зима: снѣгъ, пързалки. Стих. „На пързалката“. Пѣсень „Зимни пеперуди“. Коледа и Сурваки. — Стих. „Срещу Коледа“ и „Сурова, весела година“. Християнскитѣ ни длѣжности къмъ ближни; къмъ другари и родина. Пѣсень „Братска обичъ“. Зимни радости за всички: сватби, именни дни. Четивото „Зажени се Заю“ и др. Писане за Дѣдо Мразъ.

2 часъ

5. Пролѣтъ. Предвестницитѣ кокиче и минзухаръ. Стихове: „Дете и кокиче“, „Дете и минзухаръ“. Пѣсни за кокичето и минзухаря. Рисуването имъ. Смѣтки съ букетчета отъ кокиче и минзухаръ. Сѣчковцитѣ — Пѣсенъта „Стига, Сѣчко, не сѣчи“. Баба Марта. Пролѣтни гости — ластовица и щъркелъ

Четива: „Ластовици“, „Щъркъ“. Великденъ. Стих. „Великденски свѣщици“. — Четиво „На църква“.

Пѣсни: „Когато пролѣтъ красна“, „Пролѣтна картинка“, „Славей“. Св. Кирилъ и Методий. Четивото „Св. Кирилъ и Методий“.

6. Лѣто. Стих. „Пеперудки“. Четиво „На нивата“. Край на учебната година. Съчинение за изминатата година. Пѣсенъта „Свърши се тази година“.

II отдѣление.

Планътъ за II отдѣление е сѣщиятъ, като тоя за първо. За основа се взема пакъ материалъ отъ предметното учение. Четива, стихове и пѣсни отъ тия взети презъ учебната година, които подчертаватъ връзката между предметно учение и останалия учебенъ материалъ.

III отдѣление.

1 часъ

Шуми Марица и химнъ на Н. В. Царя. Кратка беседа за празничната обстановка и гоститѣ. Тѣ всички сж отъ нашия кварталъ. Разказъ за квартала и селището ни. Стих. „Родна кѣща“, пѣсенъта „Родно мѣсто“. Плѣвенъ като околийски и областенъ центъръ. Главенъ поминѣкъ на населението му. Стих. „Гроздоберъ“. Други области въ България. — Какво буди у насъ името България? Стих. „България“. Разказване за природнитѣ хубости и богатства на нашата татковина. Климатъ, почва и поминѣкъ въ България. Земедѣлскитѣ култури у насъ: пшеница, рѣжъ, царевица,

лень, рапица. Стих. „Сѣячъ“. Четивото „Старитѣ хора не могатъ, но знаятъ“. Изречение, подлогъ, сжщ. и прил. имена у четивото. Неприятелѣ на посѣвитѣ: врана, сврака, полска мишка, лалугеръ. Смѣтки въ връзка съ поминъка на българитѣ. Нѣкси форми на земеделски сѣчива. Българинътъ като гордостъ на земята ни. Стих. „Работници“. Пѣсенъта „Обичаме горитѣ, обичаме полята“.

2 часъ

Връщане къмъ времето, когато първитѣ българи сж стѣпили на тази земя. Исперихъ основава българската държава. Крумъ като законодатель. Строителътъ Омортагъ. Царь Борисъ I. Причини за приема на християнството. Основателътъ на християнството Христосъ. Неговата дейность и учение: Четивото „Поклонение на иждрецитѣ“. Пѣсенъ „Слава Тебъ“. Християнството изравни българи и славяни. Край на враждитѣ помежду имъ. Животъ, нрави и обичаи у славянитѣ. Пчеларството у тѣхъ и днесъ. Пчелитѣ и ползата отъ тѣхъ. Стих. „Пчелица“. Пчелинътъ въ овошната градина. Пролѣтна работа въ нея. Плодове. Запазването имъ. Форма на плодоветѣ. Неприятелѣ на овошнитѣ дървета. Пазене. Смѣтки съ покупко-продажба на овощни плодове. Рисуване пчелинъ. Съчинение за пчелитѣ. Пѣсенъта „Пчелица и медъ“.

3 часъ

— Какъ отпразднувахме нашия празникъ? Коя пѣсенъ пѣхмъ? Химна: „Върви, народе възродени“. Четивото „Празникътъ на солунскитѣ братя“. Св. Кирилъ и Методий творци на азбуката ни. Тѣхнитѣ ученици. Царь Симеонъ. Златенъ вѣкъ на българската книжнина. Четиво „Предъ стениѣ на Цариградъ“. Пѣсенъ „Край Босфора“. Царь Петъръ. Причини за упадъкъ. Св. Ив. Рилски — първи народенъ будителъ. Четиво „Св. Ив. Рилски“. Самуилъ и падането ни подъ гърцитѣ. Българитѣ отдадени на земеделски трудъ. Обичъ къмъ земята. Скотовѣдството нѣкога и сега. Домашни животни: конь, волъ и крава, свиня, овца и коза. Млѣко и млѣчни продукти. Домашни птици: пѣтелъ и кокошка, пуйка. Яйчарство. Четива: „При агнетата“, „Умно овчарче“, „Радостъ въ кѣщи“. Работа въ полята и горитѣ и подготовка за освобождение. Асенъ и Петъръ. Калоянъ. Иванъ Асенъ II. Сравнение между него и Симеонъ. Причини за упадъкъ на второто българско царство. Четиво „Патриархъ Евтимий“. Рисуване нѣкогашни дворци и кули. Поука отъ миналото ни. Пѣсенъ „Ний българи сме“. Пѣсенъ „Разпусъ“.

IV. Отдѣление.

1 часъ

„Шуми Марица“ и „Химнъ на Н. В. Царя“.

— Защо пѣмъ тия пѣсни, при тържества като днешното?

— Народенъ химнъ, народно знаме, държавенъ гербъ, Царь.

— Коя е нашата държава? Защо се нарича България. Граници. Богатства—планини: Ст. планина, Срѣдна-гора, Витоша, Рила,

Родопи. Сравнение между тѣхъ по височина, дължина, широчина. Гори-иглолистни: боръ, ела, смърчъ и широколистни: джбъ, букъ, габъръ. Нѣщо по-особено и забележително за всѣка планина. Долини и рѣки. Сравнения и разказване. Измѣрване долини, гори и пр. Смѣтки отъ разлика между височини, дължини, покупки на дърва, строителенъ материалъ (боровъ) и др.

Четива: „Искърския проломъ“, „Рилския манастиръ“, „Пиринъ планина“, „Тунджа и сестритъ ѝ“ и др. Стихове: „Ст.-планина“, „На Балкана“ и др. Съчинение „България“. Пѣсни: „Ст.-планина“, „Пиринъ“ и др.

2 часъ

„България“ — пѣсень

Освенъ горитѣ, какви други богатства криятъ нашитѣ планини?

1. Дивечъ: вълкъ, мечка, лисица, катерица, кълвачъ, кукувица и др. Полза отъ тоя дивечъ.

2. Минерали (изкопаеми): желѣзо, медъ, гранитъ, варъ, пѣсчници, мраморъ, каменни вжглища и др.

Четене: „Пернишкитѣ каменни вжглища“. Видове изречения въ това четиво. Разборъ на нѣкои изречения.

Стихове: „Вжглекопачи“, „Работници“. Смѣтки съ кожи, вжглища и др.

Пѣсни: „Работници“, „Миньори“.

3 часъ

Народна пѣсень.

Връзка между планинитѣ ни и историческитѣ събития. Гората и планината като скривалище на борцитѣ за свободата ни. Кога и защо е изгубена тази свобода? Робство. Първи опити за освобождение. Хайдути. Духовно робство. Борци за духовна свобода. Четива: „Борба съ грѣцкитѣ владци“, „Изъ моя животъ“, „Къмъ българския народъ“ и др. Стихове: „Паисий“, „Хайдутъ Димо“ и др. Борци за политическа свобода. Най-голѣмитѣ отъ тѣхъ. Дейността имъ. Изтъкване морала и самоотвержеността имъ. Случки и подвизи отъ сжщитѣ. Какъ народътъ ги тачи. Декламиране: „Хаджи Димитъръ“, „Левски“, „На прощаване“ и др. Пѣсни: „Обесването на Левски“, „Тихъ бѣлъ Дунавъ“ и др. Борцитѣ за духовна и политическа свобода като образци. Култъ къмъ народнитѣ ни будители, които сж изпълнили своя дългъ къмъ народа си и къмъ Христа (Бога).

Сжщностъ на християнството. Най-важнитѣ притчи. Пѣсень „Братска обичъ“ (двугласово). Пѣсень „Край на учеб. година“.

Горнитѣ скици сж много кратки и сбити. Тѣ сж основа (скелетъ), върху която всѣки учителъ ще изгради беседата си. Четива, стихове и пѣсни трѣбва да се взематъ отъ въведенитѣ читанки и съобразно ученото презъ учебната година. Ненуждни сж тукъ многото въпроси и краткитѣ отговори. *Свободни беседи и още по-свободно разказване отъ децата.*

Д-ръ Зоя Ставрева,
педагожка — Велико-Търново.

Лекция по четене съ 12 год. ученици. (Изъ чуждата практика)

Четивата сж особено пригодни за използване на децата въ самостояна работа — тѣ даватъ на ученика едно добро направление на мислитѣ. Целъ при разглеждането на всѣко четиво трѣбва да бжде, ученицитѣ да се научатъ да разбиратъ писателя, безъ помощта на учителя, да разбиратъ и неговитѣ картини. Обикновено заглавието дава първия поводъ за мислене, то дава поводъ за питане и предположения, при това предпазливо се отива къмъ проникване въ съдържанието.

Начинътъ на самостояната работа при четенето зависи:

1) отъ самото четиво;
2) отъ самия класъ (отъ възрастта, способноститѣ и умственото развитие на ученицитѣ);

3) отъ учителя — какъ той е школувалъ своитѣ ученици.
Класътъ започва безъ покана своята работа съ пояснение на прочетеното. Ако прочетениятъ откъслекъ съдържа думи, които затрудняватъ разбирането, тѣ се поясняватъ отъ класа.

При разглеждането на откъслека обикновено се схваща отношението на четеното къмъ цѣлото, къмъ заглавието, схващатъ се изискванията, които авторътъ поставя на читателя, напр.: той рисува, ние трѣбва да гледаме. Той описва едно събитие, ние трѣбва да преживяваме и пр. Развиватъ се различни мнения, образуватъ се страни, докато най-после се застане на едно становище, ако е възможно, безъ намѣсата на учителя въ спора.

Желанието да се чете изхожда отъ самия класъ.

Ако ученицитѣ сж добре школувани, четивото може да се разтълкува безъ намѣсата на учителя. Цената на такава работа е голѣма, като се има предвидъ, че въ по-късния животъ разширение и задълбочаване на знания, както и художествени наслади, се придобиватъ отъ книгитѣ.

Четивото е: **Кантончето** отъ *H. Villinger*.

Едно дете чете заглавието на урока. Непосрѣдствено следъ това започва работата на класа.

Първа ученичка. — Заглавието показва мѣстото, гдето става действието.

Втора. — Кантончетата сж обикновено малки и бедни. Тамъ може много да се преживѣе, защото се виждатъ минаващитѣ тренове.

Трета. — Дали ще научимъ нѣщо за живота на кантонерското семейство, или нѣщо за живота на нѣкой пътникъ, дошелъ случайно въ кантона?

Четвърта. — Разказътъ е написанъ отъ *H. Villinger*. Отъ нея познаваме и други работи. (Наименуватъ се нѣкои разкази отъ сжщата авторка).

Пета. — *Villinger* рисува съ увлѣчение живота на бедни хора, особено на децата.

Шеста. — По-рано изтъкнахме, че тя храни голѣма любовъ къмъ хората.

Седма. — Лицата въ нейнитѣ разкази се струватъ като сж-щински хора — съвсемъ не сж измислени. (Изчерпването на въпроса се схваща веднага).

Осма. — Да почна ли да чета?

Прочита се първия откъслекъ отъ разказа.

Една ученичка. — Азъ искамъ най-първо да предамъ съдържанието на прочетеното. — Кантонерътъ се връща вечерта въ своята кжщичка, следъ като е прекаралъ нѣколко часа при гроба на покойната си жена. Въ кжщичката той намира своитѣ 6 деца и кучето Каро. Щомъ го съгледва, бащата решава да го махне, защото данъкътъ върху него му е скжпъ. Най-голѣмата дъщеря, обаче, предлага да задържи кучето, което всички обичатъ, а да махне слугинята. Но бащата е на друго мнение. Следъ този разговоръ, семейството сѣда за вечеря. — Така свършва прочетениятъ откъслекъ.

Започватъ се разсжждения върху прочетеното.

Едно дете подема. — Разказътъ ни води предъ кантончето. Ние виждаме идещия влакъ. Червенитѣ очи на фенера свѣтятъ, пара излиза отъ машината; тя пуфти.

Второ. — Ние узнаваме и нѣщо за самото време. Вечеръ е. Небето е осѣяно съ звезди.

Трето. — Ние се запознахме съ кантонера.

Четвърто. — Азъ го виждамъ вечеръ да стои съвсемъ самъ предъ кжщичката и да гледа къмъ небето. Неговиятъ образъ проличава въ тъмнината. Той шепне тихо: „Лека нощъ, мила, горе на небето!“

Пето. — Той мисли за своята жена.

Шесто. — Какъ е хубаво, че този работникъ намира малко време да помисли за своята умрѣла жена!

Седмо. — Нека сега отидемъ въ кантона при неговитѣ 6 сирачета. Тѣ шепнатъ една молитва. Навѣрно мислятъ за умрѣлата си майка.

Осмо. — Азъ искамъ да опиша кантончето отвътре. (Фантазията почва да работи). Виждамъ една мрачна стая, въ която не се разпознава нищо. Само на прозореца е свѣтло. Отвънка се промъква блѣсъкътъ на звездитѣ и свѣтлината на една запалена лампа по линията.

Девето. — Притиснати стоятъ децата на прозореца. Най-голѣмото държи въ ржце малкото.

Десето. — Това е една мила печална картина. Навѣрно така сж стояли тѣй още въ времето на майка си.

Единадесето. — Азъ виждамъ въ стаята още единъ, който принадлежи сжщо къмъ семейството — кждравото куче Каро. Той припка къмъ децата и се сгушва въ единъ жгълъ.

Дванадесето. — Сега вече картината се промѣня. Презъ отворената врата прониква свѣтлина. Каро изкача и посрѣща своя господаръ. Децата се обръщатъ къмъ бащата.

Тринадесето. — Какъ е жалко, че кантонерътъ иска да премахне вѣрното куче!

Четиринадесето. — Да, но 16 марки данъкъ сж за него много пари. Нашето предположение, че семейството живѣе въ беднотия се потвърждава. Да се поддържатъ 6 деца, това струва много пари, особено като нѣма майка да икономисва.

Чете се втория откъслекъ. Безспорно, не всѣки откъслекъ може да се разгледва така подробно.

Дойде ли се до края на четивото, това дава поводъ за нова работа — избиране теми за общо разработване. Темитѣ, избрани отъ това четиво, сж:

1. Деца безъ майка.
2. Жертвата.
3. Различие между братя и сестри.
4. Вѣрното куче.

Сбогомъ.

Маршъ

Йор. Г. Пенчевъ

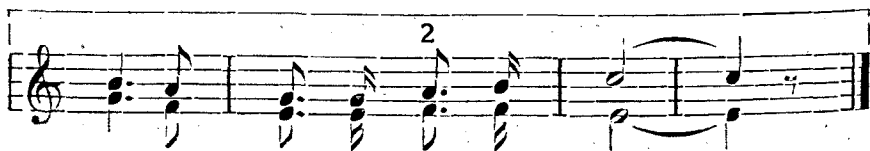
1. До- где- то по- гле- да ти сти- га се люш-катъ

злат- ни кла- со- ве, ей лѣ- то- то отъ югъ при-

сти- га съ вѣ- нецъ отъ макъ и сѣрпъ въ рж- це. ей

нецъ отъ макъ и сѣрпъ въ рж- це.

2. Изнизватъ се единъ следъ други
последнитъ учебни дни —
и школското звънче за сбогомъ
отново пакъ ще прозвъни.
3. Школото родно ще заглъхне,
не ще се чуе пѣсень вечъ —
безгриженъ смѣхъ не ще оглася
двора ни съ сладка родна речъ.
4. Прощавайте, другари мили,
сбогомъ, учителю любимъ,
за тебъ, отъ всички най-обичанъ,
ний споменъ скъпъ ще съхранимъ.

Георги Костакевъ

Излетъ маршъ.

(Изъ неиздадена детска оперетка „Посрещане на пролѣтѣта“).

Марсія

Текстъ и музика: Ал. Земний.

У- ра, хей, дру- га- ри! Стро- е- ни всич- ки в'редъ, в'по-

ле- то днесъ да тръг-немъ ний на-предъ, на-предъ! У- предъ, на-предъ!

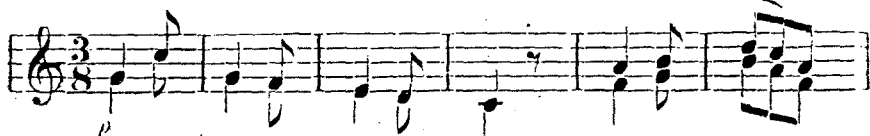
Ура, хей другари! — Строени всички въ редъ,
въ полето днесъ да тръгнемъ ний напредъ, напредъ!
Днесъ първа е пролѣтъ и първи свѣтълъ день,
и първи днесъ разцвѣва нашия свѣтълъ блѣнъ!
Ура, хей другари! — Запѣйте въ друженъ хоръ!
Далечъ предъ насъ свѣтлѣ синия просторъ!
Балканътъ запѣлъ е, зашепнала ѝ гора
и дивна въ небесата грѣйнала зора!
Ура, хей другари! — Въ полето да летимъ!
Природата катъ китка днесъ цвѣти, цвѣти!
Днесъ първа е пролѣтъ и първи свѣтълъ день
и първи днесъ разцвѣва нашия свѣтълъ блѣнъ!

Ал. Земний.

Свиденъ кжтъ.

Moderato

Музика: Ив. Н. Ивановъ.

Знамъ сър- де-ченъ сви-денъ кжтъ, срѣдъ за- мръ- ли

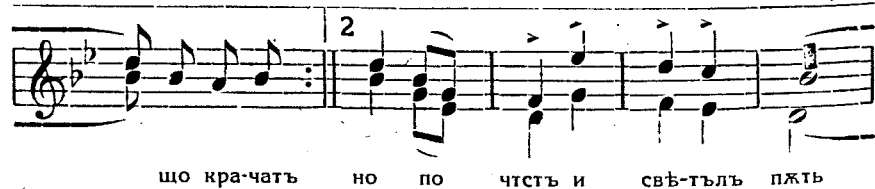
Тамъ въ забрѣва рой пчели
своя сватбѣнь танцъ вѣртятъ.
Боже, въ тоя цвѣтѣнь кжтъ
мойта вѣра окрили.

Н. Лилиевъ

Родний кжтъ.

(Маршъ)

Музика : Ив. Н. Ивановъ

ла ла ла ла ла ла ла

ла ла ла ла ла ла ла ла ла

ла ла ла ла ла ла ла ла ла

ла ... що кра-чатъ смѣ-ло вдѣх-но- ве - - но по

1 ла ла ла 2

чистъ и свѣ-тъль пжть.

пжть,

2. На Дунава водитъ чудни
обайватъ наши гледъ.
Картини прелестни и дивни } 2
Чертаятъ се навредъ.
Ла, ла, ла...
Картини...

3. О' Дунаве рѣка свещена,
за насъ си скжпъ и милъ.
Че Богъ е раятъ на земята } 2
на твоя брѣгъ свалилъ.
Ла, ла, ла...
Че Богъ е раятъ...

Л. Бобевски.

IV. ИЗЪ ЖИВОТА И УЧИЛИЩЕТО

Цвѣтко Петковъ,

бившъ редакторъ на сп. „Училищень прегледъ“.

Изъ живота на професията.

I.

Презъ м. мартъ тази година бѣ свиканъ комитета за проучване на образованието при Просвѣтния съюзъ. Въ дневния редъ бѣха предвидени за обжда следнитъ въпроси:

1. Тѣлесното възпитание въ нашето училище. 2. Ржководень и инспекторски персоналъ въ Мин. на нар. просвѣта. 3. Университета и учеб-

ното дѣло въ страната. 4. Стажантският институтъ. 5. Унификация на законитѣ и наредбитѣ по просвѣтата.

Безспорно, учителството следва да има правилно становище както по поставенитѣ въпроси, така и изобщо по сѣществуването на този комитетъ.

Комитетътъ е една необходимостъ за учебното дѣло и професията. Основания: 1. Чрезъ него професията ще може да обсъжда всички важни въпроси отъ областта на образованието ни, да вземе съответнитѣ решения и работи за тѣхното изпълнение. 2. Така наистина ще се дойде до сътрудничество между учителство и министерство, ако, разбира се, то се вслушва въ решенията на учителството. 3. Чрезъ решенията на Комитета ще се сочи на обществото на време и ясно, какво е необходимо за нашето образование, като се търси и сътрудничеството на обществото.

Намирамъ, че като е една образователна и обществена необходимостъ, този комитетъ следва да се допълни съ единъ *новъ институтъ* — институтъ отъ психолози и педагози, които постоянно и всестранно да изучаватъ образователното дѣло у насъ. Основания за сѣществуването на този институтъ: 1. Сегашниятъ Комитетъ нѣма постояненъ съставъ: днесъ съюзътъ кани едни да проучатъ известенъ въпросъ и докладватъ, а утре — други. 2. За сега проучването на образователнитѣ и общи просвѣтни въпроси е само обикновено, кжсотрайно и такова, каквото могатъ да го направятъ лица, които, покрай другото, се заематъ съ тѣзи или онѣзи въпроси. 3. Много училищни въпроси налагатъ продължително и всестранно проучване отъ хора, които на това сж се посветили, следъ като сж били у-ли и сж опознали професията и учебното дѣло. 4. Създаде ли се такъвъ траенъ институтъ, сегашниятъ комитетъ ще бжде едно отъ условията, за да се подбиратъ онѣзи въпроси, които заслужаватъ вниманието и се пращатъ на постоянния наученъ институтъ. 5. Така ще се дойде и до научни публикации, досежно образованието ни, които ще сж условия за трайна образователна политика, както и за повишение културата на учителството.

Решенията на комитета по проучване на образованието при Просв. съюзъ се публикуваха въ „Просв. единство“, брой 27 отъ 28 мартъ, т. г. Повечето отъ тѣхъ сж навременни и разумни. По едно отъ тѣхъ стана особено оживена обжда — това, че главниятъ секретаръ, началницитѣ и главнитѣ и-ри могатъ да бждатъ и хора съ най-малко 10 годишна практика и ценна научна дейностъ. По втората половина отъ това решение никой не можа да спори. Въпросътъ е 10-тѣ прослужени години. Намирамъ, че това решение е прибрзано, опасно за учебното дѣло и отваря пътъ за произволъ и настаняване на „нашитѣ“. Ето и основанията: 1. При нашитѣ културни условия е невъзможно едно лице за 10 прослужени години да овладѣе всички области на учебното дѣло, да опознае практиката на всички училищни степени, да създаде достатъчно ценни научни трудове и да придобие безусловенъ наученъ и нравственъ авторитетъ всрѣдъ учителство и общество, за да може да бжде главенъ секретаръ и ржководи общонародната култура. Досегашната ни практика го е доказала, па и науката го сочи. 2. А искането кандидатитѣ за главни секретари „да сж се отличили съ своята дейностъ и трудове като хора на науката и познавачи на учебното дѣло“ на наша почва често приема карикатурна форма — почти винаги се оказва, че именно „нашитѣ“ сж се отличили въ тази насока, макаръ и

само предъ себе си и своя кржгъ. 3. Ето защо се налага главниятъ секретаръ, при другитѣ условия, да е прослужилъ не поне 10, а много повече отъ 10 години, да е заемалъ други важни просвѣтни длѣжности, за да може, възъ основа на научната си подготовка, добросъвѣстната си работа и продължителната практическа служба наистина да се подготви за тази единствена по рода си длѣжностъ.

Сжщото важи за началницѣ на отдѣленията и гл. и-ри. При това за тѣхъ е необходимъ *конкурсъ по подобие на онзи за професоритѣ*, за да може наистина подготвенитѣ да заематъ тѣзи мѣста и оставатъ колкото се може по-дълго на тѣхъ, т. е. до като сж добросъвѣстни работници и работоспособни. Иначе, при всѣка промѣна на министра и гл. секретаръ се явяватъ все нови „наши“ подготвени, чиято заслуга е една: *благодарение на тѣзи неподготвени и морално неустойчиви началници и гл. и-ри, просвѣтата ни се гради върху пясъчни насипи, а плодетъ ѝ озадачаватъ и най-неподготвенитѣ*.

Изложеното за гл. секретаръ и другитѣ ръководни лица важи и за Учебния комитетъ, институтътъ, който за сега е сведенъ до една незначителна величина.

Ценно е решението на Комитета да се създаде при министерството „постояненъ колективенъ институтъ, въ който да се съсредоточаватъ службата по проучване на учебното дѣло, реформирането му и законодателната инициатива“. Този институтъ следва да замѣсти учебния комитетъ и стане основа на трайна просвѣтна политика, като работи въ допиръ съ института за сжщата целъ при Просв. сѣюзъ.

Въпросътъ за тѣлесното възпитание не се разгледа, макаръ, че бѣ сложенъ за втори пътъ на обсъда — не се яви г. проф. Ораховацъ, за да докладва. Но този въпросъ до такава степенъ бѣ се наложилъ въ съзнанието на всички, че единодушно бѣ желанието да се вземе определено решение. Всички изтъкнаха, че онова, което се прави днесъ досежно физическото възпитание, се създаватъ условия за разстройство на учебното дѣло: настаняватъ се у-ли по физ. възпитание, безъ да иматъ достатъчно часове, а тѣ измѣстватъ, макаръ и напълно неподготвени, хора съ специална подготовка и имъ взематъ часоветѣ; създава се независимъ инспекторатъ по тѣлесно възпитание, който създава много неудобства и др.

Въ комитета се обсъжда доста и въпроса за *религиозното обучение въ сръднитѣ училища*. Съ изключение на г. проф. Пашевъ отъ богосл. факултетъ, *никой* не защити въвеждането на религ. обучение въ сръдното училище. Дори и г. проф. Ст. Консуловъ, който, изглежда, има едно колебливо гледище по-него, подчерта, че известни духовни сръди и органи, следъ като узнали, че Мин-то е решило да въвежда религ. обучение и въ сръднитѣ училища, почнали да пишатъ, че сега трѣбва да се ревизиратъ всички програми и се изхвърли отъ тѣхъ всичко, което е въ противоречие съ религията, съ което, основателно подчерта и г. Консуловъ, ще се върнемъ къмъ *сръднитѣ въкове*. Само проф. Пашевъ искаше на всѣка цена да се въведе, като учителитѣ — богослови допълватъ часоветѣ си съ часове по психология, етика, логика и др. Възрази му се ясно и недвусмислено, че богословитѣ *не сж подготвени* за подобна образователна работа и че тѣхното присѣствие ще бжде условие за количествено и качествено понижение работата на училището по тѣзи и др. предмети. Въпрѣки това, определено решение не се взема по въпроса.

Въ комитета стана и нѣщо странно: г. проф. Ст. Консуловъ се нахвърли по невъзможенъ начинъ (това е най-коректния терминъ за случая) върху педагозите и специалността педагогия при университета.

II.

Своего неправилно отношение къмъ педагогиката като наука и къмъ педагозите той прояви и на конференцията на учителитѣ, станала на 18 и 19. IV. т. г. въ София. Като поздравяваше учителитѣ и сочеше, че въ София има специалисти отъ всички области — изброяваше ги поименно — не каза нищо за специалиститѣ педагози. Това неправилно отношение се забелязва и въ други срѣди отъ Просв. съюзъ, които понѣкога му даватъ изразъ и въ печата. На какво се дължи това? Ето по-важнитѣ причини: 1. Всѣки, който не познава известна специалностъ, е склоненъ да я подценява, само че истински културниятъ човѣкъ въ този случай не отрича, а признава специалиститѣ. У насъ, обаче, като *придобие нѣкой властъ*, безразлично дали въ просвѣтата, въ Просв. съюзъ или другаде, почва да мисли, че придобива и компетентностъ въ всички области, включително и въ тази на педагогиката. На тази самоизмама е жертва и г. проф. Консуловъ, (както и други), който не вижда, че съ това не обединява около себе си, а отблъсва. 2. У насъ често именно некомпетентнитѣ се заематъ съ педагогически въпроси и все едно си казватъ: щомъ ние пишемъ вече по тѣзи въпроси, значи специалиститѣ сж излишни, безъ да виждатъ, че влизатъ въ ролята на маймуната, която иска да замѣсти майката. Напр., неотдавна се помѣсти въ съюзния органъ статия отъ химикъ на тема „Криза въ срѣдното образование“ (явлението зачестява), който химикъ, като заема длъжностъ, която нѣма нищо общо съ специалността, помисли, че заедно съ нея придоби и нова специалностъ. Естествено, такива „новоспециалисти“ трѣбва да обявятъ свещена война на педагозите, иначе тѣ виждатъ положението си застрашено.

Въпросътъ за това неправилно отнасяне къмъ педагогиката намѣри отзвукъ и въ конференцията. Съ горчивина, достойнство и подготовка го засегна и г. проф. Д. Кацаровъ, по него се говори и въ връзка съ реферата на градския учил. и-ръ г. Марковъ, който говори на тема: „Обща култура и специална подготовка на учителя“. Подчерта се, че г. Марковъ излага мислитѣ си ясно, стегнато, но че това не е за него тема — тя е преди всичко педагогическа. Ето защо, даденото отъ него по нея е само общи мисли на неспециалистъ, на дилетантъ въ тази областъ, който не бива да се занимава съ такива въпроси. Иначе, ако педагозите почнатъ да се занимаватъ съ филологически въпроси, съ въпроси отъ химията и др., ще *настане вавилония*, каквато и *сжествува* у насъ отъ дълго, поради това, че само химици, филолози, зоолози и др. „подъ пълна пара“ често заематъ несъответни длъжности, разрешаватъ всички педагогически въпроси и „*ржководятъ*“ педагогически учителитѣ.

г. проф. Д. Кацаровъ разгледа въ конференцията психологията на юношата. Изложението му бѣ истинския центъръ на конференцията: въодушевено, аргументирано, откровенно, той разясни както душевния свѣтъ на юношата, така и *новата организация на срѣдното училище*, която се налага съ огледъ на тази възраст.

На конференцията се зачекнаха и др. въпроси, като този за материалното положение на уля, както и въпроситѣ за чуждитѣ влияния у насъ, за замѣстниците на партизанството, за обичѣта къмъ професията и

родината, чужденци на професията се опитаха да ни четатъ поучения на тази тема и др. Но, изложението стана доста дълго и затова по тѣхъ наесень.

Ив. Георгиевъ,
прог. учителъ въ София.

Дѣлото на светитѣ братя.¹⁾

Хиляда години българска просвѣта! Хиляда години славянска писменостъ и славянска култура! Твърде рѣдки сж народитѣ, които сж дали въ свѣтовната история такива дѣла.

Това бѣ преди десетъ вѣка. Между Северно, Черно и Каспийско морета, между Уралскитѣ планини и Адриатика живѣе отъ тогава безкрайно море отъ народъ, океанъ отъ безброенъ славянски родъ.

И жадуваше тоя народъ за Христова вѣра, за Божие слово, но искаше да разбира Бога на своя роденъ славянски езикъ.

Явиха се тогава въ Цариградъ пратеници отъ Моравия, поклониха се на патриарха Фотия и му казаха, колко голѣма е жаждата на славянския духъ да познае Бога и да чуе словото Му на своя роденъ славянски говоръ.

Изправенъ предъ силата на това славянско желание, патриархъ Фотий за пръвъ пѣтъ наруши „свещеното“ триезичие и разреши на славянитѣ отъ Моравия да бждатъ покрѣстени на своя, макаръ и „малко варварски“ езикъ. Повикани бѣха веднага най-просвѣтенитѣ духовници — Константинъ Философътъ и монахътъ Методий. Паметни ще останатъ думитѣ на Фотия къмъ тия двама братя:

— „Вие двама сте солунчани, а всички солунчани говорятъ славянски. Вамъ се пада да изпълните Божия дългъ къмъ славянския народъ. Съставете славянска писменостъ, преведете светитѣ книги отъ грѣцки на славянски и дайте на моравцитѣ Христовата вѣра и Божието слово на тѣхния роденъ славянски езикъ“.

Сияние озари челата на Светитѣ братя. Неотразимъ блѣсъкъ лѣсна въ очитѣ имъ. Душата имъ се окрили. — Да служатъ на Бога! Да отведаатъ въ паството му най-многобройния народъ, да дадатъ на своитѣ братя вѣра, писменостъ и култура, — какво по-благородно дѣло отъ това!

И тѣ заминаха за Моравия. Фотий ги изпрати спокойно. Наистина, той нарушаваше „свещеното“ триезичие, но даваше възможностъ на Византия да шири своето влияние далече задъ Дунава и препрѣчваше пѣтя на римския католицизъмъ.

По сжщото време и България стана християнска. Светиятъ Царъ Борисъ покрѣсти народа си, за да го направи единенъ и силенъ. Между неговитѣ победени славяни и победители българи се порѣси цимента на християнството, за да направи отъ тѣхъ еднородна скала.

¹⁾ Изъ сборника „Речи и слова за училищни и всенародни празници“.

Едно само тежеше на Царь Бориса. Неговият народъ не разбираше Божието слово. Светитѣ книги се четѣха на грѣцки, и въ църквитѣ се служеше по византийски. Фотий държеше на триезичието. Той твърдѣше, че Богъ не разбира български езикъ, че светитѣ книги могатъ да се четатъ само на грѣцки, еврейски и латински.

Но Богъ се намѣси въ тоя споръ и замѣни нещастieto съ щастие. Следъ апостолството си изъ Моравско и Панонско, Кирилъ и Методий бѣха склопили очи, Кирилъ въ 869 год., а Методий въ 885 год. Ученицитѣ имъ бѣха подгонени. Римскиятъ католицизмъ бѣ миналъ въ настѣпление.

И една сутринъ осымнаха на българската граница Климентъ, Наумъ, Сава, Гораздъ и Ангеларий, изпълнени съ славянски духъ, славянско слово и славянска писменостъ.

Тѣхъ Борисъ посрещна и прегърна. Тѣ разсѣха словото Божие изъ обширнитѣ предѣли на българската държава и закрѣмиха българския народъ съ писменостъ и култура.

И въ църковнитѣ амвони звѣнна родната българска речъ, въ училищнитѣ килии екна родното българско слово. Манастиритѣ и дворцитѣ се препълниха съ разни български книги.

Богъ благослови всичко това. Така българскиятъ народъ стана преданъ и вѣренъ на небесния Отецъ, единенъ и силенъ на царя, просвѣтенъ и културенъ за отечеството и поколѣнията.

Така отъ славянския пѣсъкъ и българския чакълъ се създаде гранитна скала, о която вражескитѣ вълни сж се разбивали въкове наредъ и ще се разбиватъ докато свѣтъ свѣтува.

Методи Н. Мариновъ,
прог. у-лъ с. Лѣвочевъ, Смолянско.

Принципътъ на икономията при обучението.

Представете си, че сте училищенъ инспекторъ. Започвате своитѣ ревизии. Посещавате много училища. Държите си бележки за учебно-възпитателната дейностъ на учителитѣ. Всичко видено и чуто ви навежда на интересни размишления. Учите другитѣ, ала тѣ и васъ учатъ: съ постиженията и недостатѣцитѣ при обучението. *Най-първо прави ви впечатление липсата на принципа на икономията при обучението.* Може-би да звучи странно тази дума — икономия! Може-би. Но при размисълъ, се констатира, че работата на нашия учителъ страда отъ излишна претрупаностъ.

Колко излишни въпроси се задаватъ?! Тѣзи — повечето плиткитѣ въпроси — действуватъ зашеметяващо върху съзнанието на ученика и наподобяватъ шумъ на празно тенеке, върху което безмѣрно се чука. Да изтъквамъ ли, че не се дава достатѣчно време на ученика да се замисли върху зададения му въпросъ, та да налучка правиленъ отговоръ? А то: каквито въпроситѣ, такива и отговоритѣ. Защо тогава се учудвате на непохватността на вашитѣ ученици, като ги упрѣквате, че не могатъ да разказ-

ватъ и изказватъ по-самостоятелни мисли поне въ рамките на преподаваната материя?

Давайте достатъчно време на ученика да мисли и бъдете пестеливи въ думите си! Днешниятъ учителъ, окжпанъ въ росата на свежата педагогическа мисълъ, е преди всичко *учителъ-ръководителъ*. Намѣсата му е по-рѣдка, съдържана, *само при действителна потребность*. Речта на учителя да действа върху съзнанието на ученика като вътрешенъ подтикъ къмъ самодейностъ.

Безъ да се спирамъ и върху други дидактически разточителства при обучението, ще прибавя, че вмѣшателството, участието на учителя въ обучението ще се изрази въ една планомѣрна, по възможностъ съ умѣрени образователни, дидактико-методически срѣдства, дейностъ, която ще подсигури самодействию напредъкъ на учениците. Последните съ висша духовна наслада ще пиятъ отъ изворите на науката и изкуството, за да влѣзятъ единъ день — *горди, самоувърени и смѣли* — въ пѣнливото море на живота...

V. КНИЖОВЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ

Практиката въ училищата по Йенския планъ, отъ проф. П. Петерсенъ и др., въ преводъ отъ Д-ръ Зоя Ставрева и Д-ръ Б. Шановъ. Доставка книжарница „Наука“ въ В.-Търново. Цена 60 лв.

Съвременното училище въ Западна Европа преживява дълбока криза. То се руши не съ дни, а съ часове и на мѣстото му се издига новото училище, което иска да реформира отношението между учителъ и ученикъ, да създаде въ класа доброволни демократични отношения и да запази въ най-висока степенъ суверенността на личността. Новото училище си служи съ следните срѣдства за постигане тия цели: индивидуална работа, доброволно съставяне на групи, свободенъ изборъ на работа и ново положение на учителя въ отделе- нието — ученикътъ да прибѣгва до негова помощъ само при нужда.

Между новите педагогически системи, които изникнаха подъ влиянието на новите социалъ-економически и политически условия следъ военния периодъ, могатъ да се от-

бележатъ методата на Френе въ Франция, на Крузе въ Швеция, на Ванъ-де-Мартелъ въ Белгия, Денглеръ въ Виена и на Петерсенъ въ Германия.

Системата, известна подъ името *Йена-планъ*, създадена отъ професора въ Йенския университетъ П. Петерсенъ още въ 1918 год., е подробно и съ голѣми резултати приложена въ експерименталното училище при сѣщия университетъ. Въ настояще време по тази система работятъ около 50 училища въ различни мѣста въ Германия, като: въ Берлинъ, Хамбургъ, Магдебургъ, Бременъ, Любекъ и пр. Сѣщността на тази система се заключава въ новата организация и групировка на детския колективъ, проведени отъ гледна точка на социалното възпитание на децата въ духа на новите демократични идеи. Освенъ това, училището осъществява на практика редъ мѣроприятия, плодъ на прогресивната педагогическа нѣмска мисълъ: комплексностъ, активностъ и самодейностъ, духъ на инициатива, критическа мисълъ и пр.

Горната книга, която ни се поднася във преводъ отъ нашитѣ сътрудници г. г. Д-ръ Зоя Ставрева и Д-ръ Б. Шановъ, подробно ни запознава съ училищната организация на училищата по Йена-планъ, какъ се разпредѣлятъ ученицитѣ на групи и динамиката на всѣка група, взаимнитѣ отношения между ученицитѣ, животътъ на всѣка група по отдѣлно, какви трѣбва да бждатъ междучасията, груповитѣ тържества, упражненіята за придобиване навики и пр.

Всѣка глава отъ книгата е интересна и е разработена компетентно отъ отдѣленъ авторъ, напр., работата презъ първата учебна година отъ Кете Хомакъ, ръководене на обучението по смѣтане отъ Елза Мюлеръ Петерсенъ, груповото обучение на отдѣлнитѣ групи отъ Хилдеградъ Боркенхагенъ, степенитѣ на груповото обучение отъ П. Петерсенъ, какъ да се организиратъ праздненствата и тържествата на групитѣ отъ Ана Апелтъ, религиозното възпитание отъ П. Петерсенъ и т. н.

Книгата има голѣмо педагогическо значение и се чете съ увлѣчение. Преводътъ е напълно литературенъ. Такива ценни преводи сж рѣдки явления въ нашата педагогическа литература. Тая интересна книга трѣбва да се прочете отъ всѣки учителъ, който иска да освежи работата си. Ние я препорѣчваме.

Д. Правдолюбовъ

Сп. „Учитель“, педагогическо обществено списание на Югославиянския учителски съюзъ, год. XVIII, кн. 7 и 8, подъ редакцията на *Миличъ Р. Майсторовичъ*.

Тази книжка е посветена на чехословашката педагогическа мисль. На първомѣсто е предговорътъ на г. *Д-ръ Емилъ Франке*, чехословашки министъръ на просвѣтата, който

съ топли думи поздравява напредъка на югославиянското училище. г. *Д-ръ Йосифъ Хенрихъ*, редовенъ професоръ по педагогика въ Карловския университетъ въ Прага, ни поднася интересната статия „Развой на педагогическата мисль въ Чехословашко. г. Д-ръ *Йосифъ Кралъ*, редовенъ професоръ по философия и социология при сжщия университетъ, ни дава хубава статия върху развитието на чехословашката философия и социология. Младиятъ и талантливъ педагогъ *Д-ръ Янъ Ванекъ*, библиотекаръ на централната педагогическа библиотека въ Бърно, подробно ни запознава съ психологическитѣ основи на съвременната чехословашка педагогика. Училищниятъ институтъ въ Търнава (Словашко) *Франко Мусулъ* съ единъ лекъ и увлѣкателенъ стилъ ни описва развоя и днешното състояние на Чехословашката дидактика. Интересни сж статиитѣ и на *Богомилъ Плухаржъ* — Развой на основното училище въ Чехословашко, *Карлъ Кондълъ* — Чехословашката училищна реформа, *Д-ръ Вацлавъ Пишхода* — Единното — училище въ Чехословашко, *Д-ръ Йосифъ Керта* — Образованието на учителитѣ въ Чехословашко и пр.

Много отъ тия статии списанието ни ще поднесе на нашитѣ читатели въ преводъ. Книжката обема 130 страници на голѣмъ форматъ, красивъ печатъ и хубава хартия. Идеята на редакцията е повече отъ похвална. Само така славиянитѣ ще се опознаватъ добре и срещу нѣмския аншлусъ ще противопоставятъ своето единение. Една отъ идущитѣ книжки на сжщото списание ще бжда посветена на българската педагогическа мисль. По тоя случай ние изпращаме нашия братски поздравъ на югославиянитѣ.

Д. Правдолюбовъ

Какъ Мечо стана голѣма Мечка отъ Нина Смирнова, превелъ Трайко Симеоновъ. Цена 6 лв. Издава Доб. Чилингировъ, София.

Ето още една малка книжка, която заслужава сериозно да спреш човѣкъ вниманието си на нея, въпрѣки не твърде художественото ѝ заглавие. Право да си кажа, когато я взехъ, не съ особена охота почнахъ да я чета, защото мислѣхъ, че това е една чисто дидактична работа, нагодена да запознае ученицитъ съ живота и нравитъ на мечката. Но следъ прочитане на първата страница, съвсемъ си измѣнихъ мнението за т а з и

провежда своето възпитание, ако може така да се каже, съ желѣзна последователност. Като резултатъ на всичкитъ нейни усилия, малкиятъ Мечо израства здрава и силна Мечка, която е способна съ единъ скокъ да прескочи горската рѣка, съ единъ замахъ да пречупи на две клона на елата. Той се оглежда въ рѣката, разглежда лапитъ си, учудва се на силата и възможноститъ си и чрезъ извършенитъ отъ него работи, то, животното, заключава, че вече не е слабо и безпомощно Мече, каквото е било, когато майка му е била жива.

Авторката умѣло рисува живота на Мечо, поставенъ въ естествената срѣда, въ която той по-нататъкъ ще прекара живота си на зрѣла Мечка. Описанието на тая срѣда е дадено чисто художествено.

Отъ книгата „Какъ Мечо стана голѣма Мечка“ малкитъ читатели ще научатъ много за живота и нравитъ на мечката, а възрастнитъ, ще се научатъ да не отстъпватъ предъ капризитъ и прищевкитъ на децата. Ще се научатъ да провеждатъ строго и последователно възпитанието на децата си, защото днесъ, за зла честъ, много родители сж по-слаби и по-мекушави отъ самитъ си деца и следствие на това не рѣдко сж играчка въ ръцетъ имъ. Такива възпитатели не даватъ освенъ хилави, безволеви и лекомислени питомци. Ако за отглеждането и пригаждането къмъ животъ за една мечка е необходима строгостъ и последователностъ, какво остава да се каже за отглеждането и възпитанието на човѣка?

книга. Наистина, тя дава нравитъ и живота на мечката. Но какъ ги дава! Така непринудено, художествено и увлѣкателно ни рисува времето, когато ражда една мечка, храненето на мечето, начина на отглеждането му и всички прийоми, съ които майката го приучва къмъ самостоятеленъ животъ. Всѣки пътъ, когато му покаже, какъ да извърши нѣщо, тя го оставя и настоява да се изпълни поржката ѝ. Ако Мечо не се подчини на майчиното си искане, последната го наказва и

Освенъ художествения езикъ, на който е написана книгата, освенъ голѣмата ѝ възпитателна стойностъ, тази книга е изпѣстрена съ картини отъ най-голѣмия руски художникъ-графикъ Е. Чарушинъ.

Всѣка страница е илюстрирана съ най-изразителни картини изъ живота на Мечо и майка му. Картини, които по художествено отношение далечъ надминаватъ дидактичните училищни картини за животните. Отъ статичността на последните тукъ нѣма и поменъ. Всѣка картина е пълна съ животъ и изразителностъ.

Усилията на писателя и тѣзи на художника сж идеално съчетани, затова ценността на книгата се удвоява.

„Какъ Мечо стана голѣма Мечка“ трѣбва да се прочете отъ всѣки ученикъ, родителъ и учителъ.

Родина Кр. Шарова

Нашата Родина. Теория и практика на обучението по родинознание съ приложби на трудовия принцип. Трето разширено издание, споредъ програмата отъ 1936 г., отъ Геньо Дочевъ, стр. 160, цена 30 лв.

Преди близо 15 години, когато нашата педагогическа практика бѣ блѣда и еднообразна, когато годишно се появяваха само по нѣколко педагогически книги, се издаде една стегната книга за ръководство на учителитѣ при обучението по родинознание съ приложби на трудовия принцип „Нашата родина“ отъ известния на учителството педагогически писател г. Геньо Дочевъ. Тя се появи, извикана отъ нуждата да се даде една ориентировка на първоначалния учителъ при обучението по този учебенъ предметъ, като го освободи отъ сухото и напълно безрезултатното обучение по родинознание. Чрезъ него се прокаряваше единъ новъ възгледъ—родинознанието не е подготвителенъ курсъ на географското обучение, а е самостоятеленъ учебенъ предметъ, съ самостоятелни задачи; родното мѣсто (родината) съ всичкитѣ му географски обекти и взаимоотношения да се изучава само възъ

основа на непосредствени наблюдения. Родното село, родното землище, родната околия, областъ и пр. да се изучаватъ като живо цѣло, чито елементи се намиратъ въ тѣсна зависимостъ.

Тогавашната (старата) програма, макаръ и да не бѣше въ разрѣзъ съ това схващане за обучението по родинознание, допускаше учебниците, които опорочаваха обучението до такава степенъ, че мжчно можеше да се постигне програмната целъ.

Ръководството „Нашата родина“ се яви на свѣтъ въ онова време, когато нуждата отъ една подходяща ориентировка за обучението по родинознание бѣше назрѣла. Ученолюбивитѣ и предприемчиви учители посрещнаха съ облекчение този цененъ трудъ и се опитаха да приложатъ на практика препоръчанитѣ похвати за обучение. И се трѣгна по единъ напълно естественъ, природообразенъ пътъ на обучение, осмисли се учебната работа и се получиха резултати, които надминаха очакванията. Въ обучението по този предметъ се влѣ една живителна струя, което поблазни и учителитѣ съ по-консервативни схващания. Постепенно новото схващане се наложи въ училищната практика като една необходимостъ, а учебниците на много мѣста оставаха неизползувани, като ненуждни.

Докато за обучението по много други учебни предмети чрезъ програмата се провеждаха и провеждатъ дидактически схващания, чужди на учителската практика, съ обучението по родинознание стана точно обратното—учителската практика наложи промѣна на програмата. И, благодарение на това, учебниците сж вече забранени съ най-новата програма и обучението по родинознание се води правилно, методично.

Книгата „Нашата родина“ на г. свѣтъ и чрезъ отрицанието на последния, подготвя историческата Геньо Дочевъ изигра голѣма роля за еволюцията въ схващанията на почва за новата действителностъ — програмосъставителитѣ — *горе* и на действителността на утрешния день. учителитѣ — въ низинитѣ. Този Идея за преустройството на тоя трудъ, толкова цененъ и полезенъ, свѣтъ той не ни дава, но ни казва, все още си остава най-хубавата недвусмислено, че трѣбва да се книга на автора, макаръ че следъ преустрои. Какъ? — Има думата нея той написа още доста ценни бждещето поколѣние. методически ръководства.

„Нашата родина“ претърпѣ три Въ продължение на действието издания. Предъ насъ е третото зрительтъ има чувството, че се движе издание, нагласено споредъ програ- жи въ мрака на старото, тукъ-тамъ матата отъ 1936 година, което има протестнитѣ викове на героинята почти същата теоретическа частъ, Лариса Димитриевна и въ края но по-значителенъ практически просвѣтлението, изгрѣва на новото. отдѣлъ, въ който авторътъ дава То се чувствува, то се вижда, то е още по-голѣми пояснения на схва- осезаемо, ако ѝ авторътъ да не щанията, прокарани въ теорията. го е далъ.

Ние препоръчваме и третото Пустотата и нищожността на из- издание отъ „Нашата родина“ на г. образеното отъ Островски общество Геньо Дочевъ на българския пър- произтича отъ липсата на разумно въначаленъ учителъ. съдържание въ него. Безъ да оп-

Асп. Крайчевъ
(училищенъ инспекторъ).

„Безъ зестра“, отъ А. Н. Остр- разбирате, защото тѣ сж носители овски. Похвална е инициативата на на обществената психология, а ха- Народния театъръ да постави пие- рактерътъ на последната се определя сата „Безъ зестра“ на Островски, отъ свойствата на взаимнитѣ отно- тъкмо поради интереса, който тя шения, въ които се намиратъ хо- представя и за наши дни. Съ своя рата, съставляващи едно общество. критически погледъ Островски съ- Тия пѣкъ отношения зависятъ при мѣ да констатира оная страшна последна смѣтка отъ степенята на развитието на общественитѣ про- действителностъ, която съ своя изводителни сили. Въ времена, ко- егоизъмъ, груби материални инте- гато стопанска и економическа кри- реси, нравствена гниlostъ и лице- за души хората, когато всѣки трѣп- мѣрие убива човѣка, искащъ повече не предъ мисльта за утрешния день, човѣчностъ, повече внимание къмъ день, обяснима е появата на подобни типове, каквито Островски ни под- човѣшкото въ човѣка. Това е вре- нася.

Парата — това е центъра, около мето, което прави култъ отъ парата който, като въ омагьосанъ кръгъ, и вещь отъ човѣка, което тласка се движатъ всички действащи искрено обичащия или къмъ само- лица. Тѣ (безъ Лариса) действуватъ, убийство или къмъ нравствено па- мислятъ, чувствуватъ, движени като дѣние. Островски не е отъ ония марионетки отъ силата на парата. автори, които констатирайки същес- Такъвъ е и циничниятъ *Паратовъ*, твувашето, даватъ насоки, тлас- който омѣрсява любовта въ калъта катъ мисльта и въображението на паричнитѣ смѣтки. Той напуска къмъ нови перспективи. Не. Той тегли присжда надъ хаотичния старъ искрено и всеотдайно обичащата

го Лариса и се сгодява за милионерка. Жалкият честолобец (годеникът на Лариса) *Карандишев* се подлага на безброй унижения, само и само да има една красива вещь (Лариса) въ ржцетъ си, съ която да се гордѣе. *Кнуровъ* и *Вожевитовъ* срещу паритъ си търсятъ любовъ, а *Огудалова* (майката) е склонна да продаде дъщеря си, като я хвърли въ обятията на стария развратникъ — *Щастливцевъ*, въ чиито лице авторътъ е далъ оголения интересъ. За него свѣтътъ е лошъ, защото други сж го изпреварили въ мошенничества. Приятелитъ сж две тѣла, единъ духъ и обезателно една кисия. По отношение на всички хора героинята Лариса Димитриевна е типъ на новъ човѣкъ. Обществото има силата и правата да я отстрани отъ своята срѣда, защото тя не мисли и не чувствава чрезъ парѣта. Героинята свършва трагически. Тя не може да се примири съ една срѣда, гледаща на нея като на жива вещь за удоволствия. Тя нито може да се свърже съ човѣкъ, когото не обича, нито да се бори победоносно. Ето защо трагичниятъ край е неизбеженъ. Тя умира, за да се роди новото.

На лице бѣ желанието на артиститъ да дадатъ, колкото се може, по-добра игра. При малко по-добра режисура (да се подчертае социалния елементъ въ тая драма), бихме имали едно отъ най-хубавитъ представления за тоя сезонъ.

Анка Д. Правдолюбова,
учителка въ София

Симеонъ Патеувъ — „Училищна дисциплина“, София, 1937 г. Цена 20 лв. Книгата се доставя отъ автора й — ул. „Царъ Шишманъ“ № 53.

Преди години нѣкои наши общественици, съ една съ нищо неоправдана лекота, подцениха народното образование, като го сведоха до

единъ съвсемъ незначителенъ факторъ на нашия общественъ животъ. А други по-късно, по липса на компетентностъ, го доведоха до безпътница. Всичко това, безспорно, се отрази зле на нашия културенъ животъ. Днесъ, въпрѣки безразличието на нѣкои фактори, у насъ се забелязва повишенъ интересъ къмъ проблемитъ на образователното дѣло. Ние виждаме дори лица, които сж се посветили на работа въ други области на живота, съ чувство на общественъ дългъ и отговорностъ предъ бъдещето, настояватъ да се даде едно по-съвременно, по-разумно и по-бързо разрешение на въпроситъ, досежно нашата образователна система. Това тѣхно искане се обяснява съ факта, че тѣ сж се убедили отъ житейския си опитъ, че стопанскиятъ и културенъ напредѣкъ на единъ народъ зависи, преди всичко, отъ насокитъ, по които се отправя народното образование. И че тѣзи насоки се опредѣлятъ не отъ случайни хрумвания, а отъ духа на времето и отъ идеалитъ на народа.

Такъвъ случай имаме съ горепосочената книга на г. Патеувъ. Макаръ че той отъ редъ години се е отдалъ на стопанска и политическа дейностъ, но все пакъ покрай това, е можалъ да отдѣли време да проследи по-новата педагогическа литература и да ни даде този цененъ трудъ върху единъ твърде сжщественъ моментъ на нравственото образование — училищната дисциплина.

Въ началото на брошурата си авторътъ поставя единъ много важенъ и боленъ за нашето образование въпросъ — „нашето училище възпитава ли?“ Следъ като прави една тжжна и правдива констатация на нашета действителностъ, той отговаря безъ колебание

отрицателно. на горния въпрос, съзнаят, че предявенитъ къмъ тѣхъ като казва, че нашето училище се старее повече да дава знания, а твърде малко грижи полага за нравственото издигане на младежта. То не подготвя характерни и цѣлостно оформени творчески личности, каквито днесъ живота изисква. Ето защо въ българското общество нѣма дисциплина, моралнитѣ устои сж разклатени, чувството на дългъ и порядъкъ загубено, и нравственитѣ и религиозни норми, които регулираха живота на нѣкогашнитѣ българи, днесъ нѣматъ иикакво значение. Кждето и да се обърнемъ въ нашия общественъ животъ, ще забележимъ примѣри на невъзпитаностъ: въ отношенията между другари, млади и стари, съпрузи, ученици и учители, деца и родители, съседи, между чиновници и граждани, подчинени и властници — всѣкжде това печално явление бие на очи.

Съ компетентността на добъръ наблюдател върху особеноститѣ на нашия животъ г. Патевъ посочва редица причини, поради които нашето училище не възпитава. Едни отъ тѣхъ той намира въ личността и подготовката на учителя, а други — въ обективнитѣ условия на образованието. Той се спира на една отъ тѣзи причини: липса на разумно организирана училищна дисциплина, като срѣдство за нравственото оформяване на личностъ и колективитета.

Въ много наши училища още владѣе дисциплината на суровата строгостъ и механичното послушание, което създава боязливи и робски, а не свободни творчески личности. Въ развитието си индивидътъ минава презъ различни етапи на подчинение на чужда воля, докато стигне до най-висшия етапъ — съзнателно подчинение на собствена си воля. Ученицитѣ трѣбва да

дисциплинарни изисквания не сж прищѣпки на учителитѣ, които иматъ власт, а сж една обективна необходимостъ, която произлиза отъ факти на общежитието. Тѣ трѣбва да разбератъ, че законитѣ и правилницитѣ обвързватъ не само подчиненитѣ, но и ония, които иматъ власт. За да има училищната дисциплина значение на възпитателно срѣдство, тя трѣбва да бжде съзнателна и свободна.

Теоритичнитѣ разсуждения, практичнитѣ упжтвани и народнитѣ мъдрости, изложени въ книгата на г. Патевъ, я правятъ ценно ръководство за всѣкой просвѣтенъ деецъ.

Ст. Димитровъ

Какъ да рисуваме. Изяснения, упжтвания и образци отъ Димитъръ х. Ивановъ, книгоиздателство „Хемусъ“—София, цена 25 лв.

Това ръководство е предназначено за учители и родители, да ги упжти, какъ могатъ да се научатъ малкитѣ да рисуватъ. Авторътъ, познава на учителството съ по-първитѣ си ръководства: „Какъ рисуватъ малкитѣ“, „Курсъ по рисуване“ и „Ръководство по моделиране“ — съ настоящето ръководство отново се спира бѣгло и въ сбита форма по общитѣ въпроси на рисуването и дава ценни упжтвания, предимно въ практиката по рисуване съ малкитѣ деца. Въ книгата сж дадени оригинални ученически изработки, съ които пояснява, какво могатъ да дадатъ начинаещитѣ малки рисувачи. Разработенитѣ уроци и образци за рисуване човѣка и неговитѣ движения, животнитѣ и тѣхнитѣ форми и пр. целятъ да упжтятъ учителитѣ, какъ най-лесно може да се научатъ малкитѣ деца да преодоляватъ техническата мъчнотия при разполагане на плоскостното изобразяване на предметитѣ и тѣхнитѣ части. *П. Петровъ.*

ФРИДРИХЪ НИЦШЕ

ТЪЙ КАЗА ЗАРАТУСТРА

== КНИГА ЗА ВСИ И НИКОГО ==

преведе отъ първообраза Николай Райновъ

Безъ съмнение, „Тъй каза Заратустра“ е най-голѣмата книга отъ края на миналия вѣкъ. Това се вижда отъ голѣмото влияние, що е упражнила върху умоветѣ, сърдцата и нравитѣ на най-издигнатитѣ хора, па и отъ това, че тя е най-много четена, учена, превеждана и издавана. Тази книга стои наредѣ съ малкото книги, които — може да се каже — сж завоювали свѣта.

Тайната на нейния успѣхъ се крие въ новия погледъ на Ницше върху всички най-основни въпроси на личния и общественъ животъ. Смѣлото дирене на новъ и последенъ идеалъ, който не биха смогнали да смѣнятъ вече вѣковетѣ — вѣчниятъ идеалъ, свѣрхчовѣктътъ — накара Ницше да преоцени всички досегашни стойности. Той огледа всички главни въпроси, тревожили духа, и имъ даде смѣло разрешение.

Вѣчнитѣ въпроси намѣриха своя сетенъ отговоръ въ дръзкитѣ слова на Заратустра.

Преводътъ се отличава съ чистота на българския езикъ и съ точно предаване смисъла на Ницшевата речъ. Изданието е изящно, броширано здраво съ картонени корици.

Книгата струва 90 лева.

Издание Ст. Атанасовъ — София.

РЕЧИ И СЛОВА

— БЕСЕДИ, СКАЗКИ И РЕФЕРАТИ —

Събрани отъ Ив. Георгиевъ

Отдавна се чувствува нужда отъ единъ сборникъ, съ който учителят да бжде улесненъ, както при училищнитѣ празници и тържества, така и при ръководството на общественитѣ културно-просвѣтни организации.

Въ книгата „Речи и слова“ сж събрани най-добритѣ сказки, речи, беседи и реферати на видни наши оратори и общественици по различни случаи:

училищни празници,
денъ на будителитѣ,
денъ на детето,
народни празници,
обичаи и пр.

Книгата е придружена съ кратко ръководство по красноречие.

ЦЕНА 40 ЛЕВА.

Сп. „Педагогическа практика“, както презъ изтеклитъ 16 години, тъй и занаяпредъ ще продължи да ратува за напредъка на нашето училище и ще дава статии върху приложбата на съвременнитъ педагогически искания въ първоначалното училище и прогимназията, и ще поднася отборъ практически материали, съ които може да се подпомага учителю-вото творчество въ училищното обучение и възпитание.

Ще бждатъ застъпени следнитъ отдѣли:

1. **Белетристика.** Въ всѣка книжка ще се дава по едно стихотворение за учителя или училището и по единъ разказъ изъ училищния животъ, написани отъ видни наши поети и писатели.

2. **Педагогическа теория** — статии върху новитъ реформени училища, активното възпитание, цѣлостното (комплексно) обучение, индивидуализацията на обучението, учебната техника въ слѣти и раздѣлни отдѣления, новитъ методи за обучението по различнитъ учебни предмети.

3. **Лѣчебна педагогия** — статии върху училищната хигиена и пр.

4. **Изъ практиката за практиката** — примѣрни уроци, скици и планове за цѣлостното и активно обучение въ раздѣлни и слѣти отдѣления, нови нотиранни детски пѣсни, образци и опжтвания за рисуване, за различни видове рѣчна работа, упражнения по ритмична иллюстративна гимнастика, наблюдения и бележки върху учебно-възпитателната практика.

5. **Изъ училището и живота** — съобщения и бележки за всички по-важни почини, прояви и постижения въ учебно-възпитателното дѣло у насъ и въ чужбина.

6. **Педагогическа трибуна** — отговаря на педагогически и методически въпроси, повдигани отъ нашитъ абонати. Редакцията е ангажирала сътрудници по всѣки отрасъл на педагогията.

Седемнадесетата годишнина на списанието ще започне отъ 1-ий октомврий 1938 год. и ще завърши на 1-ий юний 1939 год. Ще бждатъ дадени 8 книги, всѣка отъ по 3-4 печатни коли, голѣмъ форматъ, хубава хартия и одбрано съдържание.

Годишенъ абонаментъ: 100 лв. за училищнитъ и читалищнитъ библиотеки и 80 лева за учителитъ.

Абонаментътъ се предплаща

Абонатитъ на списанието ще се ползватъ съ 30% отстъпъ върху всички издания на книгоиздателството **Ст. Атанасовъ**. Също така получаватъ: **Българска енциклопедия** (подвързана) за 550 лв., вмѣсто 650 и **История на изкуствата**, всѣки томъ по 80 лв., вмѣсто 150 лв.

Абонирането става чрезъ книжари, настоятели или направо въ администрацията на списанието. **Настоятель** може да бжде всѣки учителъ, който запише най-малко петъ абонати. На настоятелитъ и книжаритъ се прави 20% отстъпъ отъ абонамента.

Издание на списанието е гарантирано отъ К-во **Ст. Атанасовъ** — София.

Всичко, що се отнася до списанието — писма пари и ржкописи — се изпраща на адресъ: **Дим. Правдолюбовъ**, бул. „Фритьофъ Нансенъ“ № 23, София.

До Гост

Трво катало Училище
„Кирин“ и Мелодии

Гр. (село) Лара Брестце
Благославенето

околия

Книга I отъ год. 17 на сп. „Педагогическа практика“ ще съдържа:

I. Изъ теорията и практиката: 1. Д-ръ Христо Пенчевъ (педагогъ) — Обществени грижи за възпитанието. 2. Цвятко Петковъ — Стабилитетъ на учителя. 3. Проф. Христо Димитровъ — Активностъ въ религиозното обучение. 4. Д-ръ Мария Караберберова — Американскиятъ учителъ. 5. Д-ръ Жанъ Ванекъ — Развой на днешната дидактика въ Чехословашко. 6. Божилъ Върбановъ (учил. инспекторъ) — Ръчната работа въ основното училище. 7. Свйко Василювъ (учил. инспекторъ) — Училищна и обществена дейностъ. 8. Василь Стоицевъ (учителъ) — Една година работа съ аналитичния четмописенъ методъ. 9. Д. Правдолюбовъ — Какъ да се работи съ разръзната азбука. 10. Годоръ Димитровъ (учил. инспекторъ) — Какъ да се преговаря. 11. Д-ръ Зоя Ставрева (педагожка) — Активностъ и самодейностъ. 12. Проф. Христо Панчевъ — Учителътъ.

II. Белетристика. 1. Трайко Симеоновъ — Псаломътъ на стария учителъ. 2. Иванъ Карановски — Применъ изпитъ.

III. Изъ практиката за практиката: 1. Д. Правдолюбовъ — Границитъ на България. — 2. Ст. С. Султановъ (прог. учителъ) — Глаголъ. 3. Калчо х. Миневъ (учителъ) — Скици за 2 устни съчинения въ III и IV отдѣления. 4. Дим. Х. Ивановъ — (художникъ) — Рисуване есенни плодове. 5. Иванъ Н. Ивановъ (учителъ по музика) — Есенни мотиви. 6. Христо К. Мичевъ (учителъ въ опитно училище) — Разпредѣление на учебния материалъ за октомврий и ноемврий.

IV. Изъ живота и училището. 1. Д. Цонковъ — Награда или рушветъ. 2. П. Тимневски (пунктовъ учителъ) — Фондъ бедни ученици. 3. Николай Велевъ — (прог. учителъ) — Творческиятъ идеализъмъ на учителя. 4. Цвятанъ Парашкевовъ — (общественикъ) — Ученическитъ кооперации.

V. Книжовенъ прегледъ: Михаль Д. Николовъ — Букварътъ на Хр. Спасовски и Дора Габе.

ДА СЕ ПРОЧЕТЕ!

До абонатитъ, които не сж издължили абонамента си, изпращаме квитанции чрезъ пощенскитъ писалища за осребряване. Молимъ тия наши абонати да си издължатъ абонамента, за да не ни създаватъ излишни разности и губене на време и трудъ за събиране абонамента по другъ начинъ.

Абонаментътъ на списанието е 100 лв. за училищнитъ библиотеки и 80 лв. за учителитъ.

Чекова смѣтка 39-90.

Списанието е одобрено отъ Министерството на народното просвѣщение за училищнитъ библиотеки съ окр. № 9925 отъ 11 априлъ 1921 год. и за народнитъ читалища съ заповѣдъ № 2164 отъ 13 августъ 1931 год.

Списанието е разрешено и отъ Отдѣла за контрола по печата при Министерския съветъ съ № 498 отъ 16. IX. 1937 год.